T.C.
KOCAELİ ÜNİVERSİTESİ * SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

İNTERNET VE GENÇ KİMLİĞİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

GÜLTEN KIR

ANABİLİM DALI : GAZETECİLİK
PROGRAMI : GENEL GAZETECİLİK

KOCAELİ - 2008

T.C.
KOCAELİ ÜNİVERSİTESİ * SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

İNTERNET VE GENÇ KİMLİĞİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

GÜLTEN KIR

ANABİLİM DALI : GAZETECİLİK
PROGRAMI : GENEL GAZETECİLİK

DANIŞMAN: PROF. DR. FÜSUN ALVER

KOCAELİ - 2008

T.C.
KOCAELİ ÜNİVERSİTESİ * SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

İNTERNET VE GENÇ KİMLİĞİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Tezi Hazırlayan :GÜLTEN KIR

Tezin Kabul Edildiği Enstitü Kurulu Tarihi ve No: 06. 02. 2008 – 2008 /4

Prof. Dr. Füsun ALVER Yrd. Doç. Dr. Betül Pazarbaşı Yrd. Doç. Dr. Selma Koç

KOCAELİ - 2008

İÇİNDEKİLER

	Sayfa No.
ÖZET	III
ABSTRACT	IV
KISALTMALAR	V
GİRİŞ	7

BİRİNCİ BÖLÜM

1.KÜRESELLEŞME VE TOPLUMSAL BOYUTLARI	15
1.1.Fordizmden Post-Fordizme	16
1.2.Küreselleşmenin Toplumsal Boyutları	18
1.2.1.Modernizm mi Post-Modernizm mi?	19
1.2.1.1.Yeni Estetik Anlayışı	20
1.2.1.2.Tüketim Toplumu, Tüketim Kültürü	23
1.2.1.3.Post-Modern Dönemde Kimlik, Melezleşme ve Yersiz-Yurtsuzlaşma	28
1.3.Kültür-Kapitalizm İlişkisi ve Yeni Mücadele Alanları	32

İKİNCİ BÖLÜM

2.KÜRESELLEŞME SÜRECİNDE İNTERNET TEKNOLOJİLERİNİN ROLÜ	41
2.1.İnternet Teknolojileri ve Yeni Sektörel Konum	41
2.2.İnternetin Dünyada ve Türkiye'de Gelişim Çizgisi	43
2.3.Enformasyon Toplumu, Teknolojik Yapılanma ve Merkez-Çevre İlişkisi	45
2.4.İnternet ve Yeni Toplumsallık	49
2.4.1.Yeni Bir İletişim Ortamı Olarak İnternet Teknolojisi	50
2.4.2.İnternet, "Eşitlik" ve Kamusallık Potansiyeli	52
2.4.3.Bir Deneyim Alanı Olarak "İnternet" ve Cemaatleşme Olgusu	56
2.5.İnternet Kullanımının Öne Çıkan Olumsuzlukları	64

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3.KÜRESELLEŞME VE KİMLİK 72
3.1.Küreselleşme Sürecinde Genç Kimliğinin Dönüşümü 76
3.1.1.Gençlik ve İnternet 82
3.1.2.Gençlik ve Alt Kültürler 90
3.1.2.1.Alt Kültürlerin Ticarileşmesi 93

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4.GENÇLERİN KİMLİK MEKÂNI OLARAK "EK$İ SÖZLÜK" SİTE ANALİZİ 98
4.1.Siteye Genel Bir Bakış 98
4.2.Amaç, Kapsam ve Yöntem 99
4.3.Bulgular ve Yorumları 103

SONUÇ 122
YARARLANILAN KAYNAKLAR 130

T.C
KOCAELİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
GAZETECİLİK ANABİLİM DALI

İNTERNET VE GENÇ KİMLİĞİ

ÖZET

20. yüzyılın ikinci yarısından sonra ekonomik tabanlı toplumsal değişimler yeni kavramlar yaratmıştır. Küreselleşme, tüketim toplumu, postmodernizm, enformasyon toplumu, küyerelleşme. Bilgi, eşya, sermaye ve insanların politik ve ekonomik sınırları aşan akışı olarak küreselleşme, 1990'ların ikinci yarısından sonra İnternetle birlikte yeni bir boyut kazanmıştır. İnternet bu toplumsal değişim sürecini nasıl etkilemektedir?

İnternet günümüz teknolojisinin iletişim alanında ulaştığı son noktayı temsil eden bir kavramdır. Teknolojik ve kültürel bir alan olarak İnternet küreselleşmeyle birlikte değişen toplumsal yapıya yeni formasyonlar kazandırmaktadır. İnternetin toplumsal etkisi özellikle kimlik, gençlik, alt kültürler ve cemaatler üzerinde yoğunlaşmaktadır. Siber alan, sanal gerçeklik gibi kavramların açılımından sonra küreselleşme ve İnternetle birlikte genç kimliğinin dönüşümü ele alınmaktadır. Postmodern toplum, kent ve kimlik kavramlarından hareketle gençliğin kimlik mekanı olarak http://sozluk.sourtimes.org (Ekşi Sözlük) sitesi analiz edilmektedir. İnternetin gençliğe, kimliklere, gençlik alt kültürlerine etkisi araştırılmaktadır. İnternet yerelleşme eğilimi ile birlikte gençlere küreselleşmenin türdeşleştirici etkisine karşı bir direnme potansiyeli kazandırabilir mi?

Anahtar sözcükler: postmodernizm, genç kimliği, alt kültür, siber alan, sanal gerçeklik.

Tezi Hazırlayan : Gülten Kır
Tez Danışmanı : Prof. Dr. Füsun Alver
Tez Kabul Tarih ve No: 06. 02. 2008-2008/4
Jüri Üyeleri : Prof. Dr. Füsun Alver, Yrd. Doç. Dr. Betül Pazarbaşı, Yrd.Doç. Dr. Selma Koç

T.C.
KOCAELİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
GAZETECİLİK ANABİLİM DALI

THE INTERNET AND YOUNG IDENTITY

ABSTRACT

After twentieth century of second half, the base of economic social changes have creatived new notions. Globalization, consumer society, postmodernism, information society, glocalization. As the flow of knowledge, commodities, finance, and human beings across borders and boundaries, globalization has gained a new position after 1990s of second half with the Internet. How does the Internet effect to the period of changing society?

The Internet respresents the final technologic advance in the context of communication. As a technologic and cultural space, the Internet has made new formations to changing society. Sociologic effect of the Internet is, especially on identity, youth, sub-cultures, and communes. After explaining some notions like cyber space, virtual reality, transformation of young identity has been explained with globalization and the Internet. Based of postmodern society, city and identity, http://sozluk.sourtimes.org (Ekşi Sözlük)has been tried undoing as youth of identity site. The Internet's effect to youth, identities, youth sub-cultures have been searched . Can the Internet gain to youth a resistance potential with glocalization against globalization's similar effect?

Keywords: postmodernism, young identity, sub-culture, cyber space, virtual reality.

Tezi Hazırlayan : Gülten Kır
Tez Danışmanı : Prof. Dr. Füsun Alver
Tez Kabul Tarih ve No: 06. 02. 2008-2008/4
Jüri Üyeleri : Prof. Dr. Füsun Alver, Yrd. Doç. Dr. Betül Pazarbaşı, Yrd. Doç. Dr. Selma Koç

KISALTMALAR

ABD : Amerika Birleşik Devletleri

A.Ü : Anadolu Üniversitesi

A.Ü.İ.B.F.Y : Anadolu Üniversitesi İletişim Bilimleri Fakültesi Yayını

a. g. e. : Adı geçen eser

a. g. m. : Adı geçen makale

a. g. t. : Adı geçen tez

a. g. t. : Adı geçen tebliğ

b. : Baskı

CD : (Compact Disc) Elektronik sayısal optik veri saklama ortamı

CERN : (Conseil Europeen Pourla Recherche Nucleaire) Avrupa Nükleer Araştırma Merkezi

çev. : Çeviren

DARPA : (The Defense Advanced Research Projects Agency) ABD Savunma Bakanlığı İleri Araştırma Projeleri Ajansı

der. : Derleyen

DVD : (Digital Versatile Disc) CD-Rom görünümünde CD'ye göre daha yüksek kayıt kapasitesine sahip kayıt ortamı

ed. : Editör

GPRS : (General Packet Radio Service) Cep telefonu şebekesi üzerinden veri iletimi sağlayan teknoloji

GSM : (Global System for Mobile Communications) Mobil iletişim için küresel sistem olan cep telefonu iletişim protokolü

HTML : (Hyper Text Markup Language) İnternet üzerinde veri paylaşımı için kullanılan en yaygın metin tabanlı dil

IMV-SAM : İstanbul Mülkiyeliler Vakfı Stratejik Araştırma Merkezi

O.D.T.Ü : Ortadoğu Teknik Üniversitesi

par. : Paragraf

s. : Sayfa

ss. : Sayfa sayısı

TCP/IP : İnternetin çalışmasını sağlayan iletişim protokolleri bütünü

T.İ.K. : Türkiye İstatistik Kurumu

TÜBİTAK : Türkiye Bilimsel ve Teknik Araştırma Kurumu

[t.y] : Tarih yok

VCD : (Video Compact Disc) Video görüntülerinin CD üzerine kaydedilmesi için kullanılan kayıt standardı

WAP : (Wireless Application Protocol) Kablosuz erişim protokolü

WWW : Örümcek ağları gibi birbiriyle bağlantılı sayfalardan, İnternet üzerinde çalışan ve www ile başlayan adreslerdeki sayfaların görüntülenmesini sağlayan servis

(yay. haz.) : Yayına hazırlayan

GİRİŞ

Küreselleşme (globalization), enformasyon toplumu, post-kolonyalizm, küyerelleşme (glocalization), post-modernizm, tüketim toplumu ya da sanayi sonrası toplumu gibi kavramlar son dönem tartışmalara damgasını vurmakta, yaklaşımlar çeşitli açılımlarla kendi içinde devam etmekte ve bu kavramların birbirinden bağımsız kullanılabilmesi ya da kavramlar arasında somut ayrımlar yapılabilmesi çok olanaklı olmamaktadır. Dolayısıyla elde edilen çıkarımlar biri diğerinin sebebi, sonucu, öncülü ya da destekleyici unsuru görünümünden ibaret kalmaktadır. Kavramların birbiriyle yakından ilintili bu görünümü tartışmaların en fazla küreselleşme ve bu süreçle paralel gelişen kültürel boyut üzerinde yoğunlaşmasına neden olmaktadır.

Küreselleşmenin ortaya çıkış nedenleri doğrudan ekonomik temele dayandırılsa da, ekonomik alandaki değişimler toplumsal alandan ayrı tutulamaz. Küreselleşme süreciyle uluslararası düzeyde artan bağlantılılık ve hareketlilik kültürel hayatı da aynı ölçüde bağlantılı ve hareketli kılmaktadır. Süreçle birlikte artık küresel bir kültürden söz edilir hale gelmektedir.

Ekonomik alanda esnek ve teknoloji ağırlıklı üretim biçimine geçilmesine koşut olarak kapitalizmin yeni zaman-mekân kavrayışı toplumsal yaşamın bu süreçten derin biçimde etkilenmesine neden olmaktadır. Bu süreç, daha erken ekonomik biçimlerin daha eski emek biçimlerini, onların geleneksel örgütsel kurum ve kavramlarını içeren evrensel bir ölçekte yeniden yapılanma sürecinde bulundukları kapitalizmin iki aşaması arasındaki bir geçiş dönemidir.[1] Artan hareketlilik ve bağlantılılık tüm toplumları bir dönüşüm ve geçiş dönemi içine sokmaktadır. Bu dönüşüm sürecinde, Batı merkezli bir hareket olarak başlayan küreselleşme Batılı ülkelere ya da merkez ülkelere daha avantajlı biçimde yansımaktadır. Bu etki küreselleşmenin türdeşleştirici bir özelliği olarak "kültürel emperyalizm" biçiminde de değerlendirilmekte ve tartışmalara neden olmaktadır. Küreselleşmenin türdeşleştirici etkisini Ritzer bir ayrımla ele almaktadır. Süreç içinde Amerikan ürünlerinin egemenliğini ve reklâm bombardımanını küreselleşmeden ayırarak

[1] Frederic Jameson, **Kültürel Dönemeç**, çev.Kemal İnal, 1.b., Ankara:Dost Kitabevi, 2005, s.58.

"Amerikanlaşma" olarak ele almaktadır. Ona göre küreselleşme daha çok birçok ülke arasındaki çok yönlü bir ilişkiyi[2] anlatmaktadır.

Küreselleşme, uzak yerleşimleri birbirine, yerel oluşumların millerce ötedeki olaylarla biçimlendirildiği ya da bunun tam tersinin söz konusu olduğu yollarla bağlayan dünya çapındaki toplumsal ilişkilerin yoğunlaşması olarak tanımlanabilir.[3] Süreç bilgi, mal, sermaye ve insanların coğrafi, ekonomik ve politik sınırları aşan akışıdır. Bu akış tek yönlü olmayıp karşılıklılık ilişkisi içinde gerçekleşmektedir. Chambers da bu karşılıklılık ilişkisine vurgu yaparak küresel kültürün ortaya çıkışına ve beklenmedik sonuçları içerme olasılığına dikkat çekmektedir. Küreselleşme süreci, ekonomik dayatma ve kültürel tekel şemasının ötesinde, kültürel karışım ve melezlik bağlamında, beklenmedik uzanım ve konfigürasyonlara yol açan mutasyonlar bağlamında düşünülmelidir.[4]

Küreselleşmenin karşılıklılık akışı küyerelleşme (glocalization) kavramıyla birlikte düşünülmesini de gerektirmektedir. Bu kavram küresel ile yerelin (evrensel ile tikelin) kültürel kutupluklar olarak değil, karşılıklı olarak birbirine geçmekte olan prensipler olarak var olduğu düşüncesidir.[5] Kavram, dünyanın bir bütün olarak sıkışmasını, küresel ile yerelin iç içe geçmesini, küresel ile yerelin ve diğer yerelliklerin birbirine bağlanmasını ifade etmektedir. Karşılıklı hareketlilik, bağlantılılık ve iç içelik karmaşık düzeylerde çeşitli biçimlerde gerçekleşmektedir. Mekânı ve zamanı çökerten uydu teknolojilerini ve kitlesel iletişim araçları yığınlarını içeren yeni küresel iletişim biçimleri; uluslararası seyahatin ve ulus-devlet ilişkileriyle bağlantısız "küçük dünyalar"ın gelişimi; uluslararası kurum ve kuruluşların artan sayısı; küresel yarışmalar ve ödüllerin gelişimi; az sayıda iletişim dilinin özellikle İngilizce'nin ortaya çıkışı ve daha yaygın olarak yurttaşlık ve politik

[2] George Ritzer, **Büyüsü Bozulmuş Dünyayı Büyülemek**, çev. Şen Süer Kaya, 1.b., İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 2000, s. 68.
[3] Anthony Giddens, **Modernliğin Sonuçları**, çev. Ersin Kuşdil, 3.b., İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 2004, s. 69.
[4] Iain Chambers, **Göç Kültür Kimlik**, çev. İsmail Türkmen, Mehmet Beşikçi, 1.b., İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 2005, s.107.
[5] John Tomlinson, **Küreselleşme ve Kültür**, çev. Arzu Eker, 1.b., İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 2004, s. 263'den R. Robertson, "Glocalization:Time-space and homogeneity-heterogeneity", Featherstone et al.(der.)**Global Modernities** içinde (1995), ss. 23-44

demokrasiye ilişkin ortak nosyonların gelişimi;[6] göçmenlerin ve sermayenin hareketleri kültürel temasları arttıran ve dünyanın küçülerek sıkışmasına neden olan olgular olarak karşımıza çıkmaktadır.

Süreç içinde artan kültürel temasla ortaya çıkan küresel kültürün deneyimlenmesi Batılı ülkelerle diğerleri arasında farklı sonuçlar üretmektedir. Batılı toplumlar bu kültürü; çaba göstermeden ve yerel bir kültürel kontrol duygusu da hissetmeden ilişki kurdukları, daha belirsiz bir "merkezsiz", "yersiz" modernlik olarak deneyimlerken,[7] yerel topluluklar açısından sonuç sancılı bir süreci beraberinde getirmektedir. Küreselleşme sürecine ekonomik ve toplumsal altyapı açısından farklı düzeylerden katılan bu toplumlarda modernlik daha deneysel bir hale gelmekte, istikrarsız ya da yetersiz koşullar kültürleri yok olma ya da eklektik bir hal alma biçimine de dönüştürmektedir. Ancak artan kültürel temas kültürlerde ve özellikle kimliklerde bir melezleşme de yaratmaktadır.

İnsanların hareketlerinin, ürün ve hizmetlerin dolaşımının hızla arttığı bir süreç olan küreselleşme, yeni güç ve iktidar biçimleri de üretmektedir. Uluslararası sermaye hareketleri ve uluslararası kuruluşların artan sayısı "ulus-devlet" oluşumunun da güç kaybetmesine neden olmaktadır. Küreselleşmenin deneyimlendiği alanlardan sadece biri olmasına karşın, iletişim teknolojileri etkinlik alanını her geçen gün arttırırken kültürel temasa neden olan en önemli araçlar olma özelliği de göstermektedir. Süreçle birlikte yeni yapılanma biçimleri içinde öncelikle yer almaya özen gösteren medya şirketleri kapitalizmin ihtiyaçlar sınırsızdır mitine paralel küreselleşmenin türdeşleştirici etkisini besleyen ve tüketim toplumunun yaratıcısı işlevi de görmektedir. Yaşantılanan süreç içinde tüketim de biçim değiştirmekte; kültürel değerleri öne çıkaran bir tüketim biçimi gelişmekte; tüketim daha çok maddi olmayan biçimlere dönüşmektedir. Boş zaman faaliyetleri başta olmak üzere günlük yaşamın her alanı kitlesel iletişim araçlarının da etkisiyle tüketilmekte, hizmet tüketimi ağırlık kazanmaktadır.

---

[6] John Urry, **Mekânları Tüketmek**, çev. Rahmi G. Öğdül, 1.b., İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 1999, s.209.
[7] Tomlinson, a.g.e. , s. 133.

Ne yönden bakılırsa bakılsın bir süreç olma özelliğini sürdüren küreselleşme, 1990'lardan sonra İnternetin ortaya çıkmasıyla yeni bir ivme kazanmaktadır. Zaten hızlı bir dönüşüm süreci içinde olan dünya İnternetle birlikte yeni bir aşamaya daha sahne olmaktadır. İnternet bir siyaset, ekonomi, kültür ve kimlik alanı olarak tartışılmaya başlanmıştır.[8] İlk uluslararası kitle iletişim aracı olma özelliğiyle ve etkileşime dayalı yapısıyla doğrudan küreselleştirici etkiye sahip bu alan, küresel kültürün kimliklere etkisini yeni bir boyuta taşımaktadır. Bu süreçte İnternet "üçüncü devrim", "enformasyon toplumu"nun somut biçimine ulaşması gibi pek çok açıdan tartışmaların merkezinde yer almaktadır.

Ülkeler arasındaki ilişkilerin yaygınlaşması ve gelişmesi, ideolojik kutuplaşmanın çözülmesi, kültürlerin birbirleriyle daha bağlantılı hale gelmesi, kitle iletişim araçlarının hızla gelişmesi ve etkinlik alanını arttırması anlamında küreselleşme;İnternetin ortaya çıkmasıyla yeni bir boyuta taşınmaktadır. Bu araçlar küresel dönüşüm sürecini hızlandırarak, demokrasi ve insan hakları konusunda dünya ölçeğinde bir hassasiyet yaratmaktadır.

İdeolojilerin taşındığı bir araç olmasının yanında kitle iletişim araçları yeniliklerin yayılmasını da sağlayarak tüketim toplumunun besleyicisi olarak işlev görmektedir. Rasyonel olmayan tüketim biçimlerinin yaygınlaşması olarak tüketim kültürü, küreselleşme sürecinde; farklılıkların, siyasal/toplumsal taleplerin tüketim biçimiyle teşhir edildiği kültürel bir niteliğe bürünmüştür. İnternetin ortaya çıkışıyla tüketim arzularının yayılması ve beslenmesinde medya, bir araca daha kavuşmuş olmaktadır.

Toplumda yeniliklerin benimsenmesinde öncü bir role sahip gençler bu araçların taşıdığı tüketim arzularından da büyük oranda etkilenmektedir. Kimlik oluşturma sürecinde gençler bu araçlar vasıtasıyla yayılan mitlerden etkilenerek, bu değerleri kimliğin bir parçası olarak da konumlandırmaktadır. Bu araçların popülerleştirdiği değer ve tüketim biçimlerini gençler, statü kazanma, statü arama yöntemi olarak kullanmaktadır. Etkileşime dayalı özelliği ve anonim ortamıyla İnternet ve sanal gerçeklik günlük yaşamın bir parçası haline gelmekte, bu alan en fazla gençler

[8] "Sanal Alanı Ne Sanıyoruz?", **Cogito**, Sayı:30, Kış 2002, s. 5. [yazar yok]

tarafından ilgiyle karşılanmaktadır. Gençler sosyalleşme, eğlence, kendilerine yeni alanlar yaratma amaçlı olarak bu aracı en yoğun kullanan toplumsal kesim olarak öne çıkmaktadır. Bu süreçte sanal alem kimlik oluşumunun bir parçası haline gelmektedir. İnternet ve sanal gerçeklik gençliğin kimlik oluşturma sürecinde yeni bir sorunsal olarak tartışmalara neden olmaktadır. Özgürleşme ve bağlılık dereceleri içinde kimlik bu süreçte yeniden inşa edilmektedir. Ayrıca anonim ortam özgürleşmeye katkı sağlarken aynı zamanda kimliğin deneysel hale gelmesine, tutarsız bir kimlik örgüsüne de neden olmaktadır. Gençler İnternet ortamında bireysel kullanım biçimlerinin yanında sanal cemaatlere katılarak, gruplar oluşturarak sosyalleşme ve yeni toplumsal formasyonlar oluşturma yoluna gitmektedir. Sanal alem gençlerin yeni kimlik mekânı olarak biçimlendirici bir özellik de sunmaktadır.

Çalışma, gençleri tanımlama çabası değildir. Tanımlama aynı zamanda kategorilere ayırma, onları araçsallaştırma ve sınırlandırmayı da içermektedir. Amaç, küreselleşme sürecinde İnternet ve sanal alemin genç kimliğine etkilerini kavramaya çalışmaktır. Yeniliklere en açık olan kesim olarak gençler, küreselleşme sürecinde ve uluslararası kullanım imkânıyla İnternette daha etkin bir rol oynamaktadır. Bu özellikleri itibarıyla bütüncül dünya kültürü ile etkileşimi en fazla olan kesimdir. Kültürel temasa en fazla maruz kalan kesim olarak gençler üzerinde küresel kültürün etkileri İnternet teknolojisiyle yeni bir biçime de dönüşmektedir. İnternet, küresel kültürün deneyimlenmesinde gençlerde nasıl bir dönüşüme neden olmaktadır?

Çalışmamızda amaç, küreselleşmenin bir süreç olma özelliğini koruduğundan hareketle, dünya ölçeğinde toplumsal kimliklerde meydana gelen değişimle birlikte, gençlerin bu değişimi kimlik oluşturma sürecinde nasıl deneyimlediklerini ve sürecin etkilerini küreselleşme-modernizm ve postmodernizm perspektifinden incelemeye çalışmaktır. Çalışmamızın birinci bölümünde küreselleşme, toplumsal boyutlarıyla birlikte ele alınacaktır. Bu süreçte bir gerçeklik haline gelen postmodernizm, tüketim kültürü ve kültür-kapitalizm ilişkilerinde gelinen nokta; bununla beraber kimlik deneyiminde ortaya çıkan melezleşme kavramının merkez ve çevre ülkeler açısından farklılık ve benzerlikleri incelenecektir.

Çalışmamızın ikinci bölümünde 1990'ların ikinci yarısından sonra ortaya çıkan İnternet teknolojisinin küreselleşme sürecindeki rolü tartışılacaktır. Bu teknolojiyle birlikte iletişim sektöründeki konum değişimi, merkez ve çevre ülkeler içinde yeni yapılanma biçimleri enformasyon toplumu süreci ve tartışmalarıyla ele alınacaktır. İnternetin "üçüncü devrim" olarak sunulması ve elektronik kamusal alan konusuna yaklaşımlar, bu teknolojinin "eşitlik" ilkesi yaklaşımından ele alınacak, küreselleşmeyle birlikte dünya ölçeğinde taşınan insan hakları ve demokrasi kavramlarının yaygınlaşmasında İnternetin rolü değerlendirilecektir. İnternetin yaygınlaşmasıyla günlük yaşamın deneyimlenen bir olgusu olarak karşımıza çıkan cemaatleşme ve İnternetin yeni toplumsallık potansiyeli tartışılacaktır.

Çalışmamızın üçüncü bölümünde kimlik ve kimliğin dönüşümü incelenecektir. İnternet teknolojisinin yakın ilişki içinde olduğu genç kesim ve onların bu teknolojiyi deneyimlemesi ve küresel kültürün bu teknoloji deneyimiyle birlikte kimliğin dönüşümündeki rolü gençlik kültürüyle ele alınacaktır. Bu süreçte İnternetin alt kültürler açısından taşıdığı potansiyel avantajlar ve gençlik alt kültürleri, gençliğin İnternet kullanımı ekonomik, toplumsal ve kültürel boyutuyla ele alınmaya ve tartışılmaya çalışılacaktır.

Çalışmamızın son bölümünde genç kullanıcıların popüleritesini kazanmış bir kimlik mekanı olarak http://sozluk.sourtimes.org (Ek$i Sözlük) analiz edilecektir. Analiz, göstergebilim yöntemi kullanılarak küreselleşme sürecinin ve medya ürünlerinin yarattığı mitlerin kimliklere etkisini ortaya çıkarmaya yönelik olarak gerçekleştirilecektir. İlk olarak Althusser'in medyanın en yaygın ve görünmez ideolojik pratiği olarak "çağırma", "seslenme" yoluyla sistemin yeniden üretimi inşasında bireyi özne olarak konumlandırması önermesinden hareketle site, ideolojik analize tabi tutulacak, ideolojik bir işlevi üstelenip üstlenmediği ya da küreselleşme ve medyanın çağrısına yanıt vererek sistemin yeniden üretim sürecine katılıp katılmadığı araştırılacaktır. Bu süreçte yerel bir oluşum olarak sitenin hakim ideolojiye eklemlenme biçimi ele alınacaktır. Buna ek olarak site kimlik deneyimi alanı olması itibarıyla, oyunu bir kültürel edim olarak değerlendiren Huizinga'nın oyun kuramı açısından, oyun düzeni içinde kullanıcıların farklılıklarını nasıl kurguladıkları ve kimliklerini site içinde nasıl konumlandırdığı ele alınacaktır.

Kullanıcıların birbirleriyle etkileşimi ve kimliklerin bu etkileşimden beslenen yeni anlam inşaları kişiliğe nasıl eklemlenmektedir? Bu süreç bireylerin kolektif kimliğe katılımıyla bir cemaat oluşumu meydana getirmekte midir? Grup etkileşimi ve bağlılığı açısından site bir sanal cemaat olarak nitelendirilebilir mi?

Gençlik kültürleriyle birlikte ele alınan alt kültürlerin toplumsal alanda hakim düzene karşı bir direnç niteliği içerdiği kabul edilmektedir. Gençlerin birbiriyle etkileşim içinde olduğu, sosyalleştiği, tartıştığı, eğlendiği ve ortak anlam inşalarının yaratıldığı bir kimlik mekânı olarak sitenin bir gençlik alt kültürü olma potansiyeli değerlendirilecektir. Göstergebilim yönteminde alt kültürlerin çözümlenmesinde özneyi ve öznenin pozisyonunu öne çıkaran, özneyi, elindeki bir malzemeyi öznel irade ve pratik bir akılla dönüştürme yetisine sahip bir yaklaşım içinde ele alan "brikolaj" kavramıyla birlikte, siteye üye gençlerin bir alt kültür formasyonu olup olmadığı araştırılacaktır.

Analiz bazı varsayımlardan yola çıkılarak gerçekleştirilecektir. Çalışmanın varsayımları şunlardır:

1-Ekonomik konumları itibarıyla siteye üye gençler orta ve üst gelir grubundan oluşan elit bir gençliktir.

2-Cemaat kavramı genellikle aykırı olanı nötrleştirme potansiyeli taşıyan bir toplumsal yapı olarak değerlendirilmektedir. Organik yaşamdaki cemaat oluşumundan farklı olarak İnternetin anonim ortamı ve cemaate katılımın ilgi ve tercihler doğrultusunda gerçekleştiği bir alan olarak sanal gerçeklikte, cemaatin nötrleştirme potansiyeli azalmaktadır. Oyun kuramı açısından oyuna katılan her kullanıcı kendi farklılığını kurgulayarak bir eylem gerçekleştirir. Bu farklılık kurgusu heterojen bir eğilim yaratır. Oyunun düzen biçemi açısından homojenleştirme potansiyeli taşımasına karşın Ekşi Sözlük heterojen yönünün ağır bastığı, katılımın ve işleyişin demokratik biçimde gerçekleştiği bir sanal cemaattir.

3-Çalışmanın üçüncü varsayımı sözlüğün ve sözlüğe üye gençlerin dilsel pratik ve göstergeler açısından özneyi öne çıkarması, öznenin dili parçalayarak ve yeniden

bütünleştirerek, dilin hakim kullanım biçimlerinden ayrışan yeni anlam inşaları yaratmasına karşın, bir karşı dünya tahayyülünden yoksun olması nedeniyle bir gençlik alt kültürü olarak değerlendirilemez.

4-Site, grup üyelerinin dünyayı algılama biçiminin Batı penceresinden gerçekleştiği, küresel kültürün taşıyıcısı medya ürünlerinden ve medyanın belirlediği tüketim kültüründen beslenen, teknoloji kullanımında yeterliliğe sahip, hakim düzenin vasıflı insan mitine uygun kullanıcılardan oluşmaktadır.

Site bu varsayımlardan yola çıkılarak göstergebilim yöntemiyle analiz edilecek, varsayımlar çalışma kapsamında ele alınan veriler ışığında sınanacak, değerlendirilecek ve yorumlanacaktır.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. KÜRESELLEŞME VE TOPLUMSAL BOYUTLARI

Küreselleşme, sermaye hareketlerindeki artışla birlikte yaşamın farklı bir hız ve ivme kazanmasının etkisiyle, zaman ve mekânın değişen anlamlarıyla birlikte ele alınır. Uluslararası borsacılığın ve küresel ticaretin hakim olduğu bugünün dünyası, dünya üzerinde üretilen ürünlere ve farklı mekânlara erişebilirliğimizdeki hızlı değişim (kitle turizminin yaygınlaşması, uzaklık engelinin kalkması, vb.), modadaki ve hayat tarzlarındaki değişimler, insanların işleri, sahip oldukları değerler ve (zaman ve mekân içinde) başkalarıyla olan ilişkileri gibi temel önemdeki konularda derin bir belirsizlik ve güvensizlik[9] yaratmakta ve Harvey bu duruma "zaman-mekân sıkışması" adını vermektedir. Bu bağlamda küreselleşme (globalization) sermayenin, malların, bilginin, insanların coğrafi, ekonomik ve politik sınırları aşan akışı olarak tanımlanabilir.

Küreselleşmenin ekonomik tabanı post-fordist ya da esnek üretim biçimine, kültürel tabanı bilgi ve enformasyonun küreselleşmesine dayalıdır. Bu geçiş, iletişim teknolojilerindeki gelişmenin ekonomik, kültürel, siyasal alanın yeniden yapılanmasındaki aracılık rolüyle yakından ilişkilidir.[10] Küreselleşmenin ekonomik yapılanmasını ve bu yapılanmaya paralel oluşan toplumsal düzenleme biçimlerini kavrayabilmek için öncelikle fordizmden post-fordizme geçiş sürecini, daha sonra postmodernizm tartışmalarını ve kültür-kapitalizm ilişkilerini anlamamızı zorunlu kılmaktadır.

---

[9] David Harvey(1993a),"Postmodernizme Bir Bakış", **Birikim Dergisi**, Sayı: 49, Mayıs 1993, Aralık 2005, http://www.birikimdergisi.com/birikim/dergiyazi.aspx?did=18dsid=478dyid=1474, (par .14) (Makale ilk olarak Architectural Design dergisinin 1991 tarihli "Postmodernism on Trial" konulu özel sayısında "Looking Backwards on Postmodernism" adıyla yayınlanmıştır)

[10] Nilüfer Timisi(2003a), **Yeni İletişim Teknolojileri ve Demokrasi**, 1.b., Ankara:Dost Kitabevi, 2003, s.110.

1.1. Fordizmden Post-Fordizme

Küresel ölçekte yaşanan hareketlilik ve dönüşüm sürecine ilişkin olarak farklı değerlendirmeler içinde birbirinden farklı tarihlendirmelere yer verilse de, tüm bakış açıları 20. yüzyılın ikinci yarısı üzerinde birleşmektedir. 1970'li yıllarda derin ve kapsamlı bir bunalımla karşı karşıya gelen kapitalizm, yeniden yapılanma sürecine girerek krizi aşmaya çalışmıştır. Post-fordizm terimi de hem bu krizden çıkışı hem de kapitalizmin yeni mekânsal düzenlemesini ifade etmektedir. Kapitalizmin bu mekânsal yeni düzenlemesi siyasal, toplumsal ve kültürel alanda da farklılaşmaları beraberinde getirmiştir. Yaşantılanan süreç neredeyse bütünüyle "yeni zamanlar"a işaret etmektedir.

"Yeni Zamanlar" tezi dünyanın, yalnızca nicelikte değil nitelik olarak da değişmekte olduğu, öteki ileri kapitalist toplumların giderek bölünmüşlük, farklılaşma ve parçalanmayla nitelenir hale geldiği; dahası modern kitle toplumlarını niteleyen şeyin homojenleşme, standartlaşma ve ölçek ekonomileriyle örgütleri olduğu yolundadır.[11]

Ekonomik anlamda kendine özgü iş örgütlenmesi, ücret sistemi, şirket yapısı, imalat sektörünün başat rolü, kitlesel üretim, rasyonel tüketim ve paranın maddi bir değere sahip olmasını bünyesinde barındıran fordizm, homojenleşme ve standartlaşmayı ifade etmektedir. Bu ekonomik anlamın yanı sıra terim, bütün bir döneme ait kültürel ifade biçimini de içinde barındırmaktadır. Gramsci'nin çıkarımlarından hareketle Harvey de Amerikanizm ve Fordizmin "hiç görülmemiş bir süratle ve amacı konusunda tarihte eşi olmayan bir bilinçlilikle, yeni tip bir işçi ve yeni tip bir insan yaratma konusunda bugüne kadar tanık olunan en büyük kolektif girişim"[12] olduğunu belirtmektedir.

---

[11] Stuart Hall ve Martin Jacques (der.), "Giriş", **Yeni Zamanlar**, çev. Abdullah Yılmaz, 1.b., İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 1995, s. 16.

[12] David Harvey(2003b), **Postmodernliğin Durumu**, çev. Sungur Savran, 3.b., İstanbul: Metis Yayınları, 2003, s.148.

Post-fordizm terimi ise, standartlaşmış ürünleri, sermaye yoğunlaşmasını, "Taylorist"* iş örgütlenmesi ve disiplini ile birlikte, seri üretim döneminden farklı, bütünüyle yeni bir devri anlatan daha geniş bir terimdir.[13] 1970'lerdeki bunalımla birlikte, kapitalizmin kendini yeniden üretme sürecinin taşıyıcısı olan birikim rejimi, aşırı birikim krizi nedeniyle terk edilmektedir. Üretim sürecinin mekânsal düzenlemesi, o üretim sürecine özgü birikim biçimini de yansıtmaktadır.[14] Bu aşamada post-fordizmin temel biçimlenişi esnek birikim, esnek uzmanlaşma, esnek teknoloji ve yeni mekânsal boyuttur. Yeni zamanların merkezi sanayilerini enformasyon teknolojileri ve mikro elektroniğe dayalı üretim[15] oluşturmaktadır. Artık bu teknolojiler üretim için hammadde, fabrika, emek faktörü kadar yaşamsaldır.

Esnek uzmanlaşma yeni enformasyon teknolojisine bağımlıdır, sayısal olarak denetlenen makineler -hem sermaye mallarının hem de tüketici mallarının- küçük takımlar halinde ekonomik olarak üretilmesine izin veriyor. Yeni aletler, yeni fırsatlara ve yeni ihtiyaçlara yanıt olarak üretimde hızla değişiklik yapılmasını mümkün kılmaktadır. Esnek teknoloji esnek uzmanlaşmayı doğurur. Üretim müşteriler hesaba katılarak, epeyce özgül isteklere ve sürekli akış halindeki ihtiyaçlara uygun hale getirilmektedir.[16] Yeni teknoloji daha yoğun otomasyona olanak tanımakta ve atölyeyle büroyu, düzenlenmiş iç mekanlarla sergi mekanlarını bir araya getirerek, otomasyonun büyük şirketlerden küçüklere yayılmasını sağlamaktadır.[17] Kapitalizmin krizden çıkış tercihleri üretimde; teknolojiye bağımlılık, metaların, paranın değerinin ve işgücünün değersizleştirilmesi, zamansal ve mekânsal kaydırma olarak öne çıkmaktadır. Birikim rejimine ya da aşırı birikim sorununa çözüm olarak da moda ve uçarılık kavramlarına yeni iletişim teknolojilerinin de yardımıyla daha fazla vurgu yaparak üretim ve tüketimde devir

---

* Taylorizm, kısaca endüstri toplumlarında verimlilik, şirketlerin büyümesini gerçekleştirmek gibi konularda bilimsel yönetim biçiminin uygulanmasını ifade etmektedir. Bu yönetim anlayışı 1920'lerde ABD'de Henry Ford'u etkilemiş, fordizm adıyla bant sistemleriyle kitlesel, standartlaşmış üretim ve tüketim biçimine esin kaynağı olmuştur.

[13] Stuart Hall(1995a), "Yeni Zamanların Anlamı", **Yeni Zamanlar**, s. 107.

[14] Gencay Şaylan, **Postmodernizm**, 2.b., Ankara: İmge Kitabevi, 2002, s. 138.

[15]. "Yeni Zamanlar", Yeni Zamanlar İçin Manifesto'dan, **Yeni Zamanlar**, s.40 (Hall ve Jacques "Yeni Zamanlar"ı Haziran 1989'da yayınlanan "Yeni Zamanlar Manifestosu"ndan alıntı yaparak derlemeye eklemişlerdir ve kitaba da bu adı vermişlerdir.)

[16] Krishan Kumar, **Sanayi Sonrası Toplumdan Post-Modern Topluma Çağdaş Dünyanın Yeni Kuramları**, çev. Mehmet Küçük, 2.b., Ankara: Dost Kitabevi, 2004, s.61.

[17] "Yeni Zamanlar", Yeni Zamanlar İçin Manifesto'dan, a.g.e. , s. 40.

sürelerinin kısaltılması, hizmet üretimi ve tüketiminin yaygınlaştırılmasıyla gündelik yaşamın ele geçirilmesi çözüm olarak geliştirilmiştir. Uluslararası borsacılık ve etkileşim, sermaye hareketleri mekânsal kaydırmaya paralel olarak üretimde belirleyici diğer temel unsurlar arasına girmektedir.

Kendini bir dünya sistemi olarak sunan kapitalizm için küreselleşme, yüz yüze gelinen yeni bir durum değildir. 19. yüzyıl ve I. Dünya Savaşı sürecine de bakarak emperyal süreçler ve çatışmaların zenginlik, en yüksek kârlılık hesaplarıyla hep küresel düzeyde gerçekleşmiştir. Ve kapitalizm dönemsel koşullara göre ekonomik tabanlı toplumsal projeleri içinde barındırmaktadır. Geçmişten bugüne süreçleri dikkate aldığımızda içinde bulunduğumuz dönem, enformasyon sistemlerinin birbiriyle, ulusal sınırları aşan sistemlerle ve diğer sistemlerle bütünleşmesi, ekonomik sistemlerin dünya ölçeğinde bütünleşmesi, uluslar arası enerji ve haberleşme şebekelerinin oluşturulması ve kapsamının sürekli genişletilmesi, üretimin ve tüketimin uluslararası kılınması karşı karşıya bulunduğumuz küreselleşmenin son aşamasını ifade etmektedir. Kapitalizm artık merkeziyetçi yapısını terk etmekte, dünya tekrar yeni sancılı süreçlerin hem aktörü hem tanığı olmaktadır.

Krizden çıkış ve yeni açılımlarla ekonomik süreç günden güne sistematik yapısına kavuşurken temel sancılı ve tartışmalı süreçler kültürel ve toplumsal alanlar üzerinde yoğunlaşmaktadır. Küreselleşmeyle birlikte modernizm ve bilim yeni bir sorgulama içine girmektedir. Sorgulama biçimleri modernizm, postmodernizm, sanat, bilim, toplumsal sınıflar, kimlik, enformasyon toplumu, tüketim toplumu, bireyselleşme, demokrasi, insan hakları gibi başlıklarda kendini göstermektedir.

1. 2. Küreselleşmenin Toplumsal Boyutları

1960'lı ve 70'li yıllarda kültür çalışmaları, modernizmden bir kopuş ya da modernizmin yeni bir safhasına geçildiğinin işaretlerini vermektedir. Kopuş ya da yeni açılım birtakım nosyonlarla kendini göstermektedir. Genel geçerlik iddiası taşıyan (üst anlatılar veya büyük anlatılar) önermeler reddedilmekte, parçalanmışlık ve farklılık vurgulanmakta, her şeyin geçici olduğu ruhsuz ve alaycı bir üslup pek

çok alanda yaygınlaşmaktadır. Bu tarihler kapitalizmin krizden çıkış sürecinde öngördüğü yeni zaman-mekân kavrayışının yaratıldığı küreselleşmenin son aşamasına işaret eden yıllardır.

Enformasyon toplumu kavramı da böyle bir zamanda ortaya atılmış, sanayi sonrası toplumu enformasyon toplumu olarak adlandırılmıştır. Küreselleşme sürecinde kitle iletişim araçlarının hızlı bir gelişim sürecine girmesi bunda etkili olmuştur. Enformasyon toplumu, gerçekleşen yeni teknolojik yapılanma içinde bilginin üretimde egemen hale gelmesiyle ilişkili olarak kullanıma sokulmuştur. Kavram, 1990'ların ortalarında İnternet teknolojisi ve dijitalleşme süreciyle birlikte çalışmanın ikinci bölümünde daha geniş olarak ele alınacaktır. Kültür çalışmaları içinde yeni süreç modernizm ve postmodernizm tartışmaları etrafında gerçekleşmekte, toplumsal dönüşüm sürecini yeni bir dönem olarak ele alanlar postmodern çözümlemeler içinde değerlendirmektedirler. İçinde bulunulan süreci Marksist paradigmadan hareketle değerlendirenler ise yeni bir sürece girildiğini kabul etmekle birlikte bunu modernizmin içinde bastırılmış ya da tali duruma itilmiş durumların yeni konumlar savaşı olarak analiz etmektedirler.

1. 2. 1. Modernizm mi, Post-Modernizm mi?

"Postmodern" terimi ilk olarak 1960'lı yıllarda New York'ta sanat çevrelerinde klasik sanata tepki olarak ortaya konmuş eserleri ifade etmekte kullanılmıştır. Postmodernizm üzerine tartışmalar ise Jean-François Lyotard ile başlamaktadır. Ona göre, bilginin üretimin temel gücü olduğu yeni bir döneme girilmiş, ütopyalar, hümanistik söylemler ve otoriteler yitirilmiştir. "Büyük anlatı", hangi birleştirme tarzını kullandığına, spekülatif bir anlatı ya da kurtuluş anlatısı olup olmadığına bakılmaksızın, güvenilirliğini yitirmiştir.[18] Terim, estetik ifade biçiminin tasvirinden ortaya çıkmışsa da, yaşanan gelişmeler ve bilimsel çevrelerden gördüğü ilgiyle daha kapsamlı anlamlar içermektedir. Yeni estetik anlayışını dayatan postmodernizm, sanat, kültür, bilim, yeni toplumsal anlayış, tüketim ve yeni birey kimliği gibi pek çok farklı alanın tanımlanmasında ve kestirimlerde bir kriter olarak görülmektedir.

[18] Philip Smith, **Kültürel Kuram**, çev. Selime Güzelsarı ve İbrahim Gündoğdu, 1.b., İstanbul: Babil Yayınları, 2005, s.295'den J. F. Lytard, **The Postmodern Condition**, Manchester University Press, (1984), s.37

1. 2. 1. 1. Yeni Estetik Anlayışı

Pek çok farklı akımı ve dönemi içinde barındırmasına karşılık modernizmin klasik sanatı; özgünlük, misyon kaygısı, özgürlük, metalaşma içermesi, elitist bakış açılarıyla özgürlük ve hümanizm gibi temel ahlâki yargılarda buluşma imkanı vermektedir. Buna karşılık postmodern estetik büyük anlatı ya da ahlâki yargı içermez.

Yeni estetik anlayışın giderek daha fazla yaygınlık kazanmasından yola çıkarak Danto (1985) 1980'li yıllarda "sanatın ölümü" tezi ile sanat tarihini üç aşamaya indirgeyerek analiz etmeye çalışmaktadır. Ona göre ilk aşama, katı bir gerçekçiliğin hakim olduğu çalışmalardan oluşmaktadır. İkinci aşamada ise fotoğrafın da yaşama girmesiyle teknolojinin belirleyici bir nitelik kazanmaya başladığı, bununla birlikte sanatçının gerçekle ilgili izlenimlerini öne çıkaran estetik kaygılara yönelmiş çalışmalardan oluşmaktadır. Üçüncü aşamaya egemen modelde artık sanat bir felsefeye dönüşmekte ve kendi kendini sorgulamaktadır.Bu modelde sanatın bir şeyi izlenim ya da yoruma dayalı olarak anlatması son bulmuş, onun yerine sanatın kendi kendini yansıtması geçmiştir.[19] Gerçekliğin kendisinin sanatın kaynağı haline gelmesi ön tasarım ya da düşünceyi sanattan soyutlamaktadır. Bu değişimi en iyi yeni akımla beslenen pop-art ifade etmektedir.

Gelinen süreçte kapitalizmin dinamik yapısının, sanatın metalaşma sürecinin kapsamını ve hızını arttırması, sanatta "yaratıcı yıkıcılık" çözümlemesi ile açıklanmaya çalışılmaktadır. Harvey ve Jameson da Danto'nun analiz etmeye çalıştığı durumu ve bu farklılaşma sürecini modernizmden kopmadan modern sanatın klasik sanatla buluştuğu ve modernizmin içinde barındırdığı yıkıcı, dönüştürücü ve bastırılmış olanın öne çıkmasını sağlayan yanlarıyla değerlendirmektedirler.

Pop-artın kitlesel bakışına ve misyonu reddetmesine iletişim teknolojilerinin gelişmesi ve eğlencenin sektörel hale gelmesi de eklendiğinde sanat piyasası hızlı bir büyüme sürecine girmiştir. Sanatın elitist bakışının reddedilmesiyle, kültürel üretim aynı zamanda yerel gösteri sanatçılarını, grafik tasarımcılarını, sokakta ve barlarda

[19] Şaylan, a.g.e., s. 49'dan Arthur Danto, **The Death of Art**, New York, (1985)

çalışan müzisyenleri, fotoğrafçıları, ayrıca sanat, müzik, tiyatro vb. eğitimi veren yerleşik ve kendini kabul ettirmiş okulları[20] da kapsamaktadır. Ancak kültürel kitle genişledikçe gelip-geçicilik ve kısa ömürlü şöhretler yaşamın alanına yansımaktadır. Anonimlik ve taklit, pop-artın kitlesel formuna bütünüyle hakim olmaktadır. Sanatın kalabalıklaşması, sektörleşmesiyle sanat piyasasının büyümesi toplumu alternatif değer yaratma araçlarına yöneltmekte ve yoğun kültürel üretime karşın sanatçının imzasının önemi artmakta, sanatta orijinallik yüceltilmektedir. Alternatif değerlere yönelme, Danto'nun belirttiği son aşamanın gerekçesini bize sunmaktadır. Kültürel üretim öylesine yoğun ve kalabalıklaşmıştır ki günlük yaşamın her alanına girilmiş, tüm değerler tüketilmiştir. Ve bu nedenle alternatif değerler yeni beslenme kaynağı olarak görülmektedir.

Postmodernizmi analizlerinde yeni bir akım olmaktan ziyade içinde bulunulan ekonomik düzenle toplumsal alanı ilişkilendirmek maksadıyla dönemleştirici bir kavram olarak kullanan Jameson'a göre de Danto'nun "sanatın sonu" tezi sanatın sektörleşmesi, kalabalıklaşması ve eserlerin estetiğinin yaratıldığı dönem içinde akademik kabul görmesiyle açıklanabilir. Bunun yanı sıra yeni estetik anlayış, tüketim tipleri, moda gündemleri, reklamcılık, medya etkisi gibi faktörlerle meşruluğunu sağlamakta ve ilerici modernizmin kitlesel dönemini yaşamaktadır. Bu yeni aşamada kültürün kendi alanı, kültürelin sadece erken, geleneksel ya da deneysel formlarıyla sınırlı kalmadığı, fakat günlük yaşamın bütününde, alışverişte, mesleki etkinliklerde, çoğu zaman çeşitli tele-görsel boş zaman formlarında, Pazar için üretimde ve Pazar ürünlerinin tüketiminde, günlük yaşamın en gizli kıvrım ve köşelerinde tüketilmesi biçiminde piyasa toplumuyla aynı sınırı paylaşarak genişlemektedir. Toplumsal uzam şimdi tümüyle imge kültürüyle tıka basa doldurulmaktadır.[21] Yazara göre bu durum "gerçek dünyanın kültürle kaplanması ve onun tarafından sömürgeleştirilmesi"dir.

Bir misyona sahip olmanın sanatın anlamını kısıtlamasından ve elitist bakışın reddinden hareket eden yeni estetik anlayış tüm üst-anlatılara sırtını dönüp taklit ve

[20] Harvey (2003b), a.g.e., s. 324.
[21] Jameson, a.g.e., ss. 118-119.

popülizmden beslenerek mekânsallığı ve yerelliği öne çıkarıp evrensellik iddiasını da bir üst anlatı olarak görmekte ve reddetmektedir.

Jameson yeni estetik anlayışın yarattığı algıyı yeni ekonomik düzenle birlikte paranın değişen anlamından ve kültürel ürünlerin parasal eşdeğerliliğinden yola çıkarak "fragman etkisi" olarak tanımlamaktadır. Fragman etkisi ya da imge dünyasının her yeri kaplamış kırık parçalarının bir araya getirilerek yeniden anlatılaştırılması -bir anlam bütünlüğünden yoksun parçaların oluşturduğu yitik anlam- gerçekliği tamamen sanatsal bir alana hapsetmektedir.[22] Baudrillard'a göre bu durum gerçekliğin simülark (gerçeklik olarak algılanmak istenen görünüm, benzeş) tarafından yok edilmesi, her yerin imgelerle kaplanması ve tarihin sonu demektir.[*] Yeni estetik anlayışıyla oluşturulmuş kültür üretimi ve tüketimi tüm topluma yayılmış, kitlesel düzeyde yaşantılanan bir gerçekliğe dönüşmüştür. Kültür bundan böyle geçim sağlama şeklindeki ciddi bir işin ilavesi olmayıp, büyük ölçüde bu işin bir parçası haline gelmiştir. Çok sayıda insan kültür sanayilerinde çalışmakta ve boş zamanlarında yine bu sanayinin ürünlerini tüketmektedir.[23]

Modernizmin fordist ekonomik temelli toplumsal yapı düzenlemesi kendi içinde çeşitli mücadele alanları barındırmaktadır. 1970'lerdeki ekonomik bunalım bu mücadele alanlarını da ortaya çıkarmış, çeşitli toplumsal hareketlerle gençlik, kadın, çevre gibi bastırılmış değerler toplumsal değer düzeyine ulaşma iddialarını seslendirmişlerdir. Klasik sanat içinde de -modern sanatı içermesine karşılık- bastırılmış ya da ikincil konuma itilmiş anlayışlar yeni oluşan estetik anlayış içinde kendini daha kolay ifade eder hale gelmiştir. Ancak yeni süreç teknolojik yenilenme ve sermaye hareketleriyle gündelik yaşamın temposuna yeni bir sürat kazandırmaktadır. Zaten zaman-mekân sıkışması yaşayan dünyaya sanatın kalabalıklaşması ve medya araçlarının sağladığı kolaylıklar ve hız da eklenince kültürel alan "önemli" hale gelmiş, mevcut duruma bir miktar da kültürel sıkışma eklenmiştir.

---

[22] Jameson, a.g.e., s. 166.

[*] "Simülark"la ilgili olarak daha ayrıntılı bilgi için bkz. Jean Baudrillard "Simülarklar ve Simülasyon", Doğu Batı Yayınları ve "Tüketim Toplumu", Ayrıntı Yayınları.

[23] Kumar, a.g.e., s. 218.

1. 2. 1. 2. Tüketim Toplumu, Tüketim Kültürü

Küreselleşme sermayenin, fikirlerin, kültürlerin ve değer sistemlerinin dünya ölçeğinde akışını ifade etmektedir. Bir süreç olma özelliğini koruyan küreselleşmenin deneyimlendiği alanlardan sadece birine tekabül eden medya ve teknolojileri aracılığıyla da fikirlerin, kültürlerin ve değerlerin yayılması hızlanmaktadır. Bu araçlarla süreç içinde yaşam biçimleri, ürünler ve kimlikler satışa sunulmaktadır.

Modern dönemden gelen kolektif sınıf kimliklerinin eski kodlarını vermemesi ve "tarihin yeni öznesi" olarak adlandırılan kesim, hizmet sektöründeki radikal denilebilecek değişimin yönüne işaret etmektedir. Yeni kültürün kitlesel üretici ve tüketicileri olarak belirtilen sanatçılar, müzisyenler, galeri ya da müze yetkilileri, plak şirketi yöneticileri, burjuvalar, genç ya da işçi sınıfı tüketicileri gibi (hizmet sektörü de denilen) küçük burjuvazi, profesyonel iş-yönetsel sınıf ya da genel olarak daha önce adlandırılmış halleriyle "yuppiler"[*] postmodern kültürün sınıfsal içeriği olarak tanımlanmaktadır. Jameson yuppiler için "tarihin yeni öznesi" tanımını reddederek "onların kültürel üretim ve tüketim biçimleri, onların kültürel pratik ve değerlerinin, yerel ideolojilerinin, sermayenin bu aşaması için kullanışlı bir egemen ideolojik ve kültürel paradigma"yı ifade[24] ettiğini belirtmekte ve yaşanan paradigma değişimine dikkat çekmektedir. Var olduğu her dönem içinde bulunduğu topluma orta sınıfların dilinden seslenen kitle iletişim araçları, yeni orta sınıfın değerlerini bu kez küresel ölçekte dillendirmekte ve yeni paradigma gündelik yaşamın dolaşımına sokulmaktadır, tüketim toplumu ve tüketim kültürü kavramları da tartışmalar içinde yerini almaktadır.

Sanayi sonrası toplumlarda mal ve hizmetlerin tüketimine yönelmenin başat duruma gelmesi tüketim kültürünü yaratmaktadır. Kitle kültürü tanımlamalarında fordist sistemin etkisini anlatmak maksadıyla metalaşma ve şeyleşme kavramlarıyla eleştirel içerikle kullanılan tüketim kültürü, postmodern dönemde statü, sembol ve farklılıkların ifadesine yönelen "kültürel tüketim" yaklaşımını daha geçerli hale

[*] "Yuppiler" için bkz. Rıfat Bali. Tarz-ı Hayattan Life Style'a, İletişim Yayınları ve Can Kozanoğlu Cilalı İmaj Devri, İletişim Yayınları.
[24] Jameson, a.g.e., s. 56.

getirmektedir. Enformasyon teknolojileri de bu kültürün yaratılmasında, aktarılmasında ve beslenmesinde başat bir rol üstlenmektedir.

Featherstone 1960'lardan sonra ortaya çıkan hizmet üretimi ve tüketiminin ağırlık kazandığı bir toplumda, yeni orta sınıfların imaj ve hazları içeren simgesel tüketimiyle tüketim toplumu kavramının bu sınıflar aracılığıyla ekonomi kalıplarını ve elit kültürün temel dinamiklerinin değişime uğratıldığını belirtmektedir. Rasyonel tüketim kalıpları büyük ölçüde değişmektedir. Yeni orta sınıflar, yürürlükteki tüketim nosyonlarını genişletme ve sorgulama, aşırılık, israf ve başıboşluk olarak anlaşılan tüketime ilişkin alternatif hazlar ve arzular öneren tüketim imgelerini dolaşıma sokma kapasitesine sahiptir.[25] Ekonominin kazandığı coğrafi ve toplumsal açılım, ileri teknolojiler ve yeni orta sınıflar yüksek kültürel tüketimin sembolleştirilmesini ve kitleler tarafından bunun taklit edilmesi yoluyla yüksek kültürün kitleselleştirilmesine hizmet etmektedir. Baudrillard, bu tüketim alışkanlığının kitleselleşmesine bolluk toplumu adını vermektedir.

Tüketim olgusuyla birlikte postmodern düşünme ve eylem biçimleri içinde en çok gözlemlenen sonuç uçarılık ve gelip geçicilik duygusudur. Kitle piyasalarında modanın seferber olması, tüketim temposunu sadece giyimde, süslenme ya da dekorasyonda değil, aynı zamanda hayat tarzlarını ve dinlenme faaliyetlerini de kapsayan geniş bir alanda hızlandırmanın aracı haline[26] getirmektedir. Moda ve uçarılık, devir sürelerinin hızlandırılmasının aracı haline gelmekte, kitle iletişim araçları da bunun temel taşıyıcısı olmaktadır. Uçarılık sorununun gündelik yaşama yansıma biçimi olarak bireyler üzerinde atılabilir değerler üretilmekte, istikrarlı ilişkiler tehdit edilmekte, güvensizlik ve parçalanmışlık beslenmektedir. Uçarılık büyük ölçüde yeni gösterge ve imaj sistemleri yaratılmasıyla sağlanmaktadır. Ekonomik anlamda uçarılık, sistemin aşırı birikim sorununun çözümüne hizmet etmekte, gelecekte ortaya çıkabilecek riskler hızlı gündem ve ürünlerle emilmektedir. Harvey bu duruma "geleceğin şimdiki zamana ıskonto edilmesi", bu durumun

[25] Mike Featherstone, **Postmodernizm ve Tüketim Kültürü**, çev. Mehmet Küçük, 2.b., İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 2005, s. 49.
[26] Harvey (2003b), a.g.e., s. 318.

bireyler üzerinde yarattığı etkiye de Jameson, "postmodernizmin şizofrenik boyutu"[27]adını vermektedir.

Küreselleşme sürecinin yeni üretim ve tüketim biçimlerini verimlilik, öngörülebilirlik, hesaplanabilirlik ve denetlenebilirlik ilkeleriyle Ritzer(1998), sürecin birörnekleştirme ya da kitleselleştirme etkisini analiz etmeye çalışarak yaşamın her alanının endüstrileştirilmesini, gündelik hayatın ele geçirilmesini izlemiştir. Sonuç olarak ise, akılcılaştırma yöntemleriyle bireylerin akılcılığın akıldışılığına itilişini, farklılık vurgusu yapıldıkça farklı sektörel işleyişlerin benzeşliğini gözler önüne sermektedir. Yine Ritzer simülarklardan yola çıkarak "seyirlik"ten "gösteri toplumu"nun ulaştığı boyutlara dikkat çekmektedir. Ona göre metalar ve onların çevresindeki gösteriler yalnızca ekonomiyi değil tüm toplumu da egemenliği altına almaya başlamıştır.[28] Simülarklar sadece imajlar ve nesneler düzeyinde değil, birey ve davranışlar biçiminde de gerçekleşmektedir. Sürekli olarak bireyi ve bireysel özgürlüğü yücelten söylen, akılcılaştırma teknikleriyle onu yok etmekte, bireyselliğe ve yaratıcılığa imkan vermeyen çalışma, yaşama ve tüketme biçimleri üretmektedir.

Medya araçlarının sürekli olarak pompaladığı tüketim bir söylendir. Yani tüketim çağdaş toplumun kendisi üzerine bir söz, toplumun kendisiyle konuşma tarzıdır.[29] Tüketim toplumunun temel belirleyicisi ve taşıyıcısı da kitle iletişim araçlarıdır. Teknolojilerin yöndeşmesi; önceleri görece ayrı sektörlerin kaynaşması, bu araçları birer imaj teknolojisi haline getirmektedir. Tüketim toplumu aynı zamanda tüketimin öğrenilmesi toplumu, tüketime toplumsal bir biçimde alıştırılma toplumudur; yani üretim güçlerinin ortaya çıkmasıyla ve yüksek verimlilik taşıyan ekonomik bir sistemin tekelci yeniden yapılanmasıyla orantılı yeni ve özgül bir toplumsallaşma tarzı[30]dır.

---

[27] Harvey (2003b), a.g.e., s. 325.
[28]Ritzer, a.g.e., s. 137. Ayrıca bkz. G. Ritzer(1998) "Toplumun McDonaldlaştırılması" Ayrıntı Yayınları.
[29] Jean Baudrillard (2004a), **Tüketim Toplumu**, çev. Hazal Deliçaylı, 2.b., İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 2004, s. 254.
[30] Baudrillard (2004a), a.g.e., s. 95.

Tikel grupların ya da insan kategorilerinin yeni malları uygun bir şekilde anlamalarını ve sınıflandırmalarını ve nasıl kullanılacağını kavramalarını sağlayan; beğeni, ayrım yapma yargısı, bilgi ya da kültürel sermaye bu bağlamda önem kazanır.[31] Ayırt ediciliği belirleyen temel etken gelir düzeyinden daha önce kültürel sermayedir ve kültürel tüketim bu noktada gerçekleşmektedir. Tüketimin temel mekanizmalarından biri, biçimsel gösterge ya da rol sistemlerinin özerkleştirilmesinden yola çıkarak bu sayede grup, sınıf ve kastların (ve bireyin) bu özerkleştirilmesidir.[32] Bir kimsenin kökenlerini ve hayatının yörüngesini ifşa eden eğilim işaretleri ve sınıflandırma şemaları vücut şeklinde, ölçüsünde, kiloda, duruşta, yürüyüşte, hal ve tavırlarda, ses tonu ve konuşma üslubunda ve bedeninden duyduğu huzurda ya da huzursuzlukta belirgindir. O nedenle kültür bedene işlemiştir ve bu açıdan hangi giysilerin giyildiği değil, nasıl giyildiği önemlidir.[33] Bedenin tüketimi, Baudrillard'a göre de kimlik üretiminin en önemli araçlarından biri olmaktadır ve kültürel ifade malzemesi olarak beden, kimliğin araçlarından biri haline gelmektedir. Beden de tüketim biçimleri içinde yerini alarak kültürel bir sermayeye dönüştürülmektedir. Featherstone ve Baudrillard'ın betimlediği bu tüketim öğelerine Pierre Bourdieu simgesel sermaye adını vermektedir.

Tüketimde simgesel sermaye öne çıkınca, yeni orta sınıflarda da gözlemlenebileceği gibi, hak iddiaları artık kültürel simgelerin teşhiri etrafında şekillenmektedir.[34] Böyle bir dönemde kültürel ile ekonomik, siyasal birbirinden ayrı tutulmamaktadır. Frank Mort da bu farklılık ve ayırıcı özellik biçimlerini ileride oluşabilecek kolektif direnç mekanizmalarının ipuçları olarak görmektedir. Metaların ve bunların imgelerinin çok yönlü vurguları vardır, bunlar direnç talepleri ve düşlerin hizmetine itilebilir ve çekilebilir. Makyajlı kızların ya da siyahi gençlerin ellerindeki ileri teknoloji ürünleri sadece sisteme ayak uydurma biçimleri değildir. Bunlar, sokak tarzı bağlılık ya da iddialı kadınsılık olarak yeniden ortaya çıkarak etkin bir biçimde direniş kültürlerine taşınabilirler.[35] Mort, tüketim biçimlerine pozitif bakışını kurşunsuz benzin çıkartmalarından yola çıkarak ekolojik duyarlılık oluşumunun işaretleri olarak değerlendirerek sürdürmektedir. Ona göre bunlar tüketimin,

[31] Featherstone, a.g.e., s. 43.
[32] Baudrillard (2004a), a.g.e., ss. 176-.177.
[33] Featherstone, a.g.e., s. 47.
[34] Kumar, a.g.e., s. 186.
[35] Frank Mort, "Tüketim Politikası", **Yeni Zamanlar**, s. 161.

toplumsal talepleri ve istemleri yeni biçimlerde öngördüğü yerel noktalardır. Burada altı çizilen şey, tüketimin nihai bir anlamda bireycilik karşısında kolektivizm olmayıp gelecekteki bir sağduyunun temelini oluşturabilecek yeni bir ilişkide bu ikiliyi eklemlemek olduğudur.[36]

Baudrillard'a göre ise dirençler, farklılık ve ayırt edicilik unsurlarıyla sürekli olarak parçalanmakta, farklılık ve ayırt edicilik unsurları da yaşamın her alanını kuşatmış tüketim olgusuyla yok edilmektedir. Ona göre, politik başarı, çelişkinin olduğu yerde eşitlik ve denge olmasını sağlamak değil, farklılık olmasını sağlamaktır. Toplumsal çelişkinin çözümü eşleştirme değil, farklılaştırmadır.[37] Yazara göre binlerce yıllık toplumsal baskı, kölelik ve unutulmuşluktan sonra artık daha etkin bir toplumsal konuma erişmiş, yerleşik bir düzen için en temel tehlikeyi oluşturan kadınlar, gençler beden "özgürleşme söyleni" olarak bütünleştirilir ve yeniden ele geçirilir. Tüketmek üzere kadınlara Kadın, gençlere Gençler verilir ve

bu biçimsel narsistik özgürleşmede gerçek özgürleşme başarıyla önlenir.[38] Ona göre ideolojik bütünlüğü sağlama gücünden yoksun, bireysel değerleri ve ona bağlı toplumsal yapıları koruyan işlevsel bir ideolojinin hükümranlığı sürmektedir. Tüketerek yok etmek yeni ideolojinin mantığıdır. Yok etme, ister şiddetli ve simgesel biçimi altında olsun, isterse de sistematik ve kurumsal yok edicilik biçimi altında olsun endüstri sonrası toplumun başat işlevlerinden biri olmaya adanmıştır.[39]

Tüketim, göstergelerin düzenlenmesini ve grubun bütünleşmesini güvence altına alan bir sistemdir. Dolayısıyla tüketim hem bir ahlâk (bir ideolojik değerler sistemi) hem de bir iletişim sistemi, bir değiş-tokuş yapısıdır.[40] Toplumsal hayat kurallardan arındırıldıkça ve toplumsal ilişkiler değişkenleşip istikrarlı normlarca daha az yapılanmış hale geldikçe, tüketim toplumu özünde, kültürel bir toplum haline gelir. Göstergelerin aşırı üretimi ve imajlarla simülasyonların yeniden üretimi, istikrarlı anlamın yitişine ve izleyiciyi istikrar duygusunun ötesine taşıyan çarpıcı kolajların

[36] Mort, a.g.m., s. 168.
[37] Baudrillard (2004a), a.g.e., s.112.
[38] Baudrillard (2004a), a.g.e., s. 176.
[39] Baudrillard (2004a), a.g.e., s. 47.
[40] Baudrillard (2004a), a.g.e., s. 91.

sonsuz akışından kitlelerin büyülenmesiyle gerçekliğin estetikleşmesine yol açar.[41] Gerçekliğin tümüyle estetikleşmesi ise "etiğin estetik içinde boğulması"[*]yla sonuçlanır.

Küreselleşmenin tecrübe edildiği alanlardan biri olarak medya; imajların, sembollerin ve bilgilerin televizyon, radyo, gazete, dergi ve film yoluyla hareketini sağlayan ve büyük ölçüde tüketim toplumu ve tüketim kültürüne kaynaklık eden alandır. Bu alanda kültüre ilişkin özgül anlamlandırma sistemleri yaratılmaktadır. Hak iddialarının kültürel simgelerin teşhiri etrafında dönmeye başlaması bu araçları, özellikle İnterneti teşhir niteliğindeki talep ve isteklerin direnç mekanizmalarına dönüşme işaretlerinin küresel düzeye taşınmasını kolaylaştırmaktadır. Henüz örüntü düzeyindeki bu yapılanmalar süreç içinde egemenin aleyhine işleyebilecek kolektif kodlar verebilecek niteliğe dönüşebilir mi? Küreselleşme içinde İnternet teknolojisinin diğer araçlara kıyasla çok yeni olması dolayısıyla, bu konuda sağlıklı bir kestirim yapmak pek olanaklı görünmemektedir. Ancak İnternet çok yeni olmasına karşın etkileri ve sonuçları üzerine bilimsel çevrelerin ilgisini şimdiden fazlasıyla çekmektedir. Her gün değişen yapısı ve içerikleriyle İnternet üzerine daha fazla ve sıklıkta yeni çalışmaların yapılması da önemli bir ihtiyaç olarak öne çıkmaktadır.

1. 2. 1. 3. Postmodern Dönemde Kimlik, Melezleşme ve Yersiz-Yurtsuzlaşma

Kimliği cinsiyet, aile, sınıf, din, ulus, devlet gibi somut kategorilerle sabit, durağan bir yapıya indirgeyen modernizm, bunu sanayileşme, Batılılaşma gibi bir ilerleme amacına yönelmek için kullanmış ve kolektif biçimde oluşturmuştur. Kolektif biçimde oluşturulan ve objektif verilere indirgenmiş kimlik ve buna bağlı ideolojiler sistemin kendini yeniden üretebilmesinin aracı olmuşlardır. Bu durum modernite tarihinin emperyal tarihle yakın ilişkisiyle açıklanabilir.

Postmodern dönemde büyük anlatıların reddi ve nihai amaçların imkansızlığının kabulü, kimliği daha akışkan bir hale getirmektedir. Postmodern kültürde toplumsal

---

[41] Featherstone, a.g.e., s. 40.

[*] Harvey, bu tanımlamayı postmodern dönemde yoksulluğun haz duygusunu tatmin için estetikleştirilmesi üzerine insanlığın içine düşeceği en acı durumu belirtmek için kullanmıştır.

kimlik kitlesel olarak dolayımlanan imgeler aracılığıyla biçimlenir. Bu kültürel formasyonda imgeler toplumsal kimliklerin benzetimleri (simulation) olarak türetilmektedir.[42] Kimlik oluşumundaki değişim, içinde bulunduğumuz süreçte, devlet kavramının yeni rolü ile de yakından ilişkilidir. Uluslararası güçlerle ulus içi oluşumlar arasında denge işlevi düzeyine indirgenmiş devlet kurumu ve bu kurumun toplumu şekillendirme iddiasının zayıflaması egemen devlet iktidarından yoksun kimliklerin daha deneysel hale gelmesine neden olmaktadır. Bu duruma yeni medya araçları da katkılar sunmaktadır. Kimlikte, tüketim kalıplarıyla birlikte yaşam tarzı ve bireysellik vurgusu artmaktadır.

İçinde bulunduğumuz süreçte kimliği en çok etkileyen unsurlar, yaşam koşullarının değişmesiyle oluşan "yeni anlam inşası" içinde aranmalıdır. "Yeni zamanlar, yaşam koşullarımızı değiştirdiğinden dolayı 'dışarda', üzerimizdeki etkisinden dolayı da 'içerde'dir.[43] Hall'ün "içerde" dediği durum küreselleşmenin, kültürel boyutta en etkili olduğu anlam inşası ve kimlik üzerindeki dönüştürücü etkisidir. Sürecin insanların kimlik anlayışlarını, mekân ve mekânla ilişki içinde olan benlik deneyimlerini nasıl etkilediği, yerel yaşam etrafında gelişen ortak anlayışlar, değerler, arzular, mitler, umutlar ve korkular üzerindeki etkilerini nasıl değişime uğrattığıdır. Tomlinson'a göre küreselleşmenin tektipleştirme etkisi mevcuttur ancak asıl önemli etkisi "küresel insan" durumunu yaratmasıdır. Bu süreç insanların farklı yaşam düzeylerinin birbiriyle konuşur hale geldiği karmaşık bir toplumsal ve fenomonolojik durumdur.[44] Hem "küresel" hem de "yerel" olarak işleyen yeni zamanlar,[45] bağlantılılığın yerelliklere ilerlemesiyle insanlığın kaderinin küresel düzeyde algılanması, ilişkilendirilmesi ve yerel deneyimlerin dönüştürülmesidir.

J. Tomlinson'a göre kültürel küreselleşmenin anahtarı da yerelliklerin kendi içindeki dönüşümünde aranmalıdır. Ona göre küreselleşmenin etkisi en çok, hareket halinde olmaktan ziyade bu imkanlardan yoksun ya da uzak yaşamlarda, yerelin günlük deneyiminde gerçekleşmektedir. Bu durum yaşantılanan mekânların yerellik deneyiminden uzaklaşarak belirsizlik içermesi durumudur. İletişim teknolojileri bu belirsizliğe neden olan uzaklaşmış ilişkileri yaratan en önemli araçlardır. Bunun

[42] Erol Mutlu, **İletişim Sözlüğü**, 4.b. , Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları, 2004, s. 173.
[43] Hall (1995a), a.g.m., s. 110.
[44]Tomlinson, a.g.e., s. 24.
[45]Hall (1995a), a.g.m., s. 124.

yanında uzmanlıklar ve günlük yaşamda sürekli ilişki halinde bulunduğumuz hizmet biçimleri de, yazara göre yerel deneyimlerin yerinden sökülmesini sağlayan küresel sisteme bağlanma biçimidir. İletişim teknolojileri ve hizmet biçimlerinin yarattığı uzaklaşmış ilişkiler kimliği en çok etkileyen anlam akışını yaratmaktadır. Kitle iletişim araçları bireyin "görüngüsel dünyası"nın genişlemesine katkıda[46] bulunmaktadır. Bu araçların yarattığı dolayımsız deneyim biçimleri bireylerin günlük yaşamlarına, kişisel deneyimlerine dahil edilirler. Yazara göre bu deneyimler kişinin kendisini yerel/ulusal/küresel biçimde konumlandırmasına katkıda bulunmaktadır ve bu teknolojilerin sağladığı seçme şansı yersiz-yurtsuzlaşmaya neden olmaktadır.

Küresel kültürde kimlik "yersiz-yurtsuzlaşma" ve "melezleşme" kavramlarıyla ele alınmakta ve sürekli inşa halinde bir süreç olarak değerlendirilmektedir. Yersiz-yurtsuzlaşmayı en iyi tanımlayan özellik gündelik kültürle, karasal anlamda bulunulan yer arasındaki bağlantının çözülmesi ya da zayıflamasıdır. Ancak bu sadece kültürel anlamda bir kayıp ya da araya soğukluğun girmesi olarak değil, karmaşık ve belirsiz bir karışım (aşinalık ve farklılığın, kültürel ufkun genişliği ve savunmasızlığın artmasının, dışarıdaki dünyanın erişilebilir olmasına kendi özel dünyalarımızın tecavüze uğramasının eşlik etmesi, yeni fırsatlar ve yeni risklerin karışımı) olarak deneyimlenir.[47] Chambers'a göre bu, zaman ve uzamsabit ve dışa kapalı birer yapı değildir artık.[48] Melezlik ise kültürler arası artan trafiğin sonucunda dünyanın farklı yerlerindeki kültürlerin birbirine karışması ve kimliklere eklemlenmesidir. Melezlik, çoğalmakta olan bu "karmaşıklık, biraz ondan biraz bundan" çeşitliliği üzerinden kültürel fenomenler aracılığıyla düşünmenin ve betimlemenin bir yoludur.[49] Melezleşme, dünyanın bir bütün olarak sıkışması, yerelliklerin birbirine bağlanması ve yerelliğin keşfini içermektedir. Bu anlamda melezleşme glokalizasyonla (küyerelleşme), başat küreselleşmenin karşısında oldukça heterojen bir dirençler mekanizmasını da içinde barındırmaktadır.

Farklılıkların içerimlenmesi kimliği "güçlü bir öteki" duygusundan "zayıf bir öteki" duygusuna taşımaktadır. Stuart Hall'e göre de kimlik asla tamamlanmaz,

[46]Tomlinson, a.g.e., s. 159.
[47] Tomlinson, a.g.e., s. 176.
[48] Chambers, a.g.e., s. 14.
[49] Tomlinson, a.g.e., s. 195.

sürekli inşa halindedir. Kimlik, özdeşleşme sürecini, "bu onunla aynı şey ya da biz hepimiz aynıyız" deme sürecini ifade eder ya da çağrıştırır. Özdeşleşmenin yapısı daima belirsizliklerle dolu olarak inşa edilmektedir. Daima çatlaklar açarak inşa edilmektedir.[50] Yazara göre kimlik artık toplumsal çeşitlilik ve ben teknolojileriyle açıklanmaktadır, farklılık artık engel değil, kimliklerin tanındığı, takas edildiği, karıştırıldığı ama yok olmadığı karmaşıklığın işaretidir.

Kimlikte yersiz-yurtsuzlaşma ve melezlik kavramları postmodernizmin çok-kültürlü, çok-ırklı, parçalı toplum anlayışı fikriyle uyumludur, kimlikler daha akışkan ve değişime daha yatkındır. Teknolojik gelişme değişkeninden hareket eden pek çok postmodern analizde medyanın bireyin algısal dünyasına etkileri ve yeni anlam inşasındaki rolü öne çıkmaktadır.

Yeni teknolojiler modern dönemden farklı olarak bu dönemde daha yumuşaktır ve kolaylıkla yaşamlara dahil edilmektedir. Mekânın küçülmesinde ve öteki kavramının yumuşamasında en önemli araçlardır. Bunlar aracılığıyla tek bir kimlik ya da kalıp geçerliliğini yitirmekte, çoklu ve farklı kimlikler yaratılmakta, benlik kalabalıklaşmaktadır. Bu araçlar aynı zamanda risk faktörlerini de günlük yaşama dahil etmekte, benlik güvensiz bir dış dünya içinde kırılganlaşmaktadır. Tüketimin hızı ve gelip geçicilik de bu kırılganlığı beslemektedir. Bu kırılganlık içinde etnik ve dinsel kimlikler cemaatleşme olgusuyla yükselmektedir. Cemaatleşme olgusu İnternet teknolojisiyle birlikte daha geniş olarak ele alınacaktır.

Küresel kültür açısından yersiz-yurtsuzlaşma ve melezleşme en fazla metropollerde deneyimlenir. Metropoller kozmopolit mekanlardır ve aynı zamanda küreselleşme sürecinde gezer sermaye üsleridirler. Kültürel boyut açısından kozmopolitan, kültürel ve ahlâkî açıdan aynı anda hem küresel hem de yerelde yaşayabilendir.[51] Metropoller, küreselleşme süreci içinde öne çıkan temel unsurlardan farklı yaşam tarzlarının, farklı kimliklerin, farklı kültürlerin ve sermaye hareketlerinin, uluslararası şirketlerin, medya merkezlerinin bir arada barınabildiği

[50] Hall (1998b), "Eski ve Yeni Kimlikler, Eski ve Yeni Etniklikler", **Kültür, Küreselleşme ve Dünya Sistemi**, (der.) Anthony D. King, çev. Gülcan Seçkin ve Ümit Hüsrev Yolsal, 1.b., Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları, 1998, s. 71.
[51] Tomlinson, a.g.e., s. 262.

merkezler olması dolayısıyla küresel kültürün hem sembolü hem de küresel-yerel geriliminde hegemonyanın görünür kılındığı mekânlardır. Bu nedenle "metropol, kimlik, hegemonya" konularına "yeni mücadele alanları" içinde daha geniş yer verilecektir.

1. 3. Kültür-Kapitalizm İlişkisi ve Yeni Mücadele Alanları

Sanat, bilgi, gelenek, ahlâk, inanç gibi kavramlarla toplumsallaşma süreciyle birlikte ele alınan kültür nosyonu, kitle iletişim araçlarının yaygınlaşması ve etkinlik alanını genişletmesi sonucu kapitalizmle birlikte tartışılmaya başlanmıştır. Bu araçların geniş kitlelere ulaşmadaki etkinliği, popüler kültür yaratma ve dönüştürmedeki etkin rolü ve eğlence endüstrileriyle yakın ilişkisi onları kültür için önemli kılmaktadır. Bu araçların etkinlik alanı ve işlevi arttıkça kapitalizmle ilişkileri daha da yoğunlaşmakta, dönüşmekte, bunlar kitlesel yönelimin araçları haline gelmektedir.

Kültür-kapitalizm tartışmaları Frankfurt Okulu'nun "Kültür Endüstrisi" kavramıyla başlar. Frankfurt Okulu düşünürleri birbirinden tamamen farklı gibi görünen "kültür" ve "endüstri" kavramlarını "kültür endüstrisi" olarak kullanmış, bunu kültürel ürünlerin kapitalizmle ilişkisini göstermek ve vurgulamak için eleştirel maksatla yapmışlardır. Onlara göre kültürel ürünler üretim ve dağıtım süreçlerinde piyasa sisteminin güdümündedir ve en geniş kitleye ulaşma amacıyla kitlesel tüketim kalıplarına göre üretilmektedir. Böylelikle kültür metalaşmakta, şeyleşmektedir. Kültür, artık bir iş alanı ve bu alanın tüketilmesi gereken ürünleridir, tüketilmesi için de yönetim altına alınmalıdır.[52]

Frankfurt Okulu'nun kültür eleştirileri kaynağını, Marksizmin altyapının üstyapıyı belirlediği, üstyapı kurumlarının da otoritenin hizmetinde egemene hizmet edecek biçimde toplumu biçimlendirme işlevini gören kurumlar olduğu önermesinden almaktadır. Onlara göre piyasaya koşulmuş kültürel ürünlerle "yanlış bilinç" yaratılmakta, özgürleşmenin önüne geçilmektedir. Özgürleşmenin

[52] Beybin Kejanlıoğlu, **Frankfurt Okulu'nun Eleştirel Bir Uğrağı:İletişim ve Medya**, 1.b., Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları, 2005, s. 185.

yaşanmadığı bir toplumsal ortamda sanatçının ürettiği siyasal alandan bağımsız tutulamaz.

Frankfurt Okulu düşünürlerine göre kültür, sanatsal ve entelektüel çalışmalar bütünü olarak ele alınmakta, "kültür endüstrisi" kavramıyla da yaratılan ürünlerin medyada imaj, tanıtım ve reklâmlar yoluyla ticarileşmesi, ekonomik sisteme entegre olması ve kitleselleşmesi eleştirilmektedir.

20. yüzyılın ikinci yarısından itibaren ekonominin içine girdiği dönüşüm ve giderek kültürel üretimin merkezi haline gelen iletişim araçlarının gelişimiyle paralel olarak kültür-kapitalizm ilişkilerine yönelik tartışmalar artarak sürmüş, tartışmalar post-Marksist yaklaşımlardan ideoloji tartışmalarına, postmodern dönemde yapısalcı yaklaşımlardan post-yapısalcı yaklaşımlara değin uzanmıştır. Yaklaşımlar özünde, bilimsel çevrelerin modernizmle yüzleşmesi ve modernizmin yeniden ele alınışı biçiminde cereyan etmekte ve bakış açıları "kültür" üzerinde odaklanmaktadır. Kültür nosyonunun ele alınış biçimindeki farklılıklar dikkati çekmektedir.

Ekonomi politik yaklaşım, "kültür emperyalizmi" ve onun etkisiyle dünya ölçeğinde bir tektipleşme yaratılması çabaları üzerinde yoğunlaşmaktadır. Bu görüş açısından küreselleşme, kapitalizm ve enformasyon teknolojileri birbirinin en önemli taşıyıcısıdır. Bilgisayar teknolojileri ve enformasyon üretim-aktarma biçimlerinin değişmesi, uluslararası şirketler açısından bu teknolojilerin elzemliği, haber, halkla ilişkiler, reklam, tasarım ve imaj yaratma gibi, önceleri birbirinden görece uzak alanların teknolojilerin yöndeşmesiyle sektörel hale gelmesi, sektördeki şirket sahipliğinde tekelleşme eğilimleri ve rekabet koşullarının değişmesi gibi olgularla bu araçların "kültür emperyalizmi"nin hem yaratıcısı hem de taşıyıcısı haline gelmesi konuları yaklaşımın temel çalışma konularını oluşturmaktadır. 1980'li yıllarda ve sonrasında reklâm sektöründeki hareketliliğin artışı ve reklâmın daha geniş toplumsal meşruiyete kavuşması bu durumun bir kanıtı olarak sunulmaktadır. Toplumsal ilişkilerin yönetimi için bir teknik olarak iletişime yoğun olarak başvurulması,

"korporatif kimliğin" oluşmasına katkıda[53] bulunmaktadır. Korporatif kimlik ve iletişim teknikleri aracılığıyla yaratılan nesneler dünyası tüketim toplumunun besleyicisi olmakta, ulus aşırı düzeyde birörnekleşme hakim kılınmakta, statüko sürekli olarak egemenlerin lehine güçlendirilmektedir.

Yaklaşım içinde kültür, sınıfsal yapıyı gizleyen, medya materyalleriyle birörnekleşme yaratan örtük bir denetleme sistemidir. Kültür, ekonomik yapı ve medya ürünlerine indirgenmektedir. Marksizmin altyapının üstyapıyı belirlediği önermesi bu yaklaşımda uluslararasılaşma düzeyinde ele alınmakta, şirket sahipliği ve bu ulus aşırı şirketlerin dünya ölçeğinde yapılanması temelinde analizler yoğunlaşmaktadır. Ancak üstyapı kurumları da neredeyse sadece medya ve teknolojileri ve uluslararası şirketler olarak ele alınmaktadır. Eğer bu kültürel ürünlerin küresel mevcudiyetinin kendisinin kapitalist bir tekkültüre doğru gidişata işaret ettiğini varsayıyorsak, kültürü sadece maddi ürünlerine indirgeyen çok dar bir kültür kavramı kullanıyoruz demektir.[54] Üstyapı kurumları çok daha kapsamlı, akışkan ve karmaşık olarak işlemekte, kültür bu kurumlarda temel belirleyici unsur olarak yaşantılanmaktadır.

Kültür-kapitalizm ilişkilerini ideoloji perspektifinden ele alan kültürel çalışmalar çıkış noktası olarak Gramsci'nin "hegemonya" kavramını temel alır. Kültür, bu yaklaşım içinde toplumsal üretim ve yeniden üretim sürecinde hakimiyet ve direniş merkezli, yaşantılanan dünya içinde ideolojiyle çalışan tüm üstyapı kurumları olarak ele alınmaktadır. Gramsci'nin hegemonya kavramının kültürel çalışmalara verdiği ilham, üretim süreçleri ile tüketim faaliyetleri arasındaki diyalektik ilişkiden kaynaklanmaktadır. "Hegemonya" güç ve rızanın bir bileşimine dayanır ama, liberal kapitalist devlette, 'zorun kazandığı zırh'ın berisinde işleyen rıza normal olarak başı çeker. Hegemonya tek başına üretim ve ekonomi alanında kazanılmaz: Devlet, siyaset ve üstyapılar düzeyinde örgütlenmesi gerekir. "Hegemonya" kısmen tabi sınıfların üstyapılar'a dahil olmasıyla başarılır: Ama bu hegemonya yapıları

[53] Armand Mattelart, **Beyin İğfal Şebekesi**, çev. Işın Gürbüz, 1.b., İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 1995, s.310. Ayrıca kültür emperyalizmi ile ilgili olarak daha ayrıntılı bilgi için bkz. Herbert Schiller(2005), "Zihin Yönlendirenler", Pınar Yayınları.
[54]Tomlinson, a.g.e., s. 119.

ideolojiyle çalışır.[55] Gramsci'ye göre hegemonya* asıl üstyapılarda başarılır ve bu başarı istikrarsızdır. Kavram, özneyi aktif algılayıcı olarak değerlendirmesinden dolayı da rıza ve direnç olguları üzerinde temellenmektedir.

Althusser'in ideoloji ve pratikler ilişkisi ile devletin ideolojik aygıtları (DİA) olarak kurumsallaştırdığı üstyapı kurumları, hegemonya kavramının işleyişine açıklık getirmesi açısından büyük katkılar sağlamıştır. İdeoloji ona göre bir pratiktir. İdeoloji, bireylerin gerçek varoluş koşullarıyla kurdukları imgesel ilişkiyi gösterir.[56] Althusser'e göre üretim tarzı, altyapı ve üstyapı kurumlarınca örüntülenen ekonomik, politik, kuramsal, ideolojik pratiklerle yaratılmaktadır. Maddi bir kurallar bütünü tarafından düzenlenen maddi pratikler gerektiren maddi bir aygıtın bağrında var olan ideoloji; söz konusu pratikler kendi uyarınca eylediğine gönülden inanan bir öznenin maddi edimlerinde var olur.[57] Bu özne olma durumu hegemonya üretiminin temel aracı olarak işlemektedir. İdeoloji, bu gerçekliğin bize görünüşte kendiliğinden bir deneyim gibi gelmesiyle ilgili bir meseledir; insan öznelerin bu gerçeklik içinde nasıl sürekli söz konusu olduğuyla ilgilidir.[58] İdeoloji bireylere özne olarak seslenmekte ve bir kimlik yaratmakta, DİA'larla somut hale getirilmektedir. Medya ürünleri de bireylere "çağırma, seslenme" yoluyla ulaşmakta, onlar yaratılan kimliklerden seçim yaparak özne olarak kendini toplumsal alanda konumlandırmaktadırlar. Althusser'i kültürel çalışmalar içinde hegemonya kavramıyla ele alsak da kendisi öznelerin pasif algılayıcı olduğu varsayımından hareket etmektedir. Ancak ideolojinin öznelere "çağırma, seslenme, bir kimliğe, kültürel forma davet etme" anlayışı medya materyallerinin analizinde önemli işlerlik sağlamaktadır.

Yapısalcı yaklaşım da toplumsal pratikler içindeki iktidar biçimlerine eğilmekte, ancak kültür "ideolojik" eksen yerine "özne" kökeninden ele alınmaktadır. Kökenini Saussure'un dilbilim çalışmalarından alan yapısalcı anlayışa göre kültür bir metindir

[55]Hall (2005c), "Kültür Medya ve 'İdeolojik Etki'", **Medya İktidar İdeoloji**, (der. ve çev.) Mehmet Küçük, 3.b., Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları, 2005, s. 214.
*Hegemonya ile ilgili olarak daha ayrıntılı bilgi için bkz. Pierre Bourdieu "Practical Reason".
[56] Louis Althusser, **İdeoloji ve Devletin İdeolojik Aygıtları**, çev. Alp Tümertekin, 1.b., İstanbul: İthaki Yayınları, 2003, s. 187.
[57]Althusser, a.g.e., s. 98.
[58] Terry Eagleton, **İdeoloji,** çev. Muttalip Özcan, 2.b. , İ stanbul: Ayrıntı Yayınları, 2005, s. 41.

ve ideoloji dil içindeki mitler yoluyla kurulmaktadır. Mitler, ideolojinin doğal algılanmasını sağlamaktadır.

Roland Barthes, ideoloji-mit ilişkisini düz ve yan anlam üzerinden çözümlemektedir. Barthes, miti analiz ederken üç boyutlu bir örüngüden bahseder: gösteren, gösterilen ve gösterge. Barthes'a göre mit semiyolojik sistemin ikincil düzenidir. İlk sistemdeki gösterge (sign), ikincil sistemin (mitin) göstereni (signifier) haline gelir. Birincil semiyolojik düzene dilin objesi, ikincil düzene meta dil adını verir.[59] Bir başka deyişle birincil düzen doğal anlamı, ikincil-yananlam düzeyi de mitin ideolojik işlevini ifade etmektedir. Bu yananlam mit olarak işlev görüp ideolojik anlamı doğallaştırmaktadır. Bu nedenledir ki herhangi bir karşı hegemonya ya da yeni bir dünya tasavvuru mücadelesini her türlü değerler, dilsel kalıplar ve pratikler alanına taşımak ve hegemonya mücadelesini alanlardan hiçbirini ihmal etmeden sürdürmek durumundadır. Egemen ideoloji kendini evrensel olarak sunmakta, maddi olduğu kadar manevi alanlarda da iktidarını güçlü tutmaktadır.

Kültür-kapitalizm tartışmaları içinde post-yapısalcı çalışmalar da yapısalcılık gibi özne kökenli olmakla beraber, özneyi, tarihsel, toplumsal ve kültürel süreçlerden dışlayarak ele alır. Bu yaklaşım içinde özne, dil ve söylem içinde oluşan, değişen, dönüşen, sürekli yapılaşma halini yansıtan bir kategori olarak ele alınmış ve her türlü özdenci açıklamalardan kaçınılmıştır.[60] Bu yaklaşımlar, postmodernizmin tartışıldığı yaşantılandığı döneme rastlaması itibarıyla da postmodern kuramlar çerçevesinde değerlendirilmektedir. Özneyi "değişen, dönüşen ve sürekli yapılaşma halini yansıtan" kategori içinde değerlendirmesi de postmodernizmin parçalanmışlığı, kimliğin akışkanlığı ile uyumludur. Marksist paradigmadan tamamen uzaklaşmış yaklaşımlardır ve kendini postmodern düşünür sınıfında görmese de Foucault bu yaklaşımın en önemli temsilcisidir.

Foucault çalışmalarında toplumsal yaşamdaki iktidar biçimleri üzerinde durmuştur. Ona göre bireyselleştirmek; gözetim altında tutmak ve cezalandırmak,

---

[59] Banu Dağtaş, "İngiliz Kültürel Çalışmalarında İdeoloji", **Kurgu, Anadolu Üniversitesi İletişim Bilimleri Fakültesi Yayını**, Sayı: 16, Temmuz 1999, s. 351.
[60]Dağtaş, a.g.m., s. 336'dan Ayşe İnal, **Haberi Okumak**, Temuçin Yayınları, İstanbul, (1996), s.155.

yani egemen olmaktır.[61] Ona göre bilimsel bilgi en önemli iktidar biçimidir. Modern dönemi de bunun kanıtı olarak sunar. Modern iktidar, ona göre bütün "normal" tanımlarını bilimsel bilgi üzerinden kurmakta, tüm statükoyu ve bu statükoya katılımı bununla sağlamaktadır. Yazara göre bilimsel çalışmalar içinde oluşturulan farklı disiplinler de bilginin sınıflandırılması işlevini görür ve bu disiplinler insanı nesne olarak ele almakta, yani insanı nesneleştirmektedir.[62] Nesneleşmiş insan kendi dışındaki tarihsel koşullar tarafından belirlenmektedir. Yaklaşım içinde, öznenin tarihsel, toplumsal ve kültürel koşullardan dışlanarak ele alınmasının, modernizmin kimliği nesnel birtakım kategoriler içinde sunması yaklaşımın temel gerekçesi olarak öne çıkmaktadır. Yeni iletişim teknolojilerinin "haber" ürününün bireysel, karşıtlıklar üstüne kurulu, sürekli "normal"e vurgu yapan haber paradigması da Foucault'un temel itiraz noktasını yani karşıtlıklar üstüne kurulu "doğruluk" üretimini gözler önüne sunmaktadır. Bilgi üzerinden kurulan karşıtlıklar söylemin denetlenmesinin ürünüdür.

Krishan Kumar'a göre postmodern kuramın günümüzdeki cazibesini kısmen açıklayan da bilimin içine girdiği krizdir.[63] Modernleşme adına bilimsel çalışmanın yüceltilmesi, egemen ideoloji ya da iktidarlar tarafından toplumu biçimlendirme çalışmaları, kolektif amaçlar uğruna birey kimliğinin baskı altında tutulması ve sonuç olarak tüm bunlar için bilimin egemenin hizmetine koşulması, kendini tarihsel, toplumsal ve siyasal tüm alanlardan soyutlayan yeni açılımlara yol verilmiştir. Modernizmin toplumsal düzenleme biçimleri içinde zaten var olan ancak bastırılmış mücadele alanları tüm otoriteleri reddederek kültürel patlama olarak ortaya çıkmaktadır. Ve şimdi küresel süreç pek çok yeni mücadele alanlarını içermektedir. Appadurai için küresel kültür beş ayrı alan üzerinden işlemektedir:

> Turistlerin, göçmenlerin, sığınmacıların, sürgünlerin ve misafir işçilerin hareketlerinin gerçekleştiği *ethnoscape*, ikinci eksen makinelerin, teknolojinin, ulusal ve çok uluslu şirketlerin hareketliliğinin yaşandığı *technoscape*dir. Bir diğer eksen ise paranın uluslararası hareketliliğinin yaşandığı *finanscape*dir. Dördüncü eksen ise imajların, sembollerin ve bilgilerin televizyon, radyo, gazete, dergi

[61] Yücel Spahiu, "Foucault-Foucaultcu İktidar, Söylem ve Özne Kuramları", **Kurgu, A.Ü. İ. B. F. Y.**, Sayı: 19, 2002, s. 275.
[62] Spahiu, a.g.m., s. 259.
[63] Kumar, a.g.e., s. 160.

ve film yoluyla hareketini sağlayan *mediascape*dir. Son eksen ise devlet yanlısı ya da devlet karşıtı ideolojilerle ilgisi olan özgürlük, refah ve hak gibi söylemlerin yayıldığı *ideoscape*dir.[64]

Appadurai'nin tespitiyle küreselleşmenin beş ayağı dünya ölçeğinde hareketliliği, bağlantılılığı, devinimi ve çok parçalı yeni bütünlüğü daha yakından kavramamıza önemli ölçüde katkıda bulunmaktadır. Bu beş alan birbiriyle ilişkili, iç içe, eş zamanlı ve karşılıklı oldukça karmaşık süreçler üretmektedir. Bu bağlamda içinde bulunulan süreçte yaşanan kültürel patlama hak iddialarını da kültürel ortamda ve küresel düzeyde dillendirmekte, kültürel simgelerin teşhiri çeşitli aidiyet duygularını ve kültürel grupları ifade etmektedir. Kültürel, siyasal, ekonomik bütün mücadeleler iç içe geçmektedir.

Küreselleşme büyük ölçüde küresel-yerel geriliminden beslenmektedir. Eğer Batıda yeni esnek üretim ve denetim sistemleri gelişiyorsa, bunlar, bazı rutin, monoton ve tehlikeli işlerin genelde politik düzenleme ve sendikal tehdit olmaksızın yürütüldüğü ülkelere kaydığı dünya çapında bir işbölümüyle yakından bağlantılıdır.[65] Yüzer gezer sermayenin yatırımlarının ideal şartlarına ulaşması kârlılığın en yüksek oranıyla doğrudan ilişkilidir. Bu sermaye en uygun organizasyon yapısını bulduğu coğrafyada kalmakta, istikrarını kaybettiğinde hızla başka coğrafyalara yönelmektedir. Bunun yarattığı güvensizlik ve yıkıcılık duygusu ve elbette postmodernizmin parçalanmışlığı, farklılığı, kolektif kimliklerin sınıfsal kodunu kaybetmesi, ulaşım teknolojilerinin piyasa sınırlarını kaldırması ve kırılganlığın artması, istikrar arayışları nedeniyle ve uluslar arası ekonomik düzenlemelerle devletin aracı ya da düzenleyici role indirgenmesi örgütsüzlüğü beslemekte, "Üçüncü Dünya" denilen belgelerde hegemonya şirketler üzerinden daha vahşi şekilde kurulmaktadır. Sermayenin hızlı devinimine eş zamanlı olarak ideolojiler ve farklı kültürler de aynı hızla yayılmaktadır.

Küreselleşmeye ekonomi, siyaset, kültür, teknoloji ve benzeri alanlarda birbiriyle eş zamanlı yaşanan, aralarında karmaşık ilişkiler bulunan süreçler açısından

---

[64]Ayhan Kaya, **Berlin'deki Küçük İstanbul**, 1.b., İstanbul: Büke Yayınları, 2000, s.30'dan A. Appadurai, "Disjuncture and Difference in The Global Cultural Economy", (der.) M. Featherstone, **Global Culture:Nationalism Globalization and Modernity**, London, (1990), s. 6-7.
[65] David Held, "Ulus Devletin Çöküşü", **Yeni Zamanlar**, 1995, s.191.

yaklaşıldığında küreselleşmenin her çeşit çelişki, direnç ve birbirlerine aynı oranda karşı koyan süreçler içerdiği[66] görülmektedir. Ancak coğrafyalar küçüldükçe kimlikler bölünmekte ve bu bölünmüşlük tahakküm biçimlerinin ve dirençlerin çoğalmasına ve çeşitlenmesine[67] neden olmaktadır. Süreçlerin karmaşıklığı, ürettiği ilişkiler çok sayıda tahakküm ve tâbi kılma biçimleri de üretmektedir. Ancak ekonomik sistem tek kutuplu dünyada alternatifsiz kalmış gözükse de, toplum içinde yarıklar açarak ilerler. Toplum, içinde her zaman sistemin denetlemeye, bastırmaya gereksinim duyduğu heterojen güçler barındırmaktadır. Küresel süreçte yerelin konum savaşı hüküm sürmeye başlamıştır. Yerelin kendi içinde barındırdığı bütün heterojen yapılar da kendi konumlar savaşını yürütmektedir. Sınıfsal yapılar ve kolektif kimlikler eski kodunu vermemektedir ve bu mücadele bugün büyük ölçüde kimlik siyasetinden ve dolayısıyla kültürel simgelerden ve kodlardan beslenmektedir.

Kültürel simgeler ve gruplar en fazla metropollerde ortaya çıkmaktadır. Batı toplumları ve metropolleri de bu değişimden nasibini almaktadır. Küresel dönemin simgesi haline gelen göçmen kimliği Batı metropollerini kültürel anlamda kuşatmış gözükmektedir. Göçmenlik, Batılı kültürün yeni biçimini belirlemekte, yeni bir merkez-çevre kavramıyla da çevrenin merkezi dönüştürmesinin itici gücü olmaktadır. "Üçüncü Dünya"nın müziklerinde, edebiyatlarında, yoksulluklarında ve nüfuslarında bastırılmış, madun kılınmış ve unutulmuş olanlar "Birinci Dünya"nın ekonomilerini, şehirlerini, kurumlarını, medyasını ve eğlence dünyasını işgal ederek geri dönmektedir.[68] Bu bir bakıma Batının kolonileriyle yüzleşme sürecidir. Artık Batıda, daha önce çevresel ve marjinal olan merkezde ortaya çıkmaktadır. Çünkü modern metropol figürünü oluşturan, göçerdir.[69]

Metropoller kozmopolit mekanlardır ve küreselleşme sürecinde Batı dışındaki coğrafyalarda da yüzer gezer sermaye üsleridir. Kültürel boyut açısından kozmopolitan, kültürel ve ahlâki açıdan aynı anda hem küresel hem de yerelde yaşayabilenlerdir. Dolayısıyla kozmopolit yeni evrenselin dilini ifade etmektedir. Konuşulan dil egemenin dilidir ancak dil ele geçirilir, parçalanır ve ardından yeni bir

[66]Tomlinson, a.g.e., s. 31.
[67]Hall (1995a), a.g.m., s. 124.
[68] Chambers, a.g.e., s. 12.
[69] Chambers, a.g.e., s. 38.

bükümle, beklenmedik bir aksanla ve hikayenin akışında yeni bir sapmayla yeniden toparlanır.[70] Kozmopolitin evrenselliği kültürlerin ya da dillerin yok olmasını değil, bazı sınırların veya bölgelerin bir melezlik lehine zayıflamasını ifade etmektedir.

Küreselleşme sürecinde büyük-karşı hegemonik hareketler, yeni kolektif kimlikler yoktur. İçinde bulunulan süreç bir anlamlar çoğulluğudur ve bu anlamlar çoğulluğu içinde çok sayıda kutuplaşma ve direniş odakları mevcuttur. Modern dönemden farklı olarak bir ilerleme formülü ışığında egemenler düzeyinde desteklenen ve inşa edilen yeni "evrensel" tanımından da yoksun olarak kimlikler karşı-hegemonik güçlerini yaratabilmiş gözükmemektedir. Ancak küreselleşmenin temel mücadele alanı, kıtalar arası gezinerek büyük metropoller üzerinde odaklanan sermaye ile hareketliliğin arttığı ve kimliklerin çeşitlendiği kozmopolit metropollerdir. Evrenselliğin ve yerelliğin sentezini oluşturma imkânına sahip metropol kent kimlikleri[71] kozmopolit siyasetin oluşturucusu ve taşıyıcısı olma potansiyeli taşımaktadır. Bugün egemenler açısından objektif verilere dayalı kimlik ve hegemonya üretimi ilişkisi kesintiye uğramaktadır. Eşitsizliğin hızla arttığı ve dirençlerin parçalandığı küreselleşme sürecinde her şeye rağmen önümüzdeki dönemin hegemonya mücadelesinin esas alanı, ekonominin toplumu bütünüyle metalaştırma teşebbüsüne karşı, ekonomiye toplumsal tercihler karşısında boyun eğdirilmesi mücadelesi olacaktır. Kapitalizmle demokrasinin çatışması[72] ve mücadelesi önündeki temel engel, direnç odakları tarafından yeni bir "evrensellik" kurgusu yapılamamasıdır. Postmodern anlayışın güvenli kimlik kurgusuna yer vermemesi ve güvenden yoksun tutarlı bir kimlik oluşturulmasına izin vermeyişi bunda etkili olmaktadır. Ancak küreselleşmenin ideoscape ve mediascape alanlarında direnç odaklarının iletişimi, metropolleri her geçen gün birbiriyle daha bağlantılı hale getirmektedir.

---

[70] Chambers, a.g.e., s. 39.
[71] Ahmet İnsel (2005a), "Metropol Kent Kimlikleri", 18. 02. 2005, http://www.birikimdergisi.com/birikim/makale.aspx?mid=3, (par. 8)
[72] Ahmet İnsel (2005b), "30 Yıllık Serüven:Dinlenmek veya Özgür Olmak", **Birikim Dergisi**, Sayı: 191, Mart 2005, Haziran 2006, http://www.birikimdergisi.com/birikim/dergiyazi.aspx?did=18dsid=dyid=4059, (par. 17)

İKİNCİ BÖLÜM

2.KÜRESELLEŞME SÜRECİNDE İNTERNET TEKNOLOJİLERİNİN ROLÜ

İnsanların hareketlerinin, ürün ve hizmetlerin dolaşımının hızla arttığı bir süreç olan küreselleşme, yeni güç ve iktidar ilişkileri de üretmektedir. Bu süreç içinde teknoloji, temel belirleyici unsur olarak önceki dönemlerden farklı biçimde öne çıkmaktadır. Enformasyon ya da bilginin karar alma süreçlerinde etkin konuma gelmesi ve üretimde yoğun teknoloji kullanımına bağımlılık enformasyon teknolojilerini hızla tartışmaların içine çekmektedir. Bu araçların etkisini ve etkinliklerini arttırmaları kültür-kapitalizm tartışmalarının da ana teması olmasına neden olmaktadır. Diğer kitle iletişim araçlarından farklı olarak ilk uluslararası kitle iletişim aracı olması özelliğiyle ve karşılıklı etkileşim imkanıyla İnternet teknolojisi tartışmaları alevlendiren ve yeni açılımlar yaratan özelliğiyle tüm çevrelerin ilgisinin odaklandığı en önemli alan olmaktadır.

2. 1. İnternet Teknolojileri ve Yeni Sektörel Konum

Üretimde ihtiyaç kavramına paralel olarak kaynakların yatırımında, onayında ve teşvikinde önemli rol oynamaya başlamış olan bilgisayar teknolojileri; 1990'lara gelindiğinde toplumsal açıdan yeni bir anlama kavuşmuş ve konum değişimine uğramıştır. Bu da kitle iletişimi alanında "etkileşim"i mümkün kılan yeni medya-yeni iletişim teknolojileri ve bu gelişmelere paralel olarak oluşan pazar biçimidir. Bu yeni biçim yöndeşme kavramıyla ele alınmaktadır. Çeşitli teknolojik, ekonomik ve toplumsal gelişmeler sonucu kitle iletişimi, telekomünikasyon olarak da tanımlanan iki nokta arasındaki çeşitli iletişim biçimleri, veri iletişimi gibi farklı biçimler giderek birbirine dönüşmekte ve aralarındaki farklılık yok olmaktadır. Bu sürece yakınsama veya yöndeşme (convergence) denmektedir.[73] Bir başka deyişle convergence terimi bilgisayar, görsel-işitsel medya, telekomünikasyon gibi

[73] Haluk Geray**, İletişim ve Teknoloji**, 1.b., Ankara: Ütopya Yayınevi, 2003, s. 19.

sektörlerin teknolojik ve ekonomik olarak birleşmesi, yeni ürünler ve hizmetler yaratmaları anlamına[74] gelmektedir.

Williams'a göre, yeni bir tür genişletilmiş, hareketli ve karmaşık toplum ile modern iletişim teknolojisinin gelişimi arasında etkili bir ilişki vardır.[75] 19. yüzyıl ve 20. yüzyılın ilk yarısında iletişim teknolojilerinin gelişiminde büyümekte olan askeri ve ticari faaliyetlerin kontrol sorununu gidermek ve mesafenin, sınırların büyük ölçüde genişlemesi etkili olmuştur. Yazara göre basın da bu gelişim süreci içinde sosyal, ekonomik ve politik sistemde egemenin zaman ve mekân kavrayışının yarattığı kriz dönemlerinde tepkisel bir hareket olarak doğmuştur. Ona göre toplum giderek hareketli ve karmaşık hale gelmektedir ve yeni bir tür toplum ve yaşam tarzı ihtiyacı içinde gelişen ürünler yayıncılık sistemini ortaya çıkarmıştır. Yöndeşme kavramı ve iletişimin sayısallaşması ise alıcı ve verici teknolojisinin toplumsal, ekonomik, sosyal ve politik sistemden bir ölçüde bağımsız ve daha hızlı gelişmesiyle oluşmaktadır. Çünkü Williams'a göre sistem içinde yeni toplumsal ihtiyaçlar ortaya çıktıkça iletişim teknolojilerinin gelişimine ihtiyaç duyulmaktadır. Ona göre alıcı ve verici teknolojisi içerikten önce gelişince, içeriğin önemli bölümleri bağımsız girişiminden çok teknolojinin bir yan ürünü gibi[76] değerlendirilmekte, yayıncılık adına var olan içeriklerde teknoloji temel belirleyici unsur olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu durum İnternetin ilk kullanımına girdiği günlerdeki ağırlıklı olarak illegal, bilgilenmek veya haberleşmekten ziyade eğlence ve aşırılık amaçlı içerik yapılandırmasıyla ilişkilendirilebilir. Ancak yöndeşme ve teknolojiler kurumsal yapılardan ve karar mercilerinden daha hızlı yayılmakta, düzenlemeler gerçekliğin gerisinden gelmektedir. Bu durum eşitsiz anlayışın ve eşitsiz kullanımın yaygınlaşmasına neden olmaktadır.

[74] Mine Gencel Bek, "Avrupa Biriliğinde İletişim Alanının Düzenlenmesi:Kültür Ağırlıklı Politikadan Ekonomi Merkezli Politikaya Doğru", **Avrupa Birliği ve Türkiye'de İletişim Politikaları**, (der.) Mine Gencel Bek, 1.b. , Ankara: Ümit Yayıncılık, 2003, s. 40.
[75] Raymond Williams, "Teknoloji ve Toplum", çev. Aytaç Yıldız, **Doğu Batı Dergisi**, Yıl: 4, Sayı: 15, Mayıs-Haziran-Temmuz 2001, 3.b., Ankara: Doğu Batı Yayınları, 2006, s. 227.
[76] Williams, a.g.m., s. 232.

2. 2. İnternetin Dünyada ve Türkiye'de Gelişim Çizgisi

CD, VCD, DVD, interaktif CD, GSM – WAP – GPRS, İnternet gibi tümüyle dijital teknolojiyle üretilen ve içeriği üretenle tüketen arasında yeni bir ilişki tanımlayan medyaya yeni medya denilmekte ve bilgisayar oyunlarından dev veri tabanlarına, sanal mağazalara kadar yeni bir kültürel alan yaratan bu medya türlerinden tümünün tipik özelliklerini kapsayan İnternet[77] genellikle "bilgisayar ağlarının ağı" olarak tanımlanmaktadır.

> Yeni iletişim teknolojileri üç özelliğe sahiptir: a)Etkileşim:İletişim sürecinde etkileşimin varlığı gereklidir. b)Kitlesizleştirme (demassification):Büyük bir kullanıcı grubu içinde her bireyle özel mesaj değişimi yapılabilmesini sağlayacak kadar kitlesizleştirici olabilir. c)Eşzamansız (asenkron) olabilme:Yeni iletişim teknolojileri birey için uygun bir zamanda mesaj gönderme veya alma yeteneklerine sahiptirler. Aynıandalık gerekliliğini ortadan kaldırırlar.[78]

Bu yeni teknolojilerin her türlü özelliğini bünyesinde barındırabilen İnternet teknolojisi, içerik ve uygulamada ayrımcılık tanımayan yapısı, özündeki yaratıcılık, bilginin paylaşıma açılmasıyla pek çok engeli kolayca aşabilecek bir nitelik sunmaktadır. Ve tüm bunların yanında artık İnternet ve medya birleşmektedir.

İnternet, ortaya çıkış itibarıyla diğer iletişim teknolojileri gibi askeri kökenlidir. Soğuk savaş yıllarında ABD, İleri Araştırma Projeleri Ajansı'nın (ARPA) kurulmasına karar vermiş,[79] askeri teknolojiler geliştirme konusunda DARPA (Defense Advanced Research Projects Agency) organizasyonunun içinde çalışmaktadır ve aralarında iletişim kopukluğu yaşanmaktadır. İnternet, bu kopukluğa çözüm olarak geliştirilmiş, DARPA bilim adamları, dönemin en popüler bilimsel aleti olan bilgisayarları birbiriyle konuşturmayı[80] başarmışlar ve araştırma ortamlarının birbiriyle bağlanmasını gerçekleştirmişlerdir. 1972 yılında, İnternetin en popüler uygulaması olan e-mail (elektronik posta) uygulaması[81] kullanıma girmiştir.

---

[77]Ümit Atabek, "Kitle İletişim Araçları-İnternet ve Yeni Medya", http://www.umitatabek.net, [t.y]
[78]Geray, a.g.e., ss. 18-19'dan E. Rogers, **Diffusion of Innovations**, New York, The Free Press, (1995).
[79] Geray, a.g.e., s. 21.
[80] Nevzat Basım, "Dünyada ve Türkiye'de İnternetin Gelişimi", **İnternet Çağında Gazetecilik**, (yay.haz.) Serhan Yedig ve Haşim Akman, 1.b. , İstanbul: Metis Yayınları, 2002, s. 13.
[81]Basım, a.g.m., s. 14.

Bu gelişmenin ardında TCP/IP denilen tüm bilgisayarların birbiriyle aynı sayısal dili konuşmasını ve verilerin güvenli aktarımını sağlayan İnternet protokolü yer almaktadır. Arpanet 1990 yılı Haziran ayında ortadan kalkmış ve İnternet adı altında önce ABD'deki üniversitelere daha sonra da genel kullanıma açılmıştır. İnternetin yaygın kullanımını sağlayan temel unsur WWW (World Wide Web) uygulaması

olmuştur. Avrupa Nükleer Araştırma Merkezi CERN'de başlatılan bir proje olan WWW, çeşitli İnternet hizmetlerinin üzerine üstmetin ve çokortam (multimedia) uygulamaları da getirmektedir. WWW hizmeti sunan birimlerden, doğrudan adresleme yaparak çeşitli içerik, hizmet ve uygulamalara ulaşmak mümkündür.[82] Bu merkezde çalışan Tim Bernard Lee, www olarak bilinen "html" adı verilen bu bilgisayar kodlama dilini bulmuş ancak patentini alamamıştır. İnternetin yaygınlaşmasını da, Lee'nin gerçekleştirdiği teknoloji kadar, bu teknolojinin bedava kullanılıyor olması[83] sağlamaktadır.

Türkiye ilk kez ODTÜ-TÜBİTAK işbirliği ile 1993 yılında ABD üzerinden İnternete erişti.[84]

1994, Amerika'da web sitelerinin sayısında patlama yılıydı… Ama henüz Türkçe yoktu ve İnternetin yaygınlaşması açısından hızla Türkçe içerik yaratmak gerekiyordu… İnternette yerini almış ilk Türkçe yayın, Aktüel dergisidir. 1995 yılında Boğaziçi Üniversitesi'nin sunumcu bilgisayarları üzerinden, yine bu üniversitenin öğrencileri tarafından güncellenip dünyaya açılmıştır. 1996 yılında, Türkçe internette bir Aktüel dergisi, bir de Zaman gazetesi vardı… 1997 yılında, Türkiye'nin bütün büyük medya grupları internetteki yerlerini almaya başladı:Milliyet, Hürriyet, Sabah…[85]

Bu metinden de anlaşılacağı gibi Türkiye'de İnternetin kullanımı ve yaygınlaşması Batılı ülkelere kıyasla üç yıl gecikmeli gerçekleşmiştir. İnternetin ABD'de yaygınlaşmasına amatör kullanıcılar katkıda bulunurken Türkiye'de aksine büyük medya şirketleri öncülük etmiştir. İnternetin yaygınlaşmasında teknolojik altyapı temel belirleyici olmaktadır ve Türkiye'de üç yıllık gecikmede altyapı hizmetlerinin sağlanamamış olması etkili olmaktadır. İnternet hizmet teknolojisinde,

[82]Geray, a.g.e., ss. 21-22.
[83]Basım, a.g.m., s. 14.
[84]Atabek, http://www.umitatabek.com, [t. y]
[85]Basım, a.g.m., s. 15.

bugün Türkiye'de kamusal omurgayı TTNET adıyla Türk Telekom işletmekte, ayrıca akademik kuruluşların bağlantısı için ULAKNET de ayrı bir omurga olarak kurulmuş durumdadır.[86]

2. 3. Enformasyon Toplumu, Teknolojik Yapılanma ve Merkez-Çevre İlişkisi

Sanayi sonrası toplum ya da enformasyon toplumu olarak adlandırılan değişim süreci içinde, ekonomik yapıda mal üretiminden hizmet üretimine yoğunlaşan bir sektörel deneyim, işgücünde ve sınıfsal yapıda farklılaşma, bilginin ve uzmanlığın karar alma süreçlerine etkisi, yoğun teknoloji kullanımı ile toplumsal ve kültürel süreçlerde enformasyon akışının etkisi öne çıkmaktadır. Enformasyon toplumu kavramı da bu süreçten beslenmektedir ancak 1990'ların ortalarında enformasyon ve iletişim teknolojilerinin dijitalleşmesi ve yöndeşme olgusu kavrama daha güçlü anlamlar yüklemiştir. Son gelişmeler ışığında enformasyon toplumu bilgi toplumu öngörüsünü beslemiştir. Karşılıklı etkileşim imkânı sağlayan bilişim teknolojileri, üretim sürecinde etkili ve yoğun veri depolama, aktarma ve üretme imkânı sunmakta, uluslararası düzeydeki altyapı çalışmalarına hız katmakta ve "bağlantılılık" kavramının hiç olmadığı kadar anlamlı hale gelmesine neden olmaktadır. Eleştirel yaklaşımlar açısından enformasyona dayalı toplumdan bilgi toplumuna geçişin gerçekleşmesi kapitalist sistemin ulus aşırı dev şirketlerinin düzenlemeleriyle ve onların kurumsal kimliğinin yerleşmesiyle sonuçlanan bir olgudur. Ve bu düzenlemelerinde amaç yeni üretim ve tüketim biçimleri yaratarak ekonomik canlılık sağlamaktır. Baudrillard'a göre de bu toplum bolluk toplumudur ve bolluk toplumu ideolojisiz toplumdur. Enformasyon toplumunda bilginin miktarı katlanarak artmakta ve bu enformasyonun giderek daha fazlası yönsüzleşmektedir. Modern toplumların sorunu bilginin kıt bir mal olması değil, çok fazla bilginin bulunmasıdır.[87]

Yöndeşme olgusuyla birlikte teknolojik yapılanma, uygulandığı alanların kapsamını ve yeğinliğini arttırmaktadır. Bu süreçte kendilerini değişimlere adapte etmeye çalışan küresel medya devlerinin stratejileri ve politikaları da 1990'lardan beri yeni eğilimler göstermektedir: Amerikan medya firmalarının çoğu ABD

[86]Atabek, http://www.umitatabek.com.
[87] Mutlu, a.g.e., s. 93.

merkezli üretim ve uluslararası dağıtım modelinden uzaklaşarak ulus aşırı üretim ve dağıtım modeline[88] yönelmektedir. Global kuruluşların yerel düzeyde bu yapılanmaları Hall'e göre Batı-merkezli olmaya devam etmekle birlikte işleyişinde farklılıklar arz etmektedir. Her yerde İngilizliğin ya da Amerikalılığın küçük-mini versiyonlarını üretmeye kalkışmaz. Farklılıkları özümseyerek, daha büyük, her şeyi kapsayan ve aslında Amerikan tarzı bir anlayışı olan çevrenin içine yerleştirmek istemektedir. Yani sürekli daha fazla yoğunlaşan kültür ve sermaye biçimlerinde yer edinmiştir.[89] Bu yapılanma biçimi yumuşak çehreye sahip yeni teknolojiler imkânıyla da geleneksel/yerel kültürlerin globale eklenmesini sağlamaktadır.

Kullanım biçimi itibarıyla ilk uluslararası kitle iletişim aracı olan İnternet teknolojisi, teknolojik altyapı sorunları ve ekonomik yönü itibarıyla deregülasyon politikalarını, aynı zamanda küreselleşme sürecinde dünya pazarına yayılmada rekabetçi yöntemleri değişime uğratmaktadır. Global medya devlerinin uygulamaya koyduğu yeni yapılanma modeli, küreselleşme sürecinde medya sektörünü ve uluslararası kitleyi küresel-yerel işbirliği ve aynı zamanda küresel-yerel geriliminden beslenen daha karmaşık ilişkiler ağı haline getirmektedir. Bu nedenle merkez-çevre değerlendirmesini zorunlu kılmakta, aynı zamanda merkez-çevre tanımlarını muğlaklaştırmaktadır.

İnternet, diğer kitle iletişim araçlarının tek yönlü iletişimini köklü bir değişime uğratan, etkileşimi öne çıkaran, karşılıklı etkileşim kolaylığı sağlamasının yanı sıra bilgi akışının kullanıcı taleplerine göre işlediği, tüm iletişim araçlarının özelliklerini kendi bünyesinde toplamış, yatırım ve teşviki açısından siyasi sistemin de prensipte desteklediği bir üst-araçtır. İnternetin önemi diğer araçlardan ayrıcalıklı olması itibarıyla da her geçen gün artmaktadır. Zira eğitim kurumlarında kullanımının teşviki ve yaygınlaştırılması "prestijli bir proje" olarak yürütülmektedir.

---

[88] Süheyla Kırca, "Medya Ürünlerinin Küresel Yayılımı, Yerelleştirilmesi:Ulusaşırı Kimliklerin Yaratılması", **Doğu Batı Dergisi**, Yıl :4, Sayı: 15, Mayıs- Haziran -Temmuz 2001, 3.b, Ankara: Doğu Batı Yayınları, 2006, s.177'den Mark Lendler, "Thinking Globally, Program Locally", **Business Week**, Nov.18, (1994), pp.186-9.

[89] Hall (1998d), "Yerel ve Küresel:Küreselleşme ve Etniklik", **Kültür Küreselleşme ve Dünya Sistemi**, s. 49.

İnternetin görece sansürsüz ve her kullanıcıyı eşit statüde kılan yapısı, merkezle çevre arasında "yoksulluk" ve "yoksunluk" hiyerarşisi içinde İnternetin elit bir iletişim aracı olarak işlemesine neden olmaktadır. İnternetin kullanımı ve yaygınlaşmasında gelişmiş ülkeler ile gelişmekte olan ülkeler arasındaki eşitsizlikler ile aynı toplumun farklı kesimlerinin ağa erişimindeki eşitsizlikler[90] bu teknolojinin "eşitlik" yaklaşımı içinde en önemli sorunsal olarak gözükmektedir. Teknolojik altyapı açısından Hawkins küresel düzeyde ülkeleri üç grupta ele almaktadır. Birinci grup ülkeler, telekomünikasyon alanında ileri teknolojinin bütününe sahip, ve küresel piyasayı elinde bulunduran ABD, Avrupa Birliği ve Japonya'dır. İkinci grup ülkelerse, belli oranda teknolojiye sahip olmakla birlikte, özellikle yakın bölgelerinde belli bir etkinliğe sahip olan ülkelerdir. Üçüncü grup ülkeler de "satın alıcı" olarak sınıflandırılan, dünyanın diğer ülkeleridir.[91] Teknolojiye ulaşma ve kullanmadaki bu eşitsiz yapı dijital uçurum (digital divide) olarak adlandırılmakta ve İnternet sınır tanımayan yaygınlaşma çabaları nedeniyle bölgesel işbirliklerine, büyük anlaşmalara ve uluslararası şirketlere ihtiyaç duymaktadır. Bölgesel işbirlikleri daha eşitlikçi yeni politikaları zorunlu kılmaktadır. Ancak ekonomi perspektifli gerçekleşen yeni açılımlar büyük şirketlere daha fazla işlerlik kazandırmaktadır ve yöndeşme kavramı teknolojik sistemin doğal sonucu gibi yansıtılmaktadır.

Sosyal eşitsizliğin, kişisel erişim boyutunda tüm dünyada en önemli sorunlardan birisi yoksullaşma bulunmaktadır.[92] Teknolojik üstünlük, yoksulluk, gelir dağılımının eşitsizliğinin yanı sıra eğitim yoksunluğu da donanıma ulaşma ve onu kullanabilme yetisine sahip olmayı etkilemektedir. Batı toplumlarına kıyasla üçüncü dünya ülkeleri açısından İnternet erişimi ve kullanımı aynı zamanda bir kültürel sermaye sorunudur. Sanayi devrimini yaşamamış ya da kısmen yaşamış toplumlar, eğitim sorunlarını çözememiş olanlar küresel süreçte diğerleriyle aynı etkilere maruz kalmakta ve kültürel dönüşüm sürecini oldukça sancılı yaşamaktadır. Ayrıca İnternet

[90] Funda Başaran (2005a), "İnternetin Ekonomi Politiği", **İnternet, Toplum Kültür**, (der.) Mutlu Binark ve Barış Kılıçbay, 1.b. , Ankara: Epos Yayınları, 2005, s. 49.
[91] Geray, a.g.e., s. 92'den R. Hawkins, "Prospects for a Global Communication Infrastructure in the 21st Century: Institutional Restructuring and Network Development", (ed.) A. Mohammadi, D. Winseck, J. McKenna, **Media in Global Context: A Reader** içinde New York, Arnold, [t. y], pp.177.
[92] Başaran (2005a), a.g.m., s. 49.

içeriğinin hâlâ %68,3'ünün (Pastore, 2000) İngilizce olduğu düşünüldüğünde, İngilizce bilme gerekliliği[93] ayrı bir sorun olarak devam etmektedir.

Merkez ve çevre ülkeler açısından İnternet teknolojisinin ve diğer iletişim ürünlerinin kullanımı farklı düzeylerde gerçekleşmekte, aynı zamanda farklı sonuçlar da üretmektedir. Merkez ülkelerde bu araçların kullanımı ve ürünler ekonomik ve kültürel anlamda devrim sayılabilecek sonuçlar üretmekte, bu toplumlar için merkez-çevre tanımını muğlaklaştırmaktadır. Ekonomik ve kültürel anlamda yerellikler yayılmakta, çevrenin tüm ürünleri ve değerleri merkezde yayılmaktadır. Elbette bunlar egemenin süzgecinden geçerek gerçekleşmekte ancak Batı kültürünü çevre lehine büyük ölçüde melezleştirmektedir. Çevre ülkeler açısından ise bu araçların ve ürünlerin kullanılması merkez odaklı bir tüketim biçimini yaygınlaştırmakta, bu anlamda bir tektipleşme tehdidi içermektedir. Geleneksel kültürler eğitim dinamiklerinden, bilgi hiyerarşisinden, endüstri kültürü deneyimlerinden yoksun biçimde modernleşme eğilimine girmektedir. Bu anlamda gelenekselin her türlü değer ve özgünlüğü dış tehditlere açık hale gelmektedir.

Modern dönemde olduğu gibi, çevreden merkeze kaynak transferinin yeni araç ve yöntemlere kavuşmuş hali olan küreselleşme, yoksulluk ve yoksunluk sebepleriyle pek çok eşitsizlik üretmektedir. Hareket hiyerarşisi açısından "Birinci Dünya" ya da "merkez", mekan anlamında hareket imkânını kısıtlayıcı engellerden kurtulmakta iken, "Üçüncü Dünya" ya da "çevre" yerellikleri içinde mekânsal darlık yaşamakta, teknolojik değişimin yarattığı farkındalık veya algısal genişlik nedeniyle bireyler üzerindeki yükü arttırmaktadır. Merkez açısından ise ekonomik kaynak transferine içinde bulunduğumuz süreçte önceki dönemlerden farklı olarak kültürel transfer de yoğun olarak eklenmektedir. Bu nedenlerle merkez ve çevre açısından sonuçlar, farklı değerlendirmeleri zorunlu kılmaktadır. Bu süreçte "merkez" tanımı tüm metropolleri kapsamaktadır. Metropoller postfordizmi yaşamakta, "Üçüncü Dünya"da fordizm büyük ölçüde sürdürülmekte; kârlılık, büyüme gibi ekonomik amaçlar her iki sistemin aynı anda yaşatmaktadır.

[93]Başaran (2005a), a.g.m., s. 49.

2. 4. İnternet ve Yeni Toplumsallık

Her toplumsal dönüşüm sürecinde üretim biçimlerinde köklü değişimler yaşanmakta ve bu süreçlerin yeni egemen ideolojileri ile yaşam tarzları da değişmektedir. İnsanlık tarihinin ilk dönüşüm aşaması olarak bilinen tarım devrimiyle üretim kitlesel özelliklere bürünmeye başlamış, dinsel ideolojiler günlük yaşamın ve yaşam tarzlarının belirleyicisi olmuştur. Sanayi devrimiyle birlikte ise yaşam, kent, üretim biçimi tümüyle değişmiş, ulus devlet projeleri kimlik inşasının en önemli belirleyicisi olmuştur. Sanayi sonrası toplumda ise teknoloji merkezli üretim, hareketlilik ve bağlantılılık merkeziyetçi yapının terk edilmesiyle sonuçlanmış, merkeziyetçilikten kurtuluşun etkisi en çok toplumsal yaşamda ve birey kimliğinde etkili olmuştur.

İçinde bulunduğumuz dönemde sanayi devrimini yaşamamış ya da fordist üretim biçimlerinin hakim olduğu çevre ülkeler ile post-fordist üretim biçimini benimsemiş Batılı ülkeler arasında sermaye ve emek hareketliliği paradigma değişimini beraberinde getirmiştir. Akışkan sermaye hareketleri nedeniyle dev bir piyasa haline gelen dünya coğrafyasında çevreden merkeze işçi akını ve göçerlik, merkezden çevreye de artan oranda sermayedar ve yönetici akışı yaşanmaktadır. Bu eşzamanlı hareketlilik kültürel aktarımlarla yerel ya da geleneksel kültürlerin yersiz yurtsuzlaşmasına da neden olmaktadır.

Yine modern dönemde kapitalist söylemin öne çıkardığı bireysellik vurgusu, sanayi sonrası süreçte piyasalar gibi ulusal sınırları aşan düzeyde insan hakları, demokrasi kavramlarını ve etnik kimlikleri öne çıkarmakta, çok kültürlülük bireysel aidiyet duygularıyla iç içe geçmektedir.

Appadurai (1990)'nin küreselleşmenin yaşandığı alan sınıflandırmasında imajların, sembollerin ve bilgilerin televizyon, radyo, gazete, dergi ve film yoluyla hareketini sağlayan mediascape ve devlet yanlısı ya da devlet karşıtı ideolojilerle ilgisi olan özgürlük, refah ve hak gibi söylemlerin yayıldığı ideoscape[94]i kapsayan yapısıyla İnternet teknolojisi ekonomik işlevinin yanı sıra yeni toplumsallık, kamu,

[94]Kaya, a.g.e., s. 30'dan A. Appadurai, a.g.e. , ss. 6-7.

yeni kamusal alan, gündelik yaşam, kültürel ve siyasal hareketlilik gibi pek çok alana yayılan etki ve sunduğu yeni imkânlarla toplumsal boyutta gelişen tartışmaların odağına yerleşmektedir. Postmodernizmin bireysellik ve cemaatleşme olgusu, en küçük farklılıkları dahi vurgulayarak kültürel hiyerarşiden yoksun yapısı ve kültürel tüketim öğeleriyle uyum içinde bir görünüm arz eden İnternet teknolojisi yeni bir iletişim aracı, bir iletişim ortamı, bir direnişler arenası, cemaatleriyle yeni toplumsalın içinde merkezi bir önem arz etmektedir. İnsan hakları ve demokrasi kavramlarının dünya ölçeğine yayılmasında en önemli araç konumundadır. Bu nedenlerle yarattığı yeni biçimler dolayısıyla yeni siyasal / kültürel mücadele, elektronik kamusal alan, sanal gerçeklik, cemaat olgusu gibi pek çok açıdan değerlendirilmeyi zorunlu kılmaktadır.

2. 4. 1. Yeni Bir İletişim Ortamı Olarak İnternet Teknolojisi

Diğer medya araçlarından farklı olarak daha ileri etkileşim biçimlerine imkân veren İnternet; birey kullanıcıdan büyük şirketlere, devlet kurumlarından gönüllü kuruluşlara kadar pek çokları için yeni işlevler ve farklı katılım imkânları sunmaktadır. Bu nedenle egemenlerden ayrılıkçı güçlere kadar her kesimden kullanıcının ilgi odağı haline gelmektedir.

Çokuluslu şirketler için iletişim ve bilgisayar teknolojileri; bilgi depolama, aktarma, hızlı karar alma ve varlığını sürdürebilme açısından hammadde, fabrika, emek faktörü kadar yaşamsal bir niteliğe bürünmüştür. Ayrıca yeni yazılımlar geliştirme ve yeni pazar imkânları da sunmaktadır. Devlet ve kurumları açısından internet, "e-devlet" projeleri altında kurumlara büyük oranda verimlilik ve hız kazandırmaktadır. Arşivleme ve kayıt yöntemini mümkün kılan yapısıyla bu teknolojiler, hem yeni bir güç, gözetleme ve tahakküm imkânı sunmakta hem de kamunun yeniden yapılanmasına ve kurumsal işbirliğine işlerlik kazandırmaktadır. Kamu hizmetlerine ulaşma ve bu hizmetlerden yararlanma açısından da bireylere kamu önünde daha eşitlikçi bir imkân yaratmakta; kurumlara zaman ve mekânda rahatlama sağlamaktadır. Bu yapı devlet kavramında kurumsal değişimin yanında sosyal bir değişimi de taşımaktadır. Bireylerin hizmetlere ulaşma biçimi, fikir ve

eserlerin İnternet üzerinden paylaşılması elektronik kamusal alan tartışmalarını gündeme getirmekte, kamusal alanın tanımını büyük ölçüde genişletmektedir.

İnternet teknolojisi akademik birimler için bilgi akışının serbestçe ve hızlı biçimde gerçekleşmesini sağlamaktadır. Sendikal güçler, dirençler ve alt kültürler İnterneti bir dayanışma aracı, küresel bütünleşme ve kimlik aracı olarak kullanmaktadır. Organize olma ve seferber etme konularında ekonomik ve hızlı yönüyle İnternet bu gruplar için yeni kamusalın yaratılmasına imkân vermekte, onların seslerini duyurmasına katkıda bulunmaktadır. Girişimciler açısından ise ticari metalar yaratmanın ekonomik ve yeni bir aracı işlevi görmektedir. Suç örgütleri ve ayrılıkçı güçler açısından İnternet yeni organizasyon ve iletişim biçimi yaratırken, onları küresel düzeyde bir tehdit noktasına da taşımaktadır.

Yeni kamusallık, küresel tehdit, sermaye aracı tartışmaları içinde küresel dünyada her devlet ve toplum dijital iletişim ve teknoloji ağırlıklı yaşam sürecine farklı düzeylerden katılmakta ve küresel ekonominin daha eşitsiz kıldığı dünya konjonktüründe eski ve yeni anlayış dijitalleşmenin farklı düzeyleri itibarıyla birlikte var olmayı sürdürmektedir.

İnternetin bilgiyi yaygınlaştırma gücü matbaanın etkileriyle benzerlik göstermektedir. Matbaa bilgiyi azınlığın elinden alıp onu kitlelere sundu, İnternet ise bilginin akıl almaz boyutlarda yaygınlaşmasını sağlamaya başladı.[95] İnternetin risk faktörlerini küresel düzeye taşımasının yanında eşitlikçi yapısı ve yeni çoğulculuk anlayışının da olası etkileri egemenliğin işleyişine bir tehdit niteliğine dönüşme potansiyeli de taşımaktadır. Buna rağmen her kesimden kişi ve grubun ilgisini çekmeye devam etmektedir. Matbaa, kiliseyi ve aristokratları rahatsız etti, ama ticaret her şeyden önce geldiği için zararlarına katlanıldı ve dünya değişti.[96] İnternetin büyük sermaye için vazgeçilmez niteliği, bu iletişim ortamının içerdiği risklerle ve faydalarıyla günden güne hızlanmasına katkı yapmaktadır.

[95]Tuğrul Tanyol, "Anarşizm ve İnternet", **Cogito**, Sayı:30, Kış 2002, s. 204.
[96]Tanyol, a.g.m., s. 208.

2. 4. 2. İnternet, "Eşitlik" ve Kamusallık Potansiyeli

1990'larda İnternetin sivilleşmesi ve yaygınlaşmasıyla "üçüncü devrim" söylemleri daha yoğun dillendirilmeye başlanmış, zira değişimin kültürel ayağı diğer bütün dinamikleri gölgede bırakır niteliğe bürünmüştür. İnternet, kimlik ayrımı yapmadan ya da kimliği belli olmadan anonim bir ortamda fikirlerin yayılmasına ve karşılıklı alışverişine imkân sağlamakta, tüm kullanıcılar eşit statülere sahip olmakta ve katılımı herkese eşit hale getirmektedir. Bu yapısıyla kitle iletişim araçlarının kültür taşıyıcısı konumunu dönüştürmektedir. Geleneksel iletişim araçlarından farklı olarak sahip olduğu karşılıklı etkileşim olanağı, herkesin iletişim sürecinde hem alıcı hem de yayıcı olabilmesi, gazeteden televizyona, radyodan mektup ve telefon haberleşmesine kadar neredeyse var olan tüm iletişim araçları yerine ikame edilebilir olma özelliği, öte yandan görünür bir sansür ve kontrol mekanizmasının olmayışı[97], İnternete kültürel alanda devrimci bir araç olma dinamiği sunmaktadır.

İnternetin eşitlikçi yapısı, teknolojinin ekonomi politiği gereği kendi içinde kuşkusuz tartışmalıdır. Piyasa toplumunda ve özellikle küresel düzeyde bir piyasa anlayışı içinde "eşitlik" satın alma gücü ile doğrudan ilişkilidir. Bauman'a göre pazar yönsemeli mahrumiyet ile ırk ya da etnik köken temelindeki mahrumiyet çok sık örtüşür. Piyasa servet ve gelir eşitsizliği üzerine yükselir ama zümre ayrımları tanımaz. O fiyat etiketleri dışında tüm eşitsizlik vasıtalarının değerini düşürür.[98] Piyasa merkezli bir toplumun eşitlik anlayışı ile İnternet teknolojisine erişimdeki eşitlik anlayışı birbiriyle paraleldir. Tıpkı piyasa toplumundaki gibi altyapı hizmetlerine ve kişisel erişim imkânını karşılayabilecek gelir düzeyine sahip her kullanıcı İnternet ortamında hiçbir ayrımcılığa maruz kalmadan eşit bir biçimde her türlü hizmetten yararlanabilmektedir. Bu nedenlerle, piyasa ağırlıklı bir tüketici toplumunda tüm öteki, baştan beri eşitsizliklere karşı direniş eşi görülmemiş bir oranda artacak[99] ve dirençler çoğullaşacaktır. Gerekli yatırım ve imkânlara sahip her kesimden kullanıcı için İnternet en çok önemsenen ve her kesimin cazibe merkezi olmayı başaran iletişim mecrası olmayı sürdürecektir.

---

[97]Başaran (1998b), "Yeni Bir İletişim Ortamı: İnternet", **Birikim Dergisi**, Sayı:110, Haziran 1998, s. 47.
[98]Zygmunt Bauman, **Sosyolojik Düşünmek**, çev. Abdullah Yılmaz, 5.b., İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 2006, ss. 234-235.
[99]Bauman, a.g.e., s. 234.

Bu aşamada ele alınacak tartışma ve değerlendirmeler bu erişim imkânına sahip kitleler üzerinden sürdürülecektir. Zira İnternetin yaygınlaştırılma çabaları gerek devlet kurumları gerek şirketler ve gerekse halk kitleleri açısından konsensüs biçiminde destek bulmaktadır.

İnternete "üçüncü devrim" olarak atıfta bulunulması, ekonomideki etkilerinin demiryolu ve elektrik, sosyal, siyasal ve kültürel alandaki etkilerinin de matbaayla kıyaslanmasından ve benzer dönüşüm beklentilerinden kaynaklanmaktadır. Tuğrul Tanyol (2002) İnternetin yayılma ve ilerlemesinin hızına dikkati çekerek onu matbaanın icadından sonra yaşanan en büyük bilgi dönüşümü olarak görmektedir. Bir teknoloji ortaya çıkar ve o teknoloji ile ilgili toplumsal uyum, hukuk ve öteki üstyapı kurumları belli bir gecikme ile gelir. İnternet gibi ışık hızıyla gelişen bir teknoloji ortamı ise hukuksal üstyapı ayarlanmadan kendini kabul ettirdi. Bu nedenle İnternet dendiğinde iki kavram gündeme gelir:Demokrasi ve anarşi[100] İnternetin gerçek gücünü anarşist ve kaotik yapısından aldığı konusunda hemfikir olan pek çok düşünce üreticisine göre ifade özgürlüğünün sınırsızlığı ile baskıcı, egemen gücün denetlenmesinden uzak bu alan, evrimsel gelişimini sürdürmekte olduğu da dikkate alınırsa, siyasal öneme mutlaka sahip olacaktır. Robert Dahl (1989)'a göre telekomünikasyon teknolojilerinin, yönetimin "demos"un yargılarında sağlam bir biçimde temelleneceği "ileri demokratik ülke"yi mümkün kılmakta kilit bir rolü olacaktır.[101] Grossman ise teknoloji sayesinde üçüncü büyük demokrasi çağına girildiğini ileri sürer. Ona göre şu anda yeni bir "melez bir elektronik cumhuriyet oluşmaktadır.[102]

Yukarıdaki bu görüşler çok ileri düzeyde tahminler olsa da İnternet, dirençler ve kolektif oluşumlar için yeni bir katılımcılık imkânı sağlamaktadır. Hebdige'e göre de

[100]Tanyol, a.g.m., s. 204.
[101] Bruce Bimber, "İnternet ve Siyasi Dönüşüm:Hızlandırılmış Çoğulculuk", çev. Tuncay Birkan, **Cogito**, Sayı:30, Kış 2002, s. 166'dan Robert Dahl, **Democracy and Its Critics**, New Haven, Yale University, (1989).
[102]Bimber, a.g.m., s.167'den Lawrence Grossman, **The Electronic Republic:Reshaping Democracy in America**, New York, (1995).

ulus aşırı iletişim ağlarının kurduğu dönüşmüş bir "kamusal alan" içinde yeni ittifak ve çatışma biçimleri olanaklıdır. Yeni zamanların daha "ölümcül" versiyonlarında gözden kaçırılan şeylerden biri, yeni ulus aşırı medya sistemlerinin bağlayıcı gücüdür. İnsanları yalnızca kültür sanayilerinin ürünlerini satın almaya değil; sınıf, ırk, cinsiyet, bölge ve ulusal kültür sınırlarını aşan cemaat ve ittifak biçimleri getiren şebekelere katılmaya sevk eden bir güç[103] de barındırmaktadır. Bireysel kullanıcı düzeyinde bile medya tüketicisini şimdiden pasif değil aktif bireylere dönüştürme ya da en azından aktif tüketicinin ilgisini çeken bir kitle iletişim aracı olma özelliğini göstermektedir.

Kişisel tercihlere uyarlayabilme, merkezsizleştirme ve aracıların devre dışı bırakılması gibi gelişmeler daha fazla kontrol sahibi olmayı olanaklı kılmakta[104], yerleşik medya örgütlenmelerinin siyasi gündemin oluşumu üzerindeki etkisini azaltmaktaki eğilimi de dikkate alınarak İnternet; medyanın gerçek manada dördüncü kuvvet olabileceği ihtimalini içermesi, hiyerarşileri etkisizleştirmesi ve otoriteleri istikrarsızlaştırması potansiyeli taşımaktadır. İnternetin özel kişi ve kurumların mülkiyetindeki medya üzerindeki denetimin ademi merkezileşmesine katkıda bulunacağına, belki medyadaki tekelleşme eğilimine karşı işlev göreceğine[105] ve bugüne değin medyada kendini ifade etme olanaklarından yoksun kesimler için başka bir deyişle söylem düşkünleri için yeni bir alan yaratabileceğine dair inançlar mevcuttur. Michel de Certau, marjinalliğin bugün artık azınlık gruplarıyla sınırlı olmadığını, daha yaygın ve kitlesel olduğunu belirterek marjinalliğin evrenselleştiğini, sessiz çoğunluğa dönüştüğünü belirtiyor.[106] Stratton'a göre bu kitleselliğin parçalanmasının (demassification) ve interaktivitenin tehdit ettiği bir başarıdır. Burada kitle iletişiminin daha önce sesini kestiği kimselerin ağzından konuşan, yani bugünkü biçimiyle İnternetin erişim yapısının merkezindeki kamu olarak anlaşılmalıdır.[107] Bir anlamda İnternet sayıları giderek artan sessiz çoğunluğun sesi olmaya aday yeni bir uluslararası medya aracıdır. Küresel bir sivil

[103]Dick Hebdige (1995a), "Kitlelerin Ardından", **Yeni Zamanlar**, s. 91.
[104]Andrew L. Saphiro, "İnternet Demokratik mi? Hem Evet Hem Hayır", çev. Cem Soydemir, **Cogito**, Sayı:30, Kış 2002, s. 190.
[105]Bimber, a.g.m., s. 172.
[106]John Stratton, "Siberalan ve Kültürün Küreselleştirilmesi", çev. Mehmet Doğan, **Cogito**, Sayı:30, Kış 2002, s. 95'ten Michel de Certau, **The Practice of Everyday Life**, Berkeley University of California Press, [t.y], s.XVII.
[107]Stratton, a.g.m., s. 95.

toplum[108] olma potansiyeli taşımaktadır. Tüm bu yaklaşımlar, büyük ölçüde İnternet aracılığıyla organize edilen 1999 yılındaki küreselleşme karşıtı büyük eylemleri, görüşlerinin temelleri olarak sunmaktadır. Bu gösteriler uluslararası düzeyde bir kolektivite yaratabileceğinin en somut örneği olmuştur.

Tüketici temelli sınıfsal yapıyla işleyen piyasa toplumunda İnternet, sessiz çoğunluk için yeni bir katılım mecrası yaratmaktadır. Alt gelir grubuna mensup bireylerin günlük tüketici eğilimleriyle bu alanda yer alma düzeyleri kuşkusuz diğerlerine oranla sınırlı kalacaktır. Bu kesimin siyasallaşması ya da sesini duyurması anlamında İnternet, çeşitli imkânlar sunmaktadır. Bruce Bimber'e göre bu çoğulculuğun temel mantığını değiştirmese de hızlandırılmasına katkı sağlayacaktır. Geleneksel özel ve kamusal kurumların dışında kalanlar, işletmelerde, mesleki kuruluşlarda ya da mevcut hükümet kuruluşları ve programlarında hiçbir kökleri olmayanlar için İnternet, kolektif eylemi daha düşük maliyetlerle örgütleme imkânları[109] sağlayacaktır. Daha önceleri örgütlenme ve çıkarlarını gözetme anlamında üyelik sitemiyle işleyen kuruluşların etkinlik alanında işleyen siyasal mekanizma açısından böyle bir oluşum yeni bir grubun da sesine kulak verme zorunluluğu barındırabilir. İnternet grup odaklı, çoğulcu siyasetin yoğunlaşmasına katkıda bulunacaktır. Özellikle yurttaşların aracı grupların seferberlik çabalarına daha hızlı ve daha yoğun tepki vermelerinin muhtemel olduğunu göstermektedir. Bu değişimin en ilgi çekici yanı, grup süreci istikrarlı kamusal ve özel kurumlara olan bağlılığın bir kısmını yitireceği için, çıkar grubu siyasetinin istikrarının azalacağı olasılığıdır.[110] İnternet iletişimi mali ya da kamusal bağlantıları olmayanların da örgütlenme ve eylem yapma imkânına erişmelerine katkıda bulunarak egemeni istikrarsızlaştırma potansiyeline sahiptir. Ayrıca küreselleşme karşıtı hareketin eylemlerinde de görülebileceği üzere, dirençlerin çoğullaşmasına rağmen gevşek ittifaklar yoluyla çıkar ortaklığı olan mesleklerde bir kolektivite yaratılabileceğini ve İnternet yoluyla en ekonomik biçimde farkındalık, haberdar olma ve biraradalık yaratabilmesi mümkün olabilmektedir.

[108]Tanyol, a.g.m., s. 207.
[109]Bimber, a.g.m., s. 169.
[110]Bimber, a.g.m., s. 170.

İnternetin olası potansiyellerine yönelik pek çok görüş dillendirilebilir. Ancak öncelikle İnternet; tanımı üzerinde bir uzlaşmadan yoksun olsa da kamusal alanın sınırlarını büyük ölçüde genişletmektedir. Aynı şekilde katılım ve işleyiş bakımından da "kamu" kavramının yeniden düşünülmesini gerektirmektedir. İnternet yoluyla organize edilmiş hak taleplerinin karşılık bulmasına örnekler mevcut ise de koşullar, eşitsizlikler ve diğer faktörler dikkate alınarak bütün iyimserliği bu alana kanalize etmek önemli ölçüde riskler içermektedir. İnternetin de çok yeni ve evrim sürecinde bir kanal olduğunu da dikkate alarak, bu alanın pek çok potansiyeli içinde barındırdığı görülmektedir. Ve şimdilik önemli ölçüde egemen denetiminden de yoksundur. Bu büyük orandaki denetimsizlik uzun süre devam edecek bir olgu değildir. Özellikle bu süreç İnternetin içinde barındırdığı "kamu" için en önemli fırsat günleri olacaktır. Her kesimden kullanıcının ilgi odağındaki araç olarak İnternet, herkese istekleri doğrultusunda vaatlerini sürdürmektedir ve her kesim kendi çıkarı doğrultusunda açılımlarını gerçekleştirmek için bu mecrada olmayı sürdürecektir. Herkese eşit mesafedeki bu araç kamusallık niteliği itibarıyla her şeye rağmen kuşkulu bir iyimserliği hak etmektedir.

2. 4. 3. Bir Deneyim Alanı Olarak İnternet ve Cemaatleşme Olgusu

İnternetin yaygınlaşması ve kullanım alanını her geçen gün genişletmesine paralel olarak günlük yaşama yeni kavramlar, yeni tartışma ve söylem biçimleri, yeni davranış ve en önemlisi gerçeklik üzerine yeni algılama, anlamlandırma ve görme biçimleri de katmaktadır. Her yerde yayılmakta olan yeni vizyon ve imaj teknolojileri sistemi şimdi ancak dünyadan (varsayılan tehdit ve tehlikelerden) yapısal ve genelleştirilmiş bir kopma durumu olarak kabul edilebilecek bir şekilde kurumsallaşmaktadır. Tekno kültür tarafından (görsel) alışkanlık anlamında idealize edilen şey, dünyadan kaçmak, geri çekilmek için açıkça modern bir strateji[111]den ibarettir. Robins'in postmodern görme biçimi olarak adlandırdığı yeni teknolojilere ilişkin bu negatif bakışın nedenleri üzerine daha iyi düşünebilmek için bu alana özgü yeni birtakım kavramlara değinmek yerinde olacaktır.

[111]Kevin Robins, **İmaj:Görmenin Kültür ve Politikası**, çev. Nurçay Türkoğlu, 1.b., İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 1999, s. 34.

Siber uzay (cyberspace), İnterneti oluşturan küresel bilgisayar ağının etkileşim uzayı[112], internet ağının ve internet kullanıcılarının oluşturduğu varsayılan hayali alanı adlandırmak için kullanılan[113] bir terimdir. Etkileşimin deneyimlendiği alanın mekânsallığına ilişkin bir tanımlamadır. Siber-uzamın geometrisi üç düzeyde konumlanır: Öncelikle yaygın ve ulus-ötesi bir iş çevresidir. İşin niteliği ile ilgili olarak aynı zamanda bir ulaşım mekânıdır; insan hafızasının ve kimliğinin küresel olarak dolaşıma girdiği bir alandır. Üçüncüsü, veri-enformasyon kullanımı aracılığı ile insanlar arasındaki kolektif ilişkileri ve insan olmanın anlamını yeniden tanımlayan ve yeniden inşa eden bir alandır.[114] Sanal gerçeklik (virtual reality) "bir fiziksel obje ya da yerleşimden ziyade bir bilgisayar sisteminde yer alan veriler aracılığı ile kullanıcıya görsel, işitsel ve dokunma duygusu; gerçek bir fiziksel uzamdakine benzer bir hareket yetisi ve manipüle etme gücü veren deneyimler ortamıdır".[115] Siber uzam ise elektronik olarak dolayımlanmış ya da benzeşmiş bir uzamda karşılaşma olanakları olan gerçek ya da hayali kişiler ortamıdır.[116]

İnternet kullanıcıları siber-toplum mensubudurlar ve siber-uzayda yaşamaktadırlar. Siber toplum (syber society), İnternet kullanıcılarından oluşan dünya çapındaki ağın yarattığı, elektroniğe dayalı iletişimler ağıdır. (sanal gerçeklik)[117] Bütün toplumlarda insanlar simgesel bir çevre içinde var olur ve bu çevre aracılığıyla hareket ederler. Gerçeklik ile simgesel tutum birbirinden ayrı tutulamaz. Yeni iletişim teknolojisinin özgül yönü sanal gerçekliği kurgulamasıdır.[118] İnternet yeni bir toplumsal mekân, sanal gerçeklik olarak mekân ve zamanın anlamını da köklü bir değişime uğratır. Bu değişim başlangıç ve son arasındaki

---

[112]Necdet Subaşı, "İnternet ve Sanal Cemaat Tartışmaları", **İnternet Toplum Kültür**, (der.)Mutlu Binark, Barış Kılıçbay, 1.b., Ankara: Epos Yayınları, 2005, s. 108.
[113]Barış Kılıçbay, "Bir Teknoloji Söyleminden Parçalar: Enformasyon ve İletişim Teknoloji Kuramlarına Tarihsel Bir Bakış", **İnternet Toplum Kültür**, s. 20.
[114]Timisi (2005b), "Sanalın Gerçekliği: İnternetin Kimlik ve Topluluk Alanlarına Girişi", **İnternet Toplum Kültür**, s. 93'ten D. Thomas, "Old Rituvals for New Space:Rites de Passage and William Gibson's Cultural Model for Cyberspace", **Cyberspace: First Steps**, M. Benedikt, (der.) içinde Cambridge: MIT Press, (1991), s. 36.
[115]Timisi (2005b), a.g.m., s. 91'den E. Reid, "Communication and Community on Internet Relay Chat:Constructing Communities", **High Noon on the Electronic Frontier:Conceptual Issues In Syberspace**, P. Ludlow, (der.) içinde Massachusetts: MIT Press, (1996), s. 164.
[116]Timisi (2005b), a.g.m., s. 91.
[117]Subaşı, a.g.m., s. 108.
[118]Manuel Castells, "Gerçek Sanallık Kültürü", çev. Kemal Atakay, **Cogito**, Sayı:30, Kış 2002, s.212.

ardışıklığın yitirilmesine neden olurken kendi zamansallığını yaratır. Yerler kültürel, tarihsel, coğrafi anlamlarından soyutlanmakta, işlevsel ağlar ya da görüntü kolajları halinde yeniden bütünleştirilmekte, yerlere özgü uzamın yerine geçen akışkan uzamı devreye sokmaktadır. Geçmiş, şimdi ve geleceğin aynı iletide birbiriyle etkileşim içinde olacak şekilde programlanabildiği yeni iletişim sisteminde zaman silinmektedir. Akışlar uzamı ve zamansız zaman, tarihsel olarak aktarılan sunum dizgelerinin çeşitliliğini aşan ve içeren yeni bir kültürün -hayali kurgunun kurguya inanç hale geldiği gerçek sanallık kültürünün- maddi temellerini oluşturur.[119] İnternet, herhangi bir verili zamanda bir arada olmayan, bir arada olması mümkün dahi olmayan karşılaşmaların alnıdır. İnternetin tekil zaman noktaları "an"a tekabül etmez. Zaman akışı insanların yaşam öyküleriyle eşit değildir artık. Zamanın çizgisel anlamı ortadan kalkmıştır.[120]

Görme sınırlarının giderek genişlemesi, görünmez olanın görünür kılınmasını sağlayan siber alanda iletişim anonimdir ve anonimin sınırları genişler.

Anonimlik özel olanın içerisinde olmakla birlikte, birey,grup, topluluk, kurumlara ait belirli özelliklerin bilinememesi, gizli kılınması, kamusallaşmaması anlamına gelir. Kitle iletişim koşulunda anonimlik taraflardan birinin doğrudan bilinememesi ancak az çok kestirilmesi anlamında kullanılır. Yani kaynak ve alıcının mevcut olduğu teknoloji dolayımlı iletişim süreci kaynağı belirgin kılarken, alıcıyı anonim kılar. Çok sayıda birbirinden farklı heterojen bir topluluk yani kitleler alıcıdır. Bu anlamda kitle anonimdir. İnternette kaynak ve alıcı kavramlarının yerini kullanıcı yani katılımcı alır. Kaynak ve alıcı arasındaki ayrım ortadan kalkmıştır. Kullanıcı mesajın hem yaratıcısı hem de alıcısı konumundadır. Kendini belirgin kılma olanağına sahip olduğu kadar gizleme olanağına da sahiptir.[121]

Kullanıcıların kendilerini tanımladığı e-posta dışında, İnternet üzerindeki hiç kimse ötekinin gerçekte kim olduğunu, onların kadın mı erkek mi olduklarını hatta bu dünyada olup olmadıklarını bile bilmemektedirler.[122] Siber alanın anonim ortamı bireylere kimliklerini yeniden kurgulayabilecekleri, hayal edilene ya da var olan gerçekliğin uyarlanabileceği yeni kimlikler yaratabilme olanakları sunar. Yüz-yüze iletişimde var olanın tersine sanal ortamda iletişim kimliklere tüm dışsal baskılardan

[119]Castells, a.g.m., s. 215.
[120]Timisi (2005b), a.g.m., s. 94.
[121]Timisi (2005b), a.g.m., ss. 95-96.
[122]Subaşı, a.g.m., s. 108.

kurtulma imkânı vermektedir. Sanal gerçeklik deneyiminde iletişim makinelerle etkileşim içinde olmak değil, makineleri aracı olarak kullanan insanlarla etkileşim içinde olmaktır.[123] Bu etkileşim içinde kimlikler parçalanmıştır. Özne dilin sınırları içinde tezahür eder. Dilin sabitlemediği özne gerçek değildir ya da yoktur. Beden artık görünenin temsili değildir. Beden dilin kurduğu bedendir. Cinsiyet, ırk, renk dilin sınırları içinde inşa edilir.[124] Bir elektronik gezgin olarak, bir hayalet kozmonot olarak, ekranın öteki yüzünde parçalarına ayrılan ve ışık noktaları olarak yeniden bir araya getirilen bizler, arzunun hafızası ve bilginin erotizmi amansızca birleştikçe kendi kendimizi yeniden hatırlamaya (bir araya getirmeye) çalışırız.[125] Teknolojiyle kendini yapan, yeniden ve yeniden üreten özneler haline geliriz.

Dünyayla ve dünyanın gerçekliğiyle doğrudan temasa girmekten kaçınmak için teknoloji kullanırız. Temasa girmekten, dünyanın yabancılığını hissetme riskini de beraberinde getirir; dokunma duyusu, dünyanın kaotik veya katastrofik yapısına maruz kalma riskini de taşır.[126] Benzetim dünyasının bu anonim ortamı bireyi tüm dışsal risklerden ve korkulardan uzaklaştırır. Çünkü bu dünya düzen dünyasıdır ve aynı zamanda bedenlerin olmadığı bir dünyadır. Kaynağını modern dönemden alan risk faktörleri, büyük anlatıların reddi ve parçalanmışlıkla iç içe geçen postmodern söylemle birlikte sanayi sonrası toplumunu aynı zamanda risk toplumuna da dönüşmüştür. Ekolojik riskler, sosyal riskler (ailenin dönüşümü, işsizlik, yalnızlık, yabancılaşma, sosyal sınıflar arasında uçurumlar, özel hayatın gizliliğine geleneksel ve yeni medya aracılığıyla tecavüz edilmesi), teknolojik riskler (kitle imha silahları üretilmesi, manyetik kirlenme vb.), kültürel riskler (yaşam alanlarının Amerikanlaşması olarak adlandırılan kültür emperyalizmi, radikalizm, etnik merkezcilik vb.) ve siyasal riskler (bölgesel çatışmalar, gelişmiş ülkelerin hegemonyası, ulus aşırı kuruluşların ülke politikalarını yönlendirmesi, terörizm)[127] bireyin tüm yaşamını kuşatma altına almaktadır. Küreselleşme tüm bu faktörleri

[123]Robins, a.g.e., s. 88.
[124]Timisi (2005b), a.g.m., s. 97.
[125]Chambers, a.g.e. , s. 81'den Robert D. Romanyshyn, **Tecnology as Symtom and Dream**, Londra&New York: Reutledge, (1989).
[126]Robins, a.g.e. , s. 44.
[127]Habibe Öngören, "Küresel Kültürün Kimlik Dönüşümüne Etkileri: Üniversiteli Gençler Araştırması", (Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2005) ss. 78-80.

iletişim araçları vasıtasıyla günlük yaşamlara dahil etmektedir. Bu kuşatılmışlık içinde bireyler teknoloji vasıtasıyla dolayımlanmış deneyime yönelmektedir.

Siber-alanı postmodern zamanların ütopyacı vizyonu olarak görebiliriz. Ütopya hiçbir yerdir (outopia) ama aynı zamanda iyi bir yerdir (eutopia). Siber alan da aynı şekilde "hiçbir yer-bir yer" olarak yaşantılanmaktadır. [128] Siber alanın anonim ortamı bir cazibe merkezi olmaktadır. Anonim olarak seyirci risk almaz. Estetik tabakadaki kişi tüm olasılıklara açıktır; hayal kırıklığı, aşağılanma ya da zarara maruz kalacak sabit bir kimliği yoktur.[129] İcat edilmiş, ifade edilmiş kimlikler kesinlikle izoledir (ve aynı zamanda kesinlikle diğerleriyle bağlantılıdır), hareketsizdir (ve aynı zamanda bilgisayar ortamında istediği yere ulaşabilme noktasında hareketlidir), yalnızdır (ve aynı zamanda aynı anda milyonlarca kişi ile birliktedir).[130] İnternette kendimizin akıcı, gelişmekte olan, merkeziyetçilikten uzak, çok çeşitli, esnek ve sürekli oluşum halinde olduğunu düşünmeye teşvik ediliyoruz. İnternet, postmodern yaşamı tanımlayan benliğin, yapılanma ve yeniden yapılanma deneylerinin yapıldığı önemli bir sosyal laboratuar halini almıştır.[131] Tukle'a göre sanal gerçeklik postmodern bilme ve görme biçimimizi sağlayan deneysel bir kimlik alanıdır. Video oyunlarında "oyun aynı anda hem birinci şahıs olarak (gerçek dünyada tuşlara basan kişi) hem de üçüncü şahıs (kurgusal dünyada sizi temsil eden, ekrandaki karakter) olarak oynandığı için" oyuncu "ikiz veya parçalanmış özne" halindedir.[132] İkame gerçeklikte benlik; akıcı ve çok biçimli bir varlık olarak yapılanmaktadır. Tıpkı oyunlarda ve kurgusal hikayelerde olduğu gibi kimlikler istenildiği gibi seçilir veya çıkartılır.[133]

Tek kutuplu dünyada büyük ideolojilerin çözülmesi ve her türlü riskin günlük yaşama nüfuz etmesi, bireyi postmodernizmin parçalı dünyasında yeni arayışlara yöneltmektedir. Çağdaş bir mit olarak bilgisayar, düzenin gizli kodlarına ulaşma kabiliyetiyle, geç modernitenin çözülmesinin rahatlatıcı göndergelerini sunmaktadır.

---

[128]Robins, a.g.e., s. 141.
[129]Hubert L. Dreyfus, "Bilgi Otobanında Nihilizm:Günümüz Çağında Anonimlik Karşısında Bağlılık", çev. Ece Gamze Atıcı, **Cogito**, Sayı:30, Kış 2002, s. 109.
[130] Timisi (2005b), a.g.m., s. 97.
[131]Dreyfus, a.g.m., s. 109'dan Sherry Turkle, **Life On the Screen:Identity in the Age of the Internet**, New York, (1995), s.263.
[132] Robins, a.g.e., s. 102'den Skirrow**, Hellivision**, [t.y], s.330.
[133] Robins, a.g.e., s. 146.

Bütün bunlar bizi mevcut toplumsal örgütlenmenin çok ötesine ve hakikat arzusunun o eski manevi ekonomisinin derinliklerine götürmektedir.[134] Bu da yeni teknolojiyle kurulan cemaat olgusudur. Yeni iletişim sistemi, çeşitliliği, çok tarzlılığı ve verimliliği sayesinde, bütün anlatım biçimlerini -bunun yanı sıra toplumsal çatışmanın dile getirilmesi de dahil olmak üzere çıkar, değer ve imgelem farklılıklarını- kucaklayıp bütünleştirebilmektedir. Ama sisteme dahil edilebilme karşılığında ödenmesi gereken bedel, onun mantığına, diline, katılım koşullarına, kodlama ve kod çözümüne uymaktır.[135] Tıpkı çevrenin merkezde kendini ifade edebilmesinin yolunun merkezin dolayımından geçmekle mümkün olduğu gibi, cemaatleşme olgusu da bugün elektronik iletişimin dolayımından geçerek dönüşmektedir. Cemaat olgusu İnternet vasıtasıyla kamusallığın yeniden yaratılabileceği bir alan olarak görülür.

Ulusu hayal edilmiş bir siyasal topluluk olarak tanımlayan Anderson'a göre cemaatler, birbirinden hakikilik / sahtelik boyutu üzerinden değil, hayal edilme tarzlarına bağlı olarak ayrıştırılmalıdır. Ulus hayal edilmiştir, çünkü en küçük ulusun üyeleri bile diğer üyeleri tanımayacak, çoğu hakkında hiçbir şey işitmeyecektir ama yine de her birinin zihninde toplamlarının hayali yaşamaya devam eder. Ona göre yüz yüze temasın geçerli olduğu ilkel köyler dışındaki bütün cemaatler hayal edilmiştir.[136] Yazara göre ulusal toplulukların hayal edilebilirliğine olumlu katkıda bulunan faktörler kapitalizm ve yeni üretim ilişkileri sistemi, matbaayla başlayan iletişim teknoloji süreci ve topluluklarda var olan dilsel çeşitliliktir. İletişim araçları vasıtasıyla kurulan anlatılar ortak amaç duygusu ve ortak hareket etme dürtüsünü beslemişlerdir.

Organik yaşamdaki cemaat kavramından da hareketle, sanal cemaatler yeterli sayıda insanın, insani duygularla, siber-alanda kişiler arası ilişkiler kurmak üzere kamusal tartışmalara yeterince uzun bir süre (elektronik ortamda) katılmasıyla Ağ'da oluşan toplumsal kümelenmelerdir.[137] Sanal cemaatler tekno-cemaattir. Yeni

---

[134] Chambers, a.g.e., s. 80.
[135] Castells, a.g.m., s. 214.
[136] Benedict Anderson, **Hayali Cemaatler**, çev. İskender Savaşır, 3.b., İstanbul: Metis Yayınları, 2004, ss. 20-21.
[137] Robins, a.g.e., s. 143'ten H. Rheingold, **The Virtual Community:Finding Connection in a Computerised World**, Londra, Secker&Warburg, (1994), ss. 12-14 .

toplumsallık dürtüsüne karşılık gelen yeni oluşumlardır ve cemaatlerin temel malzemesi teknoloji ve dildir. Küreselleşme sürecine cemaatler de ulusal sınırları aşan nitelikler sunmaktadır. Bu ulusaşırı nitelik egemenin dilinin yeni niteliğiyle de uyumludur. Küresel kitle kültürü İngilizce'yi uluslararası bir dil olarak konuşmaktadır ki, bu da oldukça farklıdır. İngilizce'nin devşirilmiş çeşitli biçimlerini konuşur:Diğer diller üzerinde hegemonya kurarken onları kendinden dışlamayan, işgal altındaki İngilizce, Anglo-Japonca konuşur. Anglo-Fransızca, Anglo-Almanca ve hatta Anglo-İngilizce konuşur. Eski, bildik sınıf tabakalı, sınıf egemen, ses uyumuna dikkat edilen standart ya da geleneksel yüksek tabaka İngilizcesi biçiminden hayli farklı olan, yeni bir uluslararası dil biçimi. Batı merkezli ancak eskisi gibi bir merkeziliği içermez.[138]

Tönnies'in Gemeinschaft ve Gesellschaft (cemaatten cemiyete geçiş) teorisiyle başlayan ve iletişim teknolojisinin yeni yapılanma biçimiyle tekrar tartışmaların odağı olan cemaat kavramı, küreselleşme sürecine paralel olarak coğrafi ve dilsel sınırları aşan, elektronik ortamda dolayımlanan tecno-ilişki biçimindedir. Elektronik ortamdaki bu etkileşim sosyal bir anlam içerir ve sonuçları da sosyal bir olgu haline gelir.

Robins'e göre elektronik sanal cemaatler hayatta kalmak için geliştirilen karmaşık ve becerikli stratejilerdir[139] ve bütüncül dünya kültürü ile etkileşim içindedir. Bu durum bir farkındalık göstergesidir ve sonuçları itibarıyla sosyal bir değerlendirmeyi zorunlu kılmaktadır. Rheingold'a göre cemaatçi çevrimiçi alanları yalnızca topluluk değil, ruhsal bir cemaat öngörmektedir. Çıkar ortaklığı, "ortak bilinç" ve "grup düşüncesi" deneyimi, elektronik cemaatin özellikleri olarak gösterilmektedir.[140] Sanal cemaatlerde, eski dayanışma ve cemaat biçimlerinin benzetim yoluyla korunması söz konusudur.[141] Bir cemaat insanları birleştiren unsurların onları bölen unsurlardan daha güçlü ve daha önemli olduğu bir gruptur; üyeler arasındaki farklılıklar asli - genelde söylendiği gibi ağır basan - benzerliklerle kıyaslandığında önemsiz ya da talidir. Cemaat doğal bir birlik olarak düşünülür.[142]

[138]Hall (1998b),a.g.m., s. 49.
[139] Robins, a.g.e., s. 160.
[140] Robins, a.g.e., s. 162'den H. Rheingold, a.g.e., s. 110.
[141] Robins, a.g.e., s. 165.
[142] Bauman, a.g.e., s. 84.

İnternetin küresel açılımı nedeniyle oluşan sanal cemaatler, fiziki sınırlar ve yerel bağlantılardan kurtularak küreselleşme imkânı kazanmışsa da her cemaatin dünyasının kendi seçtikleriyle sınırlı olması söz konusudur. İnternet insanını mutlu kılan en önemli faktörlerden biri de katılımcıların kendi seçtikleri insanlarla ve gruplarla sosyalleşme imkânını elde etmeleridir. Sanal cemaatler, sosyal gerçekliğin çarpıcı ve bazen tehlikeli koşullarına alternatif yeni sosyalleşme alanları yaratmaktadırlar.[143] Bölgesel tesadüf yerine ilgi ve yakınlık ortaklığı şeklinde tasarlanan bu cemaatlerin gerçeklikle ilişkisi daha kırılgandır. Yüz yüze ilişkideki gibi sıkı bir ağla örülmemiş olduğundan, büyük ölçekli bir cemaatin birliği inançlara ve duygulara yapılan sürekli çağrılarla ayakta tutulmalıdır. Bir sınırın çizilmesi ve savunulmasının önemi de buradan doğar.[144]

İlgi ve arzuya yönelik ideallerle oluşturulan sanal cemaatler, alternatif bir toplum değil, topluma alternatif bir durum, öznelerin aynı anda bir arada var olma idealini sürdürdükleri[145] düzenlenmiş bir dünyadır. Oskay'a göre tüketim ideolojisine geçişe koşut olarak, aşırı - bürokratikleşmiş ve aşırı rasyonelleşmiş çağdaş sanayi toplumlarında insanların spontaneliği, özgünlüğü ve yeniliği kalmamış bir yaşamda toplumsal sistemin uygun gördüğü toplumsal rollerini icrada gönülsüz davrandıkları; değiştiremedikleri reel toplumu "terk etmek" umuduyla kendi alt-kültür adacıklarına çekilmeye başlamaları[146] sanal alemde cemaatleşme olgusunun temel niteliğini oluşturmaktadır. Michel de Certau'nun "marjinalliğin bugün artık azınlık gruplarıyla sınırlı olmayıp daha çok kitlesel ve yaygın"[147] olduğunu belirttiği çıkarımı bize cemaatleşme olgusuyla reel dünyadan kaçış ya da reel dünyada söz hakkı bulamayan kesimin yöneldiği dijital evrenin biçimlenişi hakkında ipuçları vermektedir. Bu geniş kitle için İnternetin içinde barındırdığı kamusallık potansiyeli ilgi ve arzular doğrultusunda yapılanan elektronik cemaatlerin homojenleşme olgusu "demokratikleşme söylemi"ne karşıt bir işleyiş biçimine de dönüşmektedir. Ancak her şeye rağmen bu tekno cemaatler hak taleplerinin de dillendirildiği alanlar olması dolayısıyla sosyal bir anlam kazanmaktadır.

---

[143] Subaşı, a.g.m., s. 115.
[144] Bauman, a.g.e., s .84.
[145] Robins, a.g.e., s. 165.
[146] Ünsal Oskay, **Kitle İletişiminin Kültürel İşlevleri**, 1.b., İstanbul: Der Yayınları, 1993, s. 410.
[147] Stratton, a.g.m. s.95'ten Michel de Certau, **The Practice of Everyday Life**, Berkeley University of California Press, [t.y], s.17

2. 5. İnternet Kullanımının Öne Çıkan Olumsuzlukları

Arzular, mitler, umutlar, değerler, dil ve korkularla kimliği en çok etkileyen anlam inşasının büyük ölçüde gerçekleştiği medya araçları, sanayi sonrası toplumda tüketim arzusunu besleyen yeni ürünler, araçlar ve yöntemlere de kavuşmuştur. Bu araçlar vasıtasıyla mekân iyice küçülmekte ve benlik güvensiz bir dış dünya algısıyla karşı karşıya kalmaktadır.

Yeni iletişim teknolojileriyle yeraltı diye adlandırılan suç örgütleri, terör grupları ve ayrılıkçı güçler yeni organizasyon ve iletişim sistemleri geliştirmekte, bu araçlarla küresel bir tehdit düzeyine ulaşmaktadırlar. Hızla gelişen yapısı ve yaygınlaşmasıyla İnternet teknolojisinin denetimden uzak yapısı illegal pek çok kişi ve oluşumun yeni buluşma mecrası olmaktadır.

Suç örgütleri için yeni bir organizasyon alanı olmasının yanında, İnternet kullanımının öne çıkan olumsuzlukları aynı zamanda ondan beklentilerle de iç içe geçmiş yanıyla ilgilidir. İnternet kullanımının ve yaygınlaştırılmasının içinde yer alan umut ve beklentilere paradoksal olarak işleyen, çift yönlü bir müphemlik barındıran yanı teknoloji kullanımının amaçsal yanının öne çıkarılmasını zorunlu kılmaktadır.

Anderson'ın hayal edilmiş bir topluluk olarak ulus devletin kamusal bilgisinin merkezi yapıdaki gazete, televizyon gibi iletişim araçlarının belirlediği iddiasındaki gibi, bu araçların topluluğu seyirci olarak konumlandırma biçimi, İnternetin yarattığı yeni iletişim anlayışıyla değişime uğramakta ve kamusal bilgi biçimini değiştirmektedir. İnternetin genelleşmiş interaktivitesi, İnternet'e erişimi olan herhangi bir kimsenin kendi görüşlerini forumların herhangi bir alanında ileri sürme yeteneğiyle birlikte, -gazeteci kavramı nesnelliği içinde özetlenmiş- kamusal bilgi ile kişisel düşünce arasındaki ayrım için bir tehdit ortaya koyar.[148] İnternetin basma, çoğaltma, yayma ve yeni uygulama yöntemleriyle manipülasyonu mümkün kılan yapısının fotoğrafın inandırıcılığına bir ket vurması gibi kamusal bilgi anlamında kullanıcıların öznel yorumları ve "gerçeklik" arasındaki ayrımın güçleşmesine neden

[148] Stratton, a.g.m., s. 94.

olmaktadır. Enformasyon üretme, ona ulaşma, haberdar olma ve farkındalık yaratma anlamında tüm olanakları olabildiğine genişletmesine karşılık Robins'e göre dünya olaylarına açılma derecesinin en çoğa çıkarıldığı ama aynı zamanda da bunun sonuçlarına açılma derecesinin en aza indirildiği bir duruma ulaşılmıştır.[149] Yazar, enformasyon tüketimine ilişkin olarak ortaya çıkan bu durumu anestezi edilmiş bir bilme biçimi olarak adlandırmaktadır.

Bilginin bir hammadde olarak üretilmesi ve nesneleştirilmesi, maddeleştirilmesi öne çıkan bir diğer negatif yaklaşım biçimidir. Geleceği bilgi-iletişim sistemleriyle birlikte düşünürken, bir tehlikeli bölgeden sakınmak, o bölgeye düşmemek gerekiyor:Bilgi fetişizmi. Geniş anlamıyla bilgi öyle bir şey ki, yokluğu mutlaka kötü sonuçlar doğuruyor ama varlığı ille de hayra delâlet etmiyor.[150] Medya araçları günlük yaşamda doğrudan karşılığı olmayan enformasyonlar sunmaktadır. Bu enformasyonların "önemini" vurgulamak ya da onlar için bir kullanım alanı yaratmak maksadıyla birtakım araçlar yaratılmaktadır. Bulmacalar, yarışmalar ve enformasyona dayalı birtakım oyunlar gibi yaratılan araçlar bilginin eğlence fonksiyonuna dönüşmesine, dolayısıyla bağlamından koparılmış bilgilerin bir yanılsama içerisinde bilgi tüketimi yaratılır. Bilgi, eğlenceye değil, araştırma yoluyla ciddi amaçlara hizmet eder. İnternet ortamında önemli olan ile önemsiz olanın bir arada sergilenmesi, İnternetin bilgi çöplüğü olarak da değerlendirilmesine neden olmaktadır. Eğer önemli olan önemsiz olandan ve uygun olan uygun olmayandan bir şekilde ayrılmazsa her şey aynı oranda ilgi çekici ve sıkıcı olur, dolayısıyla kişi kendini yeniden günümüz çağının kayıtsızlığında bulur.[151] Bilginin hiyerarşik yapısının tersyüz edilmesine neden olan İnternet, aynı zamanda önemli-önemsiz ayrımı yapmadan bütün bilgi biçimlerini bünyesinde barındırmakta ve bir bilgi-karmaşa ortamı sunmaktadır. Üretilen şey, bilgi ve daha çok bilgi olunca, onun haz amacına hizmet etmesi kaçınılmaz hale gelir ve karar bir seçme sürecine indirgenir. Karar ve harekete gerek yoksa her şeye tüm taraflarından bakılabilir ve her zaman yeni bir bakış açısı yakalanır. Kişi daha çok keşfettikçe dünya görüşünü, dolayısıyla yapması gerekenleri yeniden gözden geçirme olasılığı doğar; böylece bilgi birikimi

[149] Robins, a.g.e., s. 189.
[150] Can Kozanoğlu, **İnternet Dolunay Cemaat**, 3.b., İstanbul: İletişim Yayınları, 1997, s. 106.
[151] Dreyfus, a.g.m., s. 110.

karar aşamasını sürekli erteler.[152] Ertelenen kararlar hareketi engeller, hareket bir zorunluluğa indirgenir ve zorunluluk ise var olanlar arasından bir seçimle giderilir. Daha çok bilgi üretilerek eylemsizlik etkisi gerçekleşmekte ve bilgi bir eğlence biçimi olarak günlük yaşamın hizmetine girmekte ve yönsüzleşmektedir.

Postman, bilgisayar teknolojileriyle gelinen noktayı "bilgiye gark olmak" olarak ele alır. Üretim malzemesi ve tüketilen bir ürün olarak bilgi, ona göre bir atık haline gelmiştir, artık insanların en temel sorunlarını cevaplamaktan acizdir ve günlük sorunların çözümü hususunda güç bela yararlı olmaktadır.[153] Yazar teknopolinin (teknoloji yoğunluklu yaşam ve yaşam merkezleri) geliştiği dünyayı imkânsız dünya olarak tanımlamaktadır. Cehaletin giderilmesi, bir ilerlemeye hizmet etmesi gibi anlamlarından ve amaçlarından soyutlanan bilgi, bağlamından koparılmaktadır. Teknopolinin geliştiği ortamda bilgi ve insan arasındaki bağ koparıldı; yani bilgi gelişigüzel bir şekilde, başka hiçbir bilgiye yöneltmeden, muazzam oranlarda, yüksek hızlarda ve de teoriyle, manayla ya da amaçla bağını koparmış bir biçimde ortaya çıkmaktadır.[154] Dijitalleşmeyle birlikte bilginin maddeleşmesi ile insanlığın ilerlemesi fikrinin yerini teknolojik ilerleme fikrinin aldığı tespitinden hareket eden Postman, sembolik bir araç olarak dilin anlamının yoksullaştığını ileri sürmektedir. Sartori'ye göre de insanın kullandığı dilin özelliği kendi başına bir yaratıcı nitelik taşımasıdır. İnsanın söylediği şey hakkında düşünme yeteneği vardır ve sembolik hayvan olarak nitelendirilmesinin nedeni, sadece iletişimde bulunabilmesi değil, aynı zamanda düşünme ve tanıma yeteneğine de sahip olmasıdır. Dil, hem iletişim kurabilme hem de düşünme aracıdır. Ve düşünmek için görmek zorunluluk değildir.[155] Teknoloji bağımsız bir değişken değildir. Her teknoloji kendi ideolojisini yaratır ve dayatır; anlama, davranma ve görme biçimlerimizi etkiler. İnternetle birlikte yeni dijital teknolojiler dilin sembolik yapısından beslenmekte, ancak bunu kendi evrilmeleri doğrultusunda dönüştürmektedirler. Bilgisayar ve onunla birlikte

[152] Dreyfus, a.g.m., s. 104.
[153] Neil Postman (2006a), **Teknopoli: Yeni Dünya Düzeni**, çev. Mustafa Emre Yılmaz, 2.b., İstanbul: Paradigma Yayıncılık, 2006, s .84.
[154]Postman (2006a), a.g.e., ss. 84-85.
[155]Giovanni Sartori, **Görmenin İktidarı**, çev. Gül Batuş, Bahar Ulukan, 1.b., İstanbul: Karakutu Yayınları, 2004, s.18.

tüm medyanın dijitalleşmesi, sadece ses, görüntü ve sözleri birleştirmekle kalmayıp "görülebilir olanların" içine varsayılmış, yapay gerçeklikleri de katmaktadır.[156]

Semboller olmadan teknik bir materyal olan bilgisayarlar, dilin sembolik yapısı içinde bir anlam taşırlar. Bu araçlar sözler aracılığıyla işlerler. Ancak insan aklını eşsiz kılan söz değil manadır. Sembollerin bir araya getirilmesinden daha fazlasını içeren mana, aynı zamanda hisler, tecrübeler, duyumlar denilen ve sembollere aktarılmak zorunda olmayan ve bazen aktarılamayan şeyleri de içermektedir. Bilgisayar ise somut semboller olmaksızın sadece bir hurda yığınıdır[157] ve somut semboller aracılığıyla gerçekleşen iletişimde anlamın yoksullaşmasına neden olmaktadır. Bu teknolojilere yönelmenin bilgi ve ilgiden ziyade arzularla gerçekleştiğini belirten Chambers'a göre; insan ile makine arasındaki ayrımın yerini, rasyonel ile hayalinin iç içe geçtiği bir dizilim almaktadır. Anlamın yüzergezer olduğu bir tür Zen durumunda bizler bu eski sınırı ihlâl edip aşmanın ve dördüncü boyuta geçmenin büyüsünü yaşamaktayız.[158]

İnternetin sağladığı imkânların ve sanal gerçeklik alanının bir fırsat olarak yorumlanmasının yanı sıra onu insanların gerçek dünyadan bir kaçış, bir fantazya ve reel oluşumlardan kopuş olarak değerlendirebilmek de mümkündür ve teknolojiye bu tür yönelimler de azımsanmayacak düzeydedir. Robins'e göre sanal gerçekliği, fiziksel ve toplumsal bağlantılardan yabancılaşmanın postmodern durumuna verilen mükemmelleştirilmiş bir teknolojik tepki olarak görmek mümkündür.[159] Sanal gerçeklik zevk ve arzuların dayatmalarına göre tasarlanıp düzenlenmektedir. Bu gerçeklikle ilişkiye geçmek, gerçek ve fiziksel benliğin askıya alınmasına; cisimsiz, sanal vekili veya kopyası tarafından ikame edilmesine neden olmaktadır.[160] Arzuların tahakkümüne göre işleyen bu alanda tutarlı bir ahlâk anlayışından hatta bu anonim ortamda bir ahlâk anlayışından söz etmek pek olası gözükmemektedir. Baudrillard'a göre toplumsal ahlâk kapitalizmin nihai aşamasında tersyüz edilmiştir. Her teknolojik ve ekonomik gelişme beraberinde kurallarda bir miktar gevşemeyi de

[156]Sartori, a.g.e., s. 24.
[157]Postman (2004b), **Televizyon: Öldüren Eğlence**, çev. Osman Akınhay, İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 2004, s. 131.
[158] Chambers, a.g.e., s. 82.
[159] Robins, a.g.e., s. 200.
[160] Subaşı, a.g.m., s. 115.

getirmektedir. Ancak tüketim aşamasında ahlâksızlık yeni bir ahlâk biçimine bürünerek tüm alanları müstehcenleştirir. Ona sanal gerçeklik yanılsama, illüzyon, haz ve tüketim mekânıdır. Hayat, evrendeki ilgi çekici her şeye seyirci kalıp, bu tür eğilimi olan diğer insanlarla iletişim kurarak can sıkıntısını defetmekten ibarettir. Böyle bir hayat, postmodern dediğimiz, tanımlayıcı hiçbir içeriği ve sürekliliği olmayan ancak bütün olasılıklara ve devamlı yeni roller almaya açık olan benliği yaratır.[161] İçinde bulunduğumuz süreç, modernleşme ürünü reklâmlardan elektronik eşyalara, iletişimsel olandan gücül / sanal olana, tüm imge ekran ve ağları da dahil olmak üzere, bizi sarıp sarmalayan bütün yapay nesnelerin de, iddia edildiği üzere iletişimi sağlamak ve haber üretmekten çok, bir tür emme, yutma ve korkutma işlevini yerine getirdikleri söylenebilir. Özne önce protezler ve kendi sahip olduğu gücün uzantıları, sonra da onlardan çok daha üst düzeyde olduğu söylenebilecek bir kendi yok oluş sanatını icra etmekle meşguldür. Özdeşleşme ve ayna evresinin ötesine geçerek ortadan kaybolmak için İnternetten daha ideal bir şey olamaz.[162]

Sartori'ye göre dijital çağın rahatlığı, uyuşturucunun sağladığı rahatlık gibidir.[163] Sörf, oyunlar, anonim biçimde seçilen ve yaratılan kimlikler, bedenlerin yer kaplamadığı bir mekân olarak sanal gerçeklik, risk almadan pek çok deneyimin gerçekleştirilebileceği bir fantazya dünyası sunmaktadır. Gehlen(1990) bu döneme "hiper medyalaşma" adını vermektedir. Ona göre hiper medyalaşma bizi "kendi" deneyimlerimizden, birinci el deneyimlerden yoksun bırakarak, ikinci el deneyimlerin kucağına atar.[164] Dolayımlanmış deneyim temasın önüne geçerek bireyi reel yaşamın risklerinden ve baskılardan uzaklaştırmaktadır. Temasın azaldığı bir dünyada yüz yüze ilişkilerin azalacağı fikri bir öngörü olmaktan çıkacaktır. Bilgisayarın risklerden arındırılmış ve kolaycı rahatlığı, yüz yüze insan ilişkilerinde yaygın çözülmeler yaşanması tehlikesini[165] arttırmaktadır. Saphiro'ya göre de bilgisayara dayalı yaşamın rahatlığına kapılırsak, kurduğumuz yüz yüze ilişkilerin

[161] Dreyfus, a.g.m., s. 108.
[162] Jean Baudrillard (2002b), "İllüzyon, Yitirilen İllüzyon ve Estetik", çev. Oğuz Adanır, **Doğu Batı Dergisi**, Yıl: 6, Sayı: 19, Mayıs- Haziran- Temmuz 2002, 2.b., Ankara: Doğu Batı Yayınları, 2005, s.24.
[163] Sartori, a.g.e., s. 44.
[164] Sartori, a.g.e. , s. 110'dan Arnold Gehlen, **Antropologia filosofica e teoriya dell'azione**, Guida Napoli, (1990).
[165] Kozanoğlu, a.g.e., s. 114.

eşsizliğini ve rastlantısal karşılaşmalardan alınan incelikli hazları unuturuz. İstemeyerek de olsa ufkumuzu daraltır ve kendimizi fırsatlardan yoksun bırakırız.[166]

Etkileşim, evrensellik, esneklik, kişisel tercihlere uyarlanabilme, merkezsizleştirme gibi zihinsel algılama düzeyinde bir olumsallık yaratan İnternetin özgün yönlerinin tersinden okunuşuna dikkati çeken Saphiro'ya göre "teknolojik olarak olanaklı kılınan yeni bireysel kontrol, yeni kitle iletişim araçları dünyamızın hem en umut vaat eden hem de en aldatıcı özelliği, bilgisayara dayalı kablolu yaşamın hem en demokratik hem de antidemokratik yanı olabilmektedir. Süzgeçleme ve bireyselleştirme teknikleriyle daraltma amaçlı kullanılan İnternet, ortak toplumsal yaşantının kaybolması, toplumsal alanda birbirine karşı duyarsızlık ve sorumsuzluk yaratarak "öteki"nin öneminin silikleşmesine de neden olabilecektir. Kamusallık anlamında ayırıcı bir önem atfedilen cemaatleşme olgusu, toplumsal parçalanmayı arttırıcı bir işlev de görebilecektir.

Süzgeçleme ve bireysel tercihlere uyarlama yoluyla ilgi ve istekler doğrultusunda gerçekleştirilen katılımlar, edinilen enformasyonlar grup kutuplaşması yaratacağı ve İnternetin aşırıcılığı besleyen yeni bir alan olmaktan öteye gidemeyeceği tehlikesini içermektedir. Grup kutuplaşması fenomeni, farklı kimlikler barındıran gruplar giderek daha fazla grup içi tartışmada bulunduğu mevcut iletişim pazarı açısından bariz önem taşımaktadır. Şayet halk muhalif gruplara bölünerek gruplaşırsa ve farklı gruplar kendi tercih ettikleri iletişim paketlerini tasarlarlarsa, bunun sonucu, grup üyelerinin birbirini başlangıçtaki eğilimleriyle aynı çizgide daha uç konumlara yönelteceğinden aşırı gruplaşma olacaktır. Aynı zamanda, her biri benzer görüşlere sahip insanlardan oluşan farklı tartışma grupları, tartışmalarının çoğu kendi aralarında olacağından giderek birbirinden uzaklaşacaklardır.[167] Karşıt görüşteki insanlar arasında tartışma, görüş hareketinin merkeze doğru hareketini teşvik eder; buna karşılık, bir konuda aynı safta yer alanlar arasında geçen tartışma, onların öteki safta yer alanlara olan uzaklıklarını pekiştirme eğilimi gösterir.[168] Cemaatin doğası gereği homojenleştirme etkisi ve ilgi - ihtiyaçlar doğrultusunda enformasyonu

[166] Saphiro, a.g.m., s. 191.
[167]Cass R. Sunstein, "Günlük Gazetemiz-İnternet Demokrasi İçin Gerçekten Bir Nimet Mi?", çev. Cem Soydemir, **Cogito**, Sayı:30, Kış 2002, s. 182.
[168]Thomas Nagel, "Enformasyon Gettoları:İnternet ve Demokrasi Tartışması", çev. Kemal Atakay, **Cogito**, Sayı: 30, Kış 2002, s. 328.

bireyselleştirme çabalarına anonimliğin yarattığı sorumsuzluk etkisi eklendiğinde yanılsamalı bir özgürlük anlayışı yaratmaktadır. Sartori'ye göre bu ağlar tarafından doyurulan kişilerin, özgürlüğü mümkün olan en yüksek hız ve sayıya ulaşmak olarak algılamalarıdır. Oysa, miktar ve hızın, özgürlük ve seçimle hiçbir bağlantısı yoktur. Hatta sonsuz bir seçim imkânı, sonsuz ve büyük bir yorgunluk anlamına gelir.[169]

Yeni teknolojiler büyüleyici fantazya dünyası, bireyleri arzularının denetimine kaptırması, eşitlikçi yapısıyla herkesin ilgisinin merkezinde yer alması, iyi-kötü yönelimli olarak kullanımının pek çok engeli aşarak kolaylıkla ilerleyebilmesi nedenleriyle pek çok kesimin eğlence, umut, ticaret, eylem, örgütlenme vb. amaçlarına aracılık etmektedir. Beklentiler ya da doğabilecek tehlikeleri daha da sıralayabilmek mümkün gözükmektedir. Kumar'a göre İnternetin serbestçe kayan sörfçüleri dramatik ve kimi örneklerde kendi kendini oldukça zedeleyici bir öztatminle uğraşmaktadır. Siberuzam, yeni ve ilginç bir bilim kurgu türü "cyberpunk"ta olduğu gibi yeni sanat biçimlerinin yaratılmasına yol açabilir. Ama yeni toplulukların, hiç değilse birbirlerini yakından ve kişisel olarak tanıyan komünal eylemler içerisindeki insanlar anlamında yeni toplulukların yaratılmasına yol açmaz.[170] Robins'e göre de içinde yaşadığımız dünyanın kaçınılmaz politik ve kültürel olgularından biri olarak sanal gerçeklik, artık önemli değildir. Önemli medya teorisyenlerinin de katkılarıyla kurumsallaşan bu yeni dünyanın, alternatif bir söylem geliştirmek yerine dijital imaj teknolojilerinin geliştirilmesine harcanan milyonlarca doların ardındaki asıl politik kaygı ve amaçları gözlerden gizlemeye yaramasıdır.[171] Teknolojinin büyülü dünyası egemen anlayışın kitleler üzerindeki örtük denetimi biçiminde işlemektedir.

Kuşkusuz teknolojik gelişme yeni anlayış ve davranış biçimlerini yaratırken birtakım olgu ve anlayışların kaybolması tehlikesini de içinde barındırmaktadır. İnternet teknolojisinden beklentilerin kamusal alanda karşılığını bulabilmesi yalnızca bu aracın kullanılmasıyla mümkün kılınmayacak düzeyde güçtür ve bu güçlüğü aşmak reel yaşamdaki kurumsal yapılarla doğrudan ilişkilidir. İnternetin her kesimin ulaşımına açılması çabalarının desteklenmesinin yanı sıra bu teknolojinin olumlu

[169]Sartori, a.g.e. , s. 109.
[170] Kumar, a.g.e., s. 192.
[171] Robins, a.g.e., s. 156.

katkılarını sağlayabilecek kültürel birikimin oluşturulması reel yaşamdaki kurumları etkileyebilmekle, dolayısıyla sosyal politik yaşamla mümkün olabilmektedir. Etkileme ve baskı oluşturma gücü açısından İnternetin seferber etme ve hızlı yayma olanakları inkâr edilemez nitelikte her kesime eşit uzaklıkta durmaktadır. Önemli olan medya-araç- akıl etkisini olumlayabilecek kültürel sermayenin biçimidir. Kültürel sermayeyi bilgilenmek, özgürlük, hak, eşitlik, haberdar olma ve aynı zamanda farkında olma anlamında kullanmak, teknolojinin olumsuz niteliklerinin yok edilmese de aza indirgenmesine katkı sağlayacaktır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. KÜRESELLEŞME VE KİMLİK

Kimlik, insanın kendi varlığıyla ve ona ne olduğuyla ilgili algılarını içeren kapsamlı, aynı zamanda tartışmalı bir yaklaşımı ifade etmektedir. Kapsamlıdır çünkü seçme şansına sahip olunamayan doğumla birlikte kazanılmış değerlerle birlikte tüm yaşamı boyunca giriştiği ve girişeceği eğitim, meslek, topluluk veya grup etkileşimlerini kapsayan bütün bir toplumsallaşma sürecini içermektedir. Tartışmalıdır çünkü gerek psikolojide gerekse sosyolojide temel birtakım kavramların dışında bir uzlaşı alanına sahip değildir ve benlik kavramıyla birlikte kullanılmaktadır ya da bu iki kavram birbirine atıfta bulunacak şekilde kullanıla gelmektedir.

Benliğin sözlükte ilk karşılığı "bir kimsenin öz varlığı, kişiliği, onu kendisi yapan şey, kendilik, şahsiyet"[172] olarak yer almakta; kimlik ise "toplumsal bir varlık olarak insana özgü olan belirti, nitelik ve özelliklerle, birinin belirli bir kimse olmasını sağlayan şartların bütünü"[173] olarak tanımlanmaktadır. Kimlik kavramında benlikten farklı olarak insanın toplumsal bir varlık olmasına dikkat çekilmektedir. Ancak kavramlar arasındaki aynılık ya da farklılık daha karmaşık bir ilişkiyi içermektedir. Sosyolojide esas olan kimlik kavramının temelleri George Herbert Mead'in "benlik kuramı"na dayanmaktadır. Bu kuram, benliğin ikili yapısına, ikiye parçalanışına işaret eden Ben ve Beni/Bana kavramlarından yola çıkar. Benliğin "Beni/Bana" kısmı, dışsal parçadır (kişi tarafından karşılanması gereken talepler ve uyulması gereken kalıplar biçiminde dıştan, onu kuşatan toplumdan gelen bir şey olarak görünen parça); öteki parça da, bu dışsal, sosyal istemlerin ve beklentilerin irdelendiği, değerlendirildiği, kayda geçirildiği ve nihayet telaffuz edildiği içsel benlik çekirdeği olan "Ben"dir.[174] Benliğin gelişmesinde özdeşleşme süreci, dış dünya, grup ya da ötekilerle etkileşimi ve iletişime geçmesi "Beni/Bana" aşamasında gerçekleşmektedir. Bauman'a göre her çocuk "ötekiler"in çelişen yanlarını, farklılaşmalarını keşfeder. "Çocuk, seçmeyi ve kendi eylemlerinin sorumluluğunu

[172] Türkçe Sözlük, Ankara: Türk Dil Kurumu, 10.b., 2005, s. 243.
[173] Türkçe Sözlük, s. 1182.
[174] Bauman, a.g.e., ss. 36-37.

almayı öğrenir. Benliğin 'Ben' parçası bu yetkileri temsil eder. 'Beni/Bana'nın çelişkili ve tutarsız içeriği yüzünden, 'Ben' kenarda kalmalı, 'Beni/Bana' da içselleştirilmiş dışsal baskılara dışarıdan bakar gibi belli bir mesafede durmalı, onları taramalı, sınıflandırmalı ve değerlendirmelidir."[175] Böylelikle "Ben" dış dünyadan özerkleşir ve benliğin yaratılmasına katkıda bulunur.

Benliğin oluşumu ve toplumsallaşması sürecine Freud'un "ego" ve "süperego" kavramları önemli katkılar sunmuştur. Ona göre toplumsal alanda tehlikeli görülen içgüdülerin bastırılması ve bilinçaltına itilmesi işlevini gerçekleştiren süperegodur. Süperego, grup tarafından uygulanan baskıların ve taleplerin içselleştirilmiş bilgisidir. Ego, bilinçaltına itilmiş içgüdü ve dürtüleri bilinçaltında tutmak için süperego baskısı arasında sürekli askıda durur.[176] Artık benlik kontrol edilebilecek bir konuma gelmiş olmaktadır. Bu anlamda benlik kavramının kullanımı kimlikten farklı olarak daha çok çocukluk dönemine atıfta bulunarak kimliğin özü gibi daha derin psikolojik anlamları içinde barındırmaktadır. Kimlik ise sosyalleşme ve toplumsallaşma süreciyle birlikte derin psikolojik anlamlardan daha yoksun olarak kültürel konumla birlikte değerlendirilmektedir. Bu süreç içinde bir anlamlandırma biçimi olarak dil merkezi bir öneme sahiptir.

Aralarında net bir ayrım olmamasına karşılık anlaşılır olabilmek kaygısıyla çocukluk döneminden sonraki etkileşim ve oluşumu "kimlik" kavramı olarak ele alınacaktır. Ve kimlik kavramının kültürel konumu da oldukça karmaşık bir süreçler dizgesini içermektedir. Seçme özgürlüğünden yoksun olduğumuz etnik köken, sınıfsal yapı, yüz yüze ilişkilerin hakim olduğu çevre ya da cemaatler kimliğin kültürel konumunun doğrudan belirleyicisi olmaktadır. Ancak "Ben"in dışsal ötekilere karşı edindiği özerklik kimliğe referans grubu edinme, amaçlar belirleme ve dış dünyayla sürekli müzakere etme imkânları kazandırmaktadır. Bu süreçte tercihler kimliği belirleyen ve etkileyen diğer unsurlar olmaktadır. Kişisel kimlik ve sosyal kimlik bu faktörlerin bütününün devreye girmesi ve bunların bileşenleriyle ortaya çıkmakta olan kavramlardır. Tüm bu bileşenler kimlikte iç içe geçmekte ve kimlik "özne" olarak konumlanmaktadır.

[175] Bauman, a.g.e., s. 38.
[176] Bauman, a.g.e., s. 40.

İçinde bulunduğumuz süreçte artan toplumsal hareketlilik ve anlamlandırma sistemleri kimlikleri çok yönlü olarak etkilemekte ve kimliğin kültürel konumu daha da karmaşık hale gelmektedir. Kimlik oluşumunda dilin merkezi önemi yadsınamaz bir gerçekliktir. Dil aslında bir iletişim aracı değildir. Her şeyden önce, bizzat kendiliklerimizin ve anlamın kurulduğu kültürel bir inşa aracıdır.[177] Bu sisteme yeni anlamlandırma biçimleri ve farklı kültürel temasların eklenmesi kimlik oluşumunu ve bu inşa sürecini daha hareketli ve akışkan kılmaktadır. Özellikle kitle iletişim araçları ve televizyon sayesinde farklı hayat biçimleri hakkında giderek daha fazla bilgi akışına maruz kaldığımızdan, her şey çağdaş benliklerin biçimlenmesinde karşılaştırmalı referans gruplarının artan rolü[178] bunda etkili olmaktadır. Göç ve seyahatten ziyade kültürel teması en fazla bu araçlar arttırmaktadır. Kültürel temas arttıkça ve referans grupları çeşitlendikçe kimliklerin melezleşmesi söz konusu olmaktadır.

Yirminci yüzyılın ikinci yarısından sonra sanayi sonrası toplumda, çok hızlı gelişmeler yaşanmakta; bu süreçte postmodernizm, bireyselleşme ve cemaatleşme, tüketim toplumu, yaşam tarzları, çoklu medya ortamları gibi pek çok olgu gündeme gelirken tüm bunlar kimlik kavramıyla birlikte değerlendirilmektedir. Postmodern kültürde toplumsal kimlik kitlesel olarak dolayımlanan imgeler aracılığıyla biçimlenir. Bu kültürel formasyonda, imgeler toplumsal kimliklerin benzetimleri (simulation) olarak tüketilmektedir.[179] Bu süreçte tüketim bir anlamlandırma sistemi haline gelmektedir ve bireysellik tüketim faaliyeti, tercihler, beğeniler aracılığıyla yaratılmaktadır. Tüketim süreci bir anlam-oluşturma girişimi ise, kim olduğumuz bu girişim süreci içinde ve girişimin kendisi ile birlikte dönüşlü olarak oluşmaktadır.[180]

Sınıfsal yapının değişmesi ve kolektif kimliklerin güç kaybetmesiyle tüketim aidiyet, duyarlılık, statü ve beğenilerin, yaşam biçimlerinin teşhir edildiği alan haline gelmiştir. Referans gruplarının artması ve kültürel temas bireysellik vurgularının

[177] Chambers, a.g.e., s. 37.
[178] Bauman, a.g.e., s. 44.
[179] Mutlu, a.g.e., s. 173.
[180] David Chaney, **Yaşam Tarzları**, çev: İrem Kutluk, 1.b., Ankara: Dost Kitabevi, 1999, s. 124'ten D. Kellner "Popular Culture and the Construction of Post-Modern Identities", in S. Lash ve J. Friedman (yay.haz.) **Modernity and Identity**, Basil Blackwell, Oxford (1992).

sürekli değişmesine ve kimlik dillerinin tanımlarının akışkan hale gelmesine neden olmaktadır. Kimlik ve farklılık vurgusu beden biçimlerine kadar işlemektedir. Beden araçsallaşmakta, bir kültürel ifade malzemesi olarak kimlikleşmektedir. Modanın kitleselleşmesi ve gelip geçicilik benlik oluşumunun bir parçası haline gelmektedir. Sosyal kimlik ve yaşam tarzı sürekli olarak birbiriyle etkileşim halinde, tüketim tercihleriyle biçimlenen bir hal almaktadır. Yaşam tarzı bir ayırt edicilik olarak kimliklere işlemektedir. Tüketim tercihleri yaşam tarzına göre yapılmakta, nesnelerin kullanım değeri ve biçimi yaşam tarzının ifadesi haline gelen kimlikler aracılığıyla gerçekleştirilmektedir.

Küreselleşme sürecinde bağlantılılık, hareketlilik ve kültürel temas artarken melezleşme zayıf bir "öteki" algısı açısından olumlu bir amaca yönelmekte; ancak aynı zamanda kimlikler güvensiz bir dış dünya algısıyla da çevrelenmektedirler. Kültürel temasa en fazla katkı sağlayan medya araçları aynı zamanda risk faktörlerini günlük yaşamın derinliklerine taşırarak güvensiz bir benlik oluşumuna neden olmaktadır. Eşitsiz anlayışı derinleştiren bir süreç olarak küreselleşme, küresel düzeyde algılanan risklerle birlikte benlikleri bir risk dünyasına hapsetmektedir. Halk çoğunluğunun, en belirgin politikaların biçimlendirildiği ve kararların alındığı ortamlardan dışlanması (kolektif kimliklerin yitirilmesi), benlik üzerinde bir yoğunlaşmayı yaratır; bu, çoğu insanın duyumsadığı güçsüzlüğün bir sonucudur.[181] Küreselleşme sürecinin öznesi, "korku ve endişeyi içselleştirmiş bir benlik, nevrotik bir bireydir".[182] Nesnel güvensizlik bugün, yüksek derecede gelişmiş bir ekonominin merkezinde, çalışanların bütününü, üstelik doğrudan dokunmadıklarını da etkileyen, genelleşmiş bir öznel güvensizlik oluşturmaktadır.[183] Süreç içinde yoğun medya kullanımı ve İnternetin çoklu medya ortamında anonim biçimde gerçekleştirilen iletişimde kimliklerin kolaylıkla giyilip çıkarılabilmesi güvenli ve tutarlı kimlik oluşumuna izin vermemektedir. Çok medyalı dünya, çoklu bir karakterin içinde bozguna uğramış sanal bir ben, dolayısıyla mükemmel ve tamamlanmış "nevrotik ben" tarafından paylaşılacaktır.

---

[181]Giddens, a.g.e., s. 124.

[182] Fuat Keyman, "Küreselleşmenin Nevrotik Vatandaşları" **Radikal İki**, 15. 08. 2004, http://www.radikal/.com.tr/ek_haber.php?ek=28haberno=3761, (par. 3)

[183] Pierre Bourdieu, **Karşı Ateşler**, çev. Halime Yücel, 1.b. , İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2006, s.71.

Küreselleşme sürecinde ve postmodern dönemde kimlik risk, çok kültürlülük, anonimlik, tercih kimliği etkileyen temel kavramlar olarak karşımıza çıkmaktadır. Kimlik; küresel ve yerel, materyal, tarihi ve kültürel söylemler ve koşullar ile deneyimler bağlamında sürekli olarak kurulan, sahip çıkılan, üstlenilen, bir yandan güven ve özdeşleşme hissini temin etmeye yönelik sabitleme istemi ile öte yandan farklı öğelerin arasında süre gelen müzakerenin sonucu ortaya çıkan gerilimin biçimlendirildiği, "daima çatlaklar açarak inşa edilen" bir aidiyet tasarımıdır.[184] Bu yolculuk açık uçludur ve tamamlanmamıştır.[185]

3. 1. Küreselleşme Sürecinde Genç Kimliğinin Dönüşümü

Birey ile topluluk arasında bir bağ olarak kimlik kavramı içerisinde gençlik dönemselleştirici bir terim olarak yer almaktadır. Gençliğin modernitenin bir ürünü olduğu ve kentleşme, endüstri devrimi ve eğitim alanındaki reformlarla bugün anladığımız anlamdaki bir toplumsal kategori olarak modernite ile beraber doğduğu gençlik konusunda yapışan tarihsel araştırmalar ışığında[186] kabul edilmektedir. Çocukluktan çıkma ile yetişkinliğe geçiş arasındaki döneme ilişkin olarak kullanılan terim, toplumsal süreçte karşılaşılan her yeni olguyla beraber içeriksel bir değişimi de taşımaktadır. Gençlik döneminin süresinin uzaması 19. yüzyıl sonrası kentleşme, sanayileşme ve okullaşma ile birlikte başlar. Yani gençlik, modernite ile birlikte "doğmuş" ve gittikçe süresi uzayan bir dönem özelliği gösterir.[187] Gençlik dönemselleştirmesi, uzmanlar tarafından çoğunlukla potansiyel kimlik karışıklığından oluşan evrensel bir kriz dönemi olarak ele alınmaktadır. Ancak bu dönemde "kriz" kelimesine olumlu bir anlam atfedilmektedir. Bu kriz gençliğin sorgulayıcı, sarsıcı yönünü ifade etmektedir. Gençlik dönemi, belki de, "olması gereken" ile "olan" ayrımının en sert yaşandığı dönemdir.[188]

---

[184]Binark, a. g. m., s.118'den Stuart Hall, "Introduction:Who needs 'Identity?'" (1996), "Kültürel Kimlik ve Diaspora" (1998), "Eski ve Yeni Kimlikler, Eski ve Yeni Etniklikler" (1998).
[185] Chambers, a.g.e., s. 41.
[186] Demet Lüküslü (2005a), "Farklı Kitaplardan Farklı Açılardan 'Gençlik Analizleri'", **Birikim Dergisi**, Sayı: 196, Ağustos 2005, s. 69.
[187] Lüküslü (2005a), a.g.m., s. 70.
[188] Yavuz Yıldırım, "Olmayan Gençlik Algısı Üzerine", **Birikim Dergisi**, Sayı: 196, Ağustos 2005, s.55.

…gençlik insanın kendinden önce gelenleri acımasızca sorguladığı, yerleşik kalıplara yönelik isyan duygusuyla dolup taşarak kendini bu vatanın ve giderek dünyanın sahibi zannedenlere saygıda kusur ettiği bir dönemdir… Gençlik, bütün kutsal dokunulmazlıkları bir çırpıda gülünç kılan bir hava akımıdır… Gençler insanlığın bir alt kültürü değildir. Gençlik; o muhteşem araf, her şeyin mümkün olduğunun en derinden hissedildiği yerdir…[189]

Türker'in bu tanımlamaları döneme ilişkin "kriz" olarak tanımlanan bu gerilimi iyi özetlemektedir. Ericson için "kriz", bir bunalım dönemi olmaktan çok, kişiliğin oluşması için önemli bir dönemeçtir. Kimlik (identity) ise, kişiliğin (personalty) önemli bir parçasıdır; kimlik, statik veya verili olmaktan çok, hiçbir zaman bitmeyen tanımlanmayan, aktif katılım isteyen bir süreçtir.[190] Erikson'a göre gençlik kimlik ve kişilik sorunu analizleriyle birlikte ele alınmalıdır. Ferhat Kentel Ericson'ın ergenlik çağından geçen gencin kimliğinin oluşumunda ele aldığı, birlikte ilerleyen iki süreç olarak "wholeness" ile "totality" kavramlarıyla, 1995'te IMV-SAM tarafından yapılan gençlik araştırmasında ele alınan "şemsiye kimlikler" ve "bayrak kimlikler" kavramlarını birlikte değerlendirir. Birbirine paralel işleyen bu süreçlerden biri;

sınırların açıklığına ve dalgalanmasına izin veren bütünleşme veya tamamlayıcılık (wholeness), diğeri ise mutlak bir sınırla kimliğin çizilmesi şeklinde ortaya çıkan totaliter bütünlüktür (totality). Birincisi gencin kişiliğinin parçalarının çevreyle ilişki içinde evrilmesini anlatırken, ikincisinde sınırlardan içeriye hiçbir yabancı unsurun girmesine ve içeriden dışarıya hiçbir unsurun çıkmasına izin verilmez.[191]

Buna göre "şemsiye kimlikler" olarak adlandırılana benzer şekilde, birincisi "açılmaya"; "bayrak kimlikler" olarak adlandırılan ikincisi ise kendini oluşmuş kabul eden "kapanmaya" tekabül[192] etmektedir. Toplumsallaşma sürecinde genç bireydeki bu iki kimliğin sürekli çarpışma halinde olması ve yüksek gerilimi onu dinamik kılmaktadır.

---

[189] Yıldırım Türker, "Gençliğin Tatlı Kuşu", **Radikal**, 02. 05. 2005, http://www.radikal.com.tr/haber.php?haberno=151468, (par. 2)

[190] Lüküslü (2005a), a.g.m., s. 70'ten Erik Erikson, **Identity: Youth and Crisis**, New York, Norton (1968).

[191] Ferhat Kentel, "Türkiye'de Genç Olmak: Konformizm ya da Siyasetin Yeniden İnşası", **Birikim Dergisi**, Sayı: 196, Ağustos 2005, s. 15'ten E. Ericson, **Insight and Responsabilitty**, New York, Norton (1964).

[192] Kentel, a.g.m., s. 15.

Kişilik oluşturma süreci olarak değerlendirilen bu "kriz" durumu gençlik üzerinde evrensel bir olgu olsa da, bu evrensel durum homojen gençlik tanımına izin vermez. Zira gençlik, içinde son derece heterojen kimliklerin barındığı geniş bir kitledir. Bu da bir tanım sorununu beraberinde getirmektedir. Ait olunan toplumsal sınıf, gelenekler, yaş, eğitim durumu, bölgesel farklılıklar gibi faktörler gençlik tanımını güçleştirmekte, ayrıca heterojen yapının da temelini oluşturmaktadır.

Gençliği, bir tanımlama içine oturtmaktan ziyade kuşak kavramı içinde değerlendirmek çeşitli yaklaşımlara göre daha mümkün gözükmektedir. "Kuşak" kavramı da kendi içinde muğlak bir anlam içerse de, pek çok uzmana göre özellikle İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra gençliği "kuşak" kavramıyla değerlendirmek için yeterli veriler mevcuttur. Pek çok farklı düzey, heterojen yapılara rağmen bu dönemde gençlik içinde kendilerini yetişkinlerden farklı kılabilecek daha ayrıştırıcı (örneğin dil, giyim kuşam gibi) unsurlar ortaya çıkmaya başlamıştır. Gençlik bir nesil bilinci geliştirmeye başlamaktadır. Gençlik kültürü kavramı ve tartışmaları da bu dönemde yoğunlaşmaktadır.

Ortaya çıkan tartışmalar "kuşak" kavramını temel almaktadır. Mannheim kuşağın tıpkı ait olunan sosyal sınıf gibi, kişilerin politik duruşlarını etkileyen bir faktör olduğunu belirtirken, kuşakların kendi içinde homojen olmadıklarını vurgular.[193] Mead ise gençlik ve kuşak kavramlarını üç farklı toplum tipini analiz ederek ortaya koyar:

Birinci toplum tipi, postfigüratif toplum olarak adlandırdığı geleneksel toplum tipidir. Geleneksel toplumlarda gençlerin eğitimi yetişkinler tarafından sağlanır. Yetişkinler, sosyalizasyon sürecinin "patronu"dur ve gençlere "model" olma görevini üstlenir… İkinci toplum tipi, modern toplumlarda –cofigüratif toplum- gençlerin eğitimi bir yandan yetişkinler tarafından verilirken, aynı zamanda gençler, arkadaşları (yaşıtları, yani gençlerden) ve toplumsal kitle araçlarından da birtakım şeyler öğrenirler. Bu toplum modeli "kuşak çatışması"nı (generational conflict) da beraberinde getirir:Gençler ve yetişkinlerin değerleri arasında çatışmalar yaşanır ve gençler ancak kendilerini yetiştiren yetişkinlere karşı çıkarak özgürleşebilir. Üçüncü tip toplumlar ise –pirefigüratif toplumlar- yeni yaşanmakta olan dönemin toplumlarını temsil eder. Pirefigüratif toplumlardaki değişim o kadar

[193] Lüküslü (2005a), a. g. m., s. 71'den K. Mannheim, "Das Problem Der Generation", **Kölner Viertel Jahrschefte für Soziologie 7**, (1928), ss. 157-185.

büyük ve derindir ki yetişkinler bu değişime ayak uyduramazlar; gençler ancak kendi yaşıtlarından bir şeyler öğrenebilir… Kuşaklar arası bir "uçurum" yaşanır.[194]

Her ne kadar sosyo-ekonomik, kültürel, bölgesel farklılıklar nedeniyle heterojen bir gençlikten bahsediyorsak da Mead'in toplum sınıflamasından ve sanayi sonrası toplumun getirdiği hızlı değişim süreçlerini dikkate alarak bir "genç kuşak" anlayışı mümkün olmaktadır. Dünya ölçeğinde baktığımızda ekonomik, sosyal, kültürel açıdan her üç toplum tipi aynı anda farklı düzeylerde yaşantılanmaktadır. Bu nedenle Dubet her üç okuma yönteminin iç içe olduğunu belirtmektedir. Ona göre iki yönelim açık şekilde belirmektedir. Bir yandan gençler bireyselleşmenin öncüleri olarak görülürken diğer yandan bu bireyselleşmenin krizleri de ortaya serilmektedir.[195] Kişilik oluşumu sürecinde "kriz" olarak nitelenen ve olumlu anlam atfedilen durum dönemin getirdiği koşullarla birlikte hem gençlik hem de toplum için daha sancılı hissedilmekte, "kriz" hem umudu hem de korkuyu içinde barındırmaktadır.

İkinci Dünya Savaşı sonrası dönemde bir ayrışma olarak kuşak, nesil bilinci biçiminde ortaya çıkmaya başlayan gençlik içindeki değişim 70'lerden sonra Batılı ülkelerde bir farklılaşma sürecine girmiştir. Türkiye'de bu değişim 1980 sonrası kuşaktaki farklılaşmayla birlikte ele alınır. 1960'ların ikinci yarısı yükselen kentli toplumsal muhalefete paralel olarak "romantik" bir gençliğin siyasallaşmasına tanık olurken, bu muhalefetin önünün tıkanması ve demokrasiye entegre edilememesiyle birlikte, 1970'lerde "sol-sağ" kutuplaşması, gençliğin aşırı siyasallaşmasını getirdi.[196] Bugünün genç kuşağı olan 80 sonrası kuşak ise bireyselleşme çağının ve dünyayla iletişime geçmiş bir dönemin gençliğini ifade etmektedir. Bu dönemden sonra gençliğe özgün "isyan" algılaması "tüketici" algılamasına dönüşmektedir. 1980 sonrası dönemde sadece Türkiye'de değil, dünyanın başka yerlerinde de sıkça tekrarlanan argüman yeni kuşakların dünya ile derdi olmayan, derdi varsa da bunu siyasi olarak ifade edecek yetenekten ve bilgiden yoksun tüketiciler olduğudur.

---

[194] Lüküslü (2005a), a. g. m., s. 71'den Margaret Mead, **Culture and Commitment: A Study of the Generation Gap**, New York, Colombia University Pres, (1970).
[195] Lüküslü (2005a), a. g. m., s. 72'den F. Dubet, **La jeunesse est une emprevve**, Compendre, Les Jeunes, (2004), ss. 275-291.
[196] Kentel, a. g. m., s. 11.

Depolitizasyon ve tüketim, 80 sonrası kuşakları tanımlayan kavramlardır.[197] Eğitimin yaygınlaşıp kitleselleşmesi ve bu kitleselleşmeyle bağlantılı önemsizleşmesi, dolayısıyla işlevsizleşen eğitim kurumları, medyalarla kırılan bilgi hiyerarşisi ve bu araçlar aracılığıyla tüketim arzusunun pompalanması, postmodernizmle birlikte kültürel çoğulculuk etkisiyle kültürel kimliklerin öne çıkması, yükselen bireyselleşme ve cemaatleşme olgusu, tüm toplumla birlikte gençleri değişimin odağına yerleştirmektedir.

Küreselleşmenin getirdiği "eşitsizlik" düş kırıklıklarını arttırmakta, gençler daha rekabetçi dünya koşullarında zorlu yarışların içine itilmekte ve bireysellik daha da güçlenmektedir. Ulusaldan küresele, modernden postmoderne, Fordist üretimden esnek istihdama, sanayi toplumundan bilgi toplumuna geçiş sürecinde ve Türkiye'nin kendi içindeki özel koşullarıyla birlikte; İnanır'a göre yeni anlayış genci; okulda ve okul dışında aldığı eğitimi vasıtasıyla içerisinde yer alacağı piyasada karşılaşacağı sorunları çözümleyebilecek altyapıya sahip, tahsili ile aynı anda çalıştığından/stajlardan "sistemi" içeriden de bilen, umut ve özgüvenle piyasada hak ettiğine inandığı pozisyonu elde etmeye koşullanan, tüketim kapasitesi yüksek ve kendisini tükettikleri aracılığıyla tanımlayan tez canlı insan olarak konumlandırılmaya başlanmıştır.[198]

Piyasa toplumuna geçişle paralel olarak Türkiye'de yoğun medyalaşma ve özelleştirmelerle birlikte dış dünyayla daha fazla iletişim halinde olan, ilk kez ebeveynlerinden daha "bilgili" olan yeni nesil bir gençlik ortaya çıkmaktadır. "Bilgi"li hale gelen gençliğin bu bilgisi dış dünyayla daha kolay bütünleşen ve değişen yaşam koşullarına herkesten daha kolay uyum gösteren, teknoloji ağırlıklı yaşamın taşıyıcısı potansiyeli dolayısıyladır. Bu dönemde gençlik artık en geniş anlamıyla reklâmın hedef kitlesi, büyük bir tüketici kitlesi, yenilikleri kolay benimsemesi niteliğiyle yeni yaşam tarzlarının ve değerlerin öncüsüdür. Yoğun bireyselleşmeyle beraber en büyük değer zenginlik haline gelmektedir. Bu kuşak "yuppie" kuşağı olarak adlandırılmaktadır.

---

[197] Ayça Alemdaroğlu, "Bir 'İmkân' Olarak Gençlik", **Birikim Dergisi**, Sayı: 196, Ağustos 2005, s.23.
[198] Samet İnanır, "Bildiğimiz Gençliğin Sonu", **Birikim Dergisi**, Sayı: 196, Ağustos 2005, s. 38.

1990'lara gelindiğinde gençlik için yeni bir terim kullanılmaya başlanmıştır:Tiki. Tiki, dış görünüşüne her şeyden çok önem veren, marka giymeye meraklı, tüketim toplumunun "pasif" bir izleyicisi, hatta "köle"sidir. Tiki kelimesi, anti-tikiler, kendilerini tikilerden farklı gören gençlik kesimi tarafından icat edilmiş bir kelimedir, negatif bir anlam taşır, kimse kendini tiki olarak tanımlamaz ama yine de '90 gençliğinin –hatta tüm 1980 sonrası gençliğinin- imajı bellidir:tikilik'.[199] "Yuppie" teriminden farklı olarak gençliğin kendi içinden, kendine eleştirel bakışından çıkmış bir terim olarak "tiki", bu eleştirel bakışı daha ileri taşıyabilmiş görünmemektedir. Reşat Çalışlar'a göre büyükşehir gençliğinin tamamı bu tanım içinde değerlendirilebilir.

> Tikinin birçok temel özelliği, Büyükşehir gençliğinin genelinde de var. Örneğin :Dış görünüşü , sosyal statü ve parayı takıntılı bir şekilde önemsemek. Biçimi içerikten daha çok önemsemek. Trendleri ve kültürel akımları, sivrilme aracı ya da bir ortama girme aracı olarak görmek. Belki, neredeyse bütün büyükşehir gençliğimiz özünde tiki ama parasız olarak görülebilir…[200]

Hızlı toplumsal dönüşüm süreçleri en çok gençler üzerinde etkili olmaktadır. Bu dönüşüm sürecini çok hızlı yaşayan Türkiye'de de gençlik algısı sıklıkla değişmektedir. Toplumsal dönüşümlerin merkeze aldığı "bireyselleşme" hareket yeteneğini en çok gençler için sunmaktadır. Küreselleşme öncesi devlet kavramının topluma şekil verme iddiası artık zayıflamakta, modernlik kendi içinde deneysel hale gelmekte, yükselen bireysellik daha iyi yaşam tarzlarını yakalama çabaları ağır rekabetçi ortamlarda sürmektedir. Kendisinin bir "kriz" demek olduğu gençlik, dış dünyada kendini çevreleyen diğer krizlerle ve bunların yaşam koşullarını daha da ağırlaştığı durumlarla da mücadele etmek durumunda bırakılmaktadır. Zaten piyasa ve tüketim toplumunun içine "doğmuş" bir gençlik, buna paralel manevra kabiliyetleri geliştirmek üzerine, değişimi kendi mantığı içinde kavramış olarak kendini konumlandırmaktadır. Eğitimin işlevsizleşmesi, çoğunlukla ağır ekonomik koşullarda eğitim eşitsizliği hatta bu imkâna hiç erişmemiş gençlik örnekleri, için

---

[199] Lüküslü (2005b), "Maddeci Başarıcı Manager Tipten Yuppie ve Tiki'ye", **Birikim Dergisi**, Sayı: 196, Ağustos 2005, s. 33.

[200] Reşat Çalışlar (2002a), "Tikilik ve Tiki Karşıtlığı", **Radikal İki**, 23. 06. 2002, http://www.radikal.com.tr/ek_haber.php?ek=r28haberno=1310, (par. 2)

bulunduğumuz süreçte hem gençliğin kendisi hem de toplum için umuttan ziyade bir sorun olarak durmaktadır. "Gençlik-isyan" algılamasının 80'lerden sonra "gençlik-tüketici" algısına yönelmesiyle birlikte 2000'lerde hem Türkiye hem dünya ölçeğinde "gençlik:omuzlardaki ağır yük: sorun" biçiminde gençler bir sorunsal olarak toplumsal bir gerçeklik haline gelmektedir.

3. 1. 1. Gençlik ve İnternet

Küreselleşme sürecine özgün uluslararası ilk kitle iletişim aracı olmasıyla İnternet, toplumsal değişim süreciyle birlikte yeni toplumsal ilişki formasyonları da yaratmaktadır. Sanal cemaat olgusu bu oluşumlardan biridir. İnternetin 1990'ların ikinci yarısından sonra başdöndürücü bir hızla gelişmesi ve yayılması, çoğu zaman bu teknolojiyi onu en iyi "anlayan" kesimlerle birlikte değerlendirmeyi getirmiştir. Yeni değerlerin benimsenmesinde toplumda avangard kesim olan gençler, bu teknolojiyi en kolay kullanan ve güler yüzle karşılayan kesim olmaktadır. Teknoloji çağının çocukları olarak doğan bugünün gençleri, iş dünyası ve bu alanda iş yapan kesimlerin dışında bu teknolojiyi en fazla kullanan kesim olmaktadır. Bu konuda verilere dökülmüş bir ölçüm sistemine sahip olmasak da, İnternetin kullanım biçimlerini en kolay kavrayan, onunla vakit geçiren, eğlenen, sohbet eden, site oluşturan, onunla sosyalleşen ve zamanını en fazla harcayan kesim olarak bir önkabul gerektirmektedir. Gençler teknoloji tüketiciliğinde üreticilerin en önemli hedef kitlesi olmayı sürdürmektedir.

İnternetin her kesim için yeni açılımlar sunması bu alanın cazibesini arttırmaktadır. İnternetin anonim ortamının sağladığı kendini ifade etme olanağındaki sınırsızlık, bilginin dönüşümüne, dolayısıyla herkesin bu sürece katkıda bulunabileceği zemini yaratmaktadır. İnternet metne dayalı bir kanal olmasına rağmen (matbaa ve okuma ilgisi dönem gibi) bugün insanlar kendilerini sanal cemaatlere, söyleşi forumlarına benzer coşkuyla bırakmaktadır. Bugün Ağ'ı medyadan ayıran özellik, her konuda "kendi duyarlılığını dile getirme" olanağıdır.[201] Herkesin her konuda kendini dile getirme olanağı, İnterneti farklılıkların çarpıştığı,

[201] Mick Underwood, "Kamusal Alan Olarak İnternet", çev. Mehmet Küçük, **Cogito**, Sayı:30, Kış 2002, s. 130.

kesiştiği, buluştuğu, tartışıldığı karmaşık, kaotik bir ortam haline getirmektedir. Pek çok yaklaşıma göre bu İnterneti diğer kitlesel araçlardan farklı ve özel kılan, karmaşanın ve denetimsizliğin özgürlük getiren yanıdır.

Tanyol'a göre genç kesimin İnterneti cazip bulması İnternetin bu anarşizm ya da kaotik yapısıyla ilgilidir.

> Anarşizmin yalnızca bir ütopya olması yine de dile getirdiği özgürlük taleplerini ve devlet ya da herhangi bir baskıcı gücün yaptırım ve zorlamalarından kaçma isteğini yok edemez. Özellikle bu yanı genç kesimlere seslenmeye devam ediyor. Aslında kimse anarşizmin tam olarak ne olduğunu bilmiyor, ama insanın, özellikle de gençlerin içindeki isyan ve değişim duygusu nonkonformizmi anarşizm ile karıştırmayı getirebiliyor. Gençler toplumsallaşmanın etkisine yaşlılara oranla daha az tabi ve içinde yaşadıkları topluma fazla bir yatırım yapmamış olduklarından her zaman her yerde değişim özlemlerini en çok dile getiren kesim olmuştur ve İnternet büyük ölçüde bu kesimin elindedir.[202]

Kişiliğin oluşumu süreciyle zaten "kriz" dönemi içindeki gençler için İnternet içlerindeki potansiyel gerilimi aktarabilecekleri yeni bir mecradır ve İnternet onlara isyan duygularını yansıtabilecekleri alanlar sunmaktadır. Gençler 80'den sonra ortaya çıkan "gençlik:tüketici" algılamasını değiştirebilecek, bunu tekrar "gençlik:isyan" biçimine dönüştürebilecek potansiyeli olan bir araca kavuşmuş olmaktadır. İnternetin kamusal yapısı buna uygun bir zemin sunmaktadır. İnternetin denetimden uzak yapısını Tanyol, hızlı gelişim sürecinin olduğu kadar yasa koyucunun bu teknolojiyi anlayamayacak ölçüde geride kalmasına, yaşlı olmasına da bağlamaktadır. Yapılan düzenlemeler ya da sanal alandaki suçlara yönelik cezalandırmalar, teknolojinin kapsamı anlaşılamadığından bir sonraki adımda etkisiz kalabilmektedir. İnternetin bu anarşizm yaratan yanı özgürlük alanının belirsiz kalmasında ve görece denetimsiz devam etmesinde etkili olmaktadır.

İnternetin eşitlik anlayışı katılım, kullanıcı düzeyindedir. Erişim anlamında ekonomik yapı ve eğitim düzeyi (o teknolojiyi kullanabilecek yetilere sahip olma anlamında) açısından Batılı ülkelere kıyasla Türkiye'de büyük ölçüde "elit" bir araç olma özelliği göstermektedir. Eğitim kurumlarında yaygın kullanımının sağlanması

[202] Tanyol, a. g. m., s. 206.

açısından devlet desteğine sahip bir niteliğe bürünmüşse de İnternet, Türkiye'de orta hatta üst ekonomik düzeyde gençlerin kişisel bilgisayarlarından erişimi mümkün olabilmektedir. Eğitim düzeyi de bir kültürel sermaye olarak o teknolojinin ne yönde kullanılacağını biçimlendirmesi açısından ayrı bir sorunsal olarak karşımıza çıkmaktadır.

Türkiye'de gençliğin İnternet kullanımının ölçülmesine yönelik bir çalışma bulunmamaktadır. Ancak gençliğe ilişkin olarak yapılmış bir dizi araştırma ve gözlem bu konuda ipuçları vermektedir. Bu çalışmalar içinde gençlerin gelir ve eğitim düzeyi özellikle dikkate alınacaktır.

T.İ.K'nın 2005 yılındaki "Hane Halkı Bilişim Teknolojiler Kullanımı" araştırma sonuçları kişisel erişim düzeyine ilişkin olarak önemli ipuçları vermektedir. Araştırma 10.151 hanede 27.012 bireyle görüşme yapılarak gerçekleştirilmiştir. Bireylerin yaşları 16-74 arasındadır. Buna göre 2005 yılı Nisan-Haziran döneminde bilgisayar kullanımı %17.65, internet kullanımı %13.93 olarak tespit edilmiştir. Bu oranlar kentsel yerleşim merkezlerinde %23.16 ve %18.57, kırsal yerleşim alanlarında %8.28 ile %6.05 olarak saptanmıştır. İnternet erişim imkanı olan hanelerin %67.65'i İnternete kişisel bilgisayarlar üzerinden ulaşmaktadır. Ayrıca kadınlar ve erkeklerin bu teknolojiyi kullanma oranlarındaki farklılık da dikkat çekicidir. Kadınlarda bu oran %4.33 iken erkeklerde %9.6 olarak karşımıza çıkmaktadır.[203] Araçlardaki cinsiyetçi pratik ayrı bir çalışma konusu olabilecek son derece önemli, ele alınması gereken bir konudur. Araştırma sonuçlarının verilerinden genç kesimlere ilişkin net bir fikir edinilemese de bu teknolojinin kullanımının Türkiye'de yaygınlığının saptanması açısından büyük önem taşımaktadır. Kent ve kırsal alandaki oransal farklılaşmalar teknolojik altyapı yetersizliği ile kültürel sermaye ve ihtiyaç ilişkisi meselesini karşımıza çıkarmaktadır. Kent merkezleri açısından da bu oranın düşüklüğü, bu teknolojinin kullanılmasıyla gerçekleşmesi muhtemel beklentiler ya da olumsuzluklar anlamında genel çıkarımlar üretmenin imkansızlığını bize göstermektedir. İnternet, Türkiye ölçeğinde kent merkezlerinde dahi kişisel erişim düzeyi itibarıyla dörtte bir oranına ulaşamamış, oldukça elit bir kitle iletişim aracı olma özelliği göstermektedir.

[203] Türkiye İstatistik Kurumu, "Hane Halkı Bilişim Teknolojileri Kullanımı", 16. 11. 2005, http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=1

Gençliğin bu teknolojiyi ne kadar, niçin ve nasıl kullandığına ilişkin verilerden yoksunuz. Ancak bazı gençlik araştırmaları İstatistik Kurumu'nun verilerini de dikkate aldığımızda, bu teknolojinin sadece bir kısım genç için bir anlam taşıdığı yönünde izlenimler vermektedir. IMV-SAM'ın 1998 yılında yaptığı gençlik araştırmasının sonuçları ekonomik ve bölgesel eşitsizliklerin gözlenmesi açısından aydınlatıcı veriler sunmaktadır. Araştırma İstanbul, İzmir, Ankara başta olmak üzere farklı bölgelerden 11 il içinde 2200 gençle görüşmeler sonucunda gerçekleştirilmiştir. Gençlerin %51.3'ü 15-20 yaş arasında, %48.7'si 21-27 yaş aralığındadır. %48.9'u kadın, %51.1'i erkektir. En yüksek oranlardan yola çıkarak hane halkı gelir dağılımına baktığımızda; %40.4'ünün 50-100 milyon arası, %31.4'ünün 101-200 milyon arası, %11.2'sinin 50 milyondan az, %9.7'sinin ise 201-300 milyon arası aylık ortalama gelire sahip olduğu tespit edilmiştir. Bilgisayar kullanım oranları da gelir dağılımına göre şekillenmektedir. Gelir dağılımı oranları içinde %1.8'lik oranla 401-500 milyon ve %2.2'lik oranla 500 milyondan fazla gelir grubunu içeren A grubu gençlerde bilgisayar kullanım oranı %49 olarak gerçekleşirken alt gelir grubu için bu oran %1.9 olarak saptanmıştır. Yine araştırma sonuçlarına göre gençlere göre en büyük sorun %67.5'le işsizlik, %42.7 ile terörizm, %40.8 ile eğitim ve %29.9 ile gelir dağılımındaki eşitsizlik olarak öne çıkmaktadır. Görüşülen gençlerin %30.4'ü öğrenci, %28.3'ü bir işte çalışmakta, %13.5'i evde, çalışmayan genç kız ya da ev hanımı, %12.7'si de işsiz ve iş aradığını bildirmektedir.[204] Bu veriler ışığında her gencin bilgisayar ve İnternet teknolojisinden haberdar olduğunu, ancak gelir dağılımındaki farklılığın çok büyük oranda bu erişimi etkilediğini söylemek mümkün olmaktadır. Gençlerin "sorun" algılamaları da içinde bulundukları çağın getirdiği geleceğe güvensizlik ve endişe duygusuyla paralel seyretmekte, gelir dağılımı eşitsizliğinin de eğitim eşitsizliği olarak algılanması bir farkındalık ifadesidir.

Metropol gençliği üzerine yorum yapabilmemizi olanaklı kılabilecek bir diğer araştırma da 2004 yılında Bilgi Üniversitesi desteğiyle gerçekleştirilen "İstanbul Gençliği: Gençlik Değerleri Araştırması"dır. Araştırma sonuçları 18-25 yaş arası

[204] IMV-SAM, **Turkish Youth 98: The Silent Majority Highlighted**, Ankara:Konrad Adenauer Foundation, 1999.

gençlerden 745'i ile yapılan görüşmeler sonucu elde edilmiştir. Gençlerin yarısı kadın yarısı erkektir. Elde edilen verilere göre hane halkı gelir dağılımı oranları şöyledir: %32.8'i 400-899 YTL, %30.5'i 900-1749 YTL, %7.8'i 1750-3999YTL, %6.7'si 200-399 YTL, %2.4'ü 4000 YTL ve üstü, %1.2'si ise 200 YTL'den az gelir düzeyine sahiptir. Araştırmaya katılan gençlerin %33.2'si üniversiteye devam etmekte, %17.1'i lise mezunu, %11.5'i ortaokul mezunu, %9.1'i okuldan ayrılmış, %8.9'u ilkokul mezunu, %1'i ilköğretim mezunu, %0.7'si okula gitmemiş ve %0.6'sı yüksek lisansını tamamlamıştır. Gençlerin %51.9'u çalışmakta iken %48.9'u da çalışmıyor. Çalışmayanların %56.5'i öğrencilerden, %43.5'i işsizlerden oluşmaktadır.[205]

Araştırma içerisinde gençliğin siyasal değerleri küreselleşmenin onlar üzerindeki etkilerini izlemek açısından anlamlı sonuçları bize sunmaktadır. Gençler genel olarak siyaset içinde aktif bir rol almak istememektedirler. Siyasal değerleri temsilen özgürlük, eşitlik, milliyetçilik, dincilik, ekonomik ve siyasi istikrar, sağcılık ve solculuk kavramları üzerinde edinilen izlenimler bir oydaşma sorunu içinde değerlendirilmiştir. Siyasal istikrar, ekonomik istikrar, sağcılık ve solculuk kavramlarıyla ilgili soruyu "fikrim yok" diye yanıtlayan deneklerin sayısı yarısından fazladır. Özgürlük ve eşitlik kavramlarına ilişkin soruya bu yönde yanıt verenlerse aşağı yukarı deneklerin beşte birine denk gelmektedir. Dincilik ve milliyetçilik kavramlarında bu oran %10'un altında kalmıştır. Denekler üzerinde algılama oluşturma gücü, bir ölçüde eğitim ve gelir düzeyine bağlılık gösterir niteliktedir.[206] Sağcılık ve solculuk kavramlarına ilişkin oydaşma %10, siyasi ve ekonomik istikrar konularında %15 civarında oydaşma sağlanırken milliyetçilik ve dincilik kavramlarında oydaşma %60 civarında sağlanmıştır.[207] Gençlerin bu kavramlarda sağladığı oydaşma küresel dönemin taşıdığı postmodernizmle yükselen dinsel kimliklerin yükselişi ve cemaatleşme olgusuyla uyum içinde olduğu görülmektedir.Araştırmaya göre denekler hayatta başarının temel koşulunun iyi bir

[205] Gülten Kazgan, "Alan Araştırmasının Genel Bulguları", **İstanbul Gençliği: Gençlik Değerleri Araştırması 2004**, (der.)Gülten Kazgan, 1.b., İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2006, ss. 25-33.
[206] Nevin Yurtsever Ateş, "İstanbul Gençliğinin Siyasal Değerleri", **İstanbul Gençliği: Gençlik Değerleri Araştırması 2004**, s. 181.
[207] Ateş, a. g. m., ss. 182-183.

eğitim ve bilgiye sahip olmak olduğunu düşünmekte, saygınlıkla eğitim arasında ilişki kurmaktadırlar.[208] Araştırmaya katılan gençlerin siyasetten beklentileri IMV-SAM'ın araştırmasındaki problemlere verilen sonuçlarla paralellik göstermektedir. Siyasetten beklentiler %42.1'lik oranla işsizlikle ilgili iş alanı, %22.4'le eğitimin yaygınlaşması ve %14.5'le gelir dağılımının eşitsizliği başlıklarında yükselmektedir.[209]

Gençlikle ilgili yapılan çalışmalardan bir diğeri küreselleşmenin türdeşleştirici ya da farklılıkları vurgulayıcı ve onları özümseyen etkilerinin kimlik oluşturma süreçlerine etkilerini saptamak maksadıyla 2005 yılında Habibe Öngören tarafından gerçekleştirilen üniversiteli gençlerle yapılan çalışmadır. Çalışma İstanbul'daki 400 üniversite öğrencisi üzerinde yapılmıştır ve gençliğin küreselleşme sürecine paralel değişen değerleri araştırılmıştır. Bu araştırma sonuçlarına göre gençlerin ailelerinin ortalama gelir dağılımı en yüksekten en düşüğe doğru şöyle seyretmektedir: %35.8'i 500-1000YTL, %21.3'ü 1500-2000, %15.3'ü 3000 ve üstü, %8.8'i 2000-2500, %6.5'i 2500-3000 YTL arasında saptanmıştır.[210] Araştırmaya konu olan üniversiteli gençlerin %51.8'i doğduğundan beri büyük şehirde yaşamakta iken, %20'si 0-5 yıl, %16.3'ü 10 yıl ve üstü, %11.5'i ise 5-10 yıldır büyük şehirde yaşadıklarını ifade etmişleridir.[211] Gençlerin kıyafet seçiminde %24 oranıyla moda ilk tercih nedeni olurken %11.5 oranla çalışma ortamı ve %9.5'le kıyafetin ucuz olması etkili olmaktadır. Gençlere göre yaşamı anlamlı kılan değerler %35'lik oranla "dünya görüşünü/yaşam biçimini paylaştığı çevre", %16.5'le "yetiştiği aile çevresi", %13.5'le "arkadaş çevresi" olmaktadır.[212] Gençlere eğlenmek amacıyla gerçekleştirdikleri eylemler sorulduğunda genellikle İnternette sörf yapmak sekizinci sırada, İnternette chat yapmak dokuzuncu sırada yer almıştır. Gençlerin eğlenmek için öncelikli tercihleri televizyon izlemek, arkadaşlarıyla birlikte olmak seçenekleri öne çıkmıştır. Gençlere küresel dünyanın merkezi sorulduğunda %37'lik bir oran ABD, %5.3'lik oran İstanbul, %4.3'lük oran da "Benim" diye yanıt vermiştir. Aidiyet hissine göre gençler kendilerini %33'lük bir oranla "hem Batılı hem

[208] Ateş, a.g.m., s. 198.
[209] Kazgan, a.g.m., s. 44.
[210] Öngören, a.g.t., s. 88.
[211] Öngören, a.g.t., s. 112.
[212] Öngören, a.g.t., ss. 145-156.

Doğulu", %31.5'lik oranla "Dünya Vatandaşı", %6.5'lik oran "Batılı" ve %6'lık oran da "Doğulu" olarak tanımlamıştır.[213]

Araştırmalar ışığında Türkiye'de gençlik farklı sınıfsal yapılardan gelen, farklı eğitim düzeylerine sahip, oldukça heterojen ve büyük ölçüde de yoksul bir kitleyi ifade etmektedir. Kuşkusuz ele aldığımız araştırmalar kentlerde yaşayan gençlerle gerçekleştirilmiştir ve değindiğimiz hususlar kentli gençliğe ilişkindir. Siyasetten beklentilerine ya da sorunlarına ilişkin yanıtlar aynı denilebilecek ölçüde yakınlık göstermektedir. Gençlik kimlik krizleriyle birlikte derin bir gelecek endişesi de yaşamaktadır. Postmodern dönemin bireyselleşme ve cemaatleşme olgusu gençler üzerinde de etkili olmaktadır. Diğer araştırmalardan farklı olarak üniversiteli gençlik ekonomik konumu bakımından avantajlı yönüyle şanslı kesim içinde yer almaktadır. Tüketimde ekonomik olmaktan daha önce modanın etkisinin öne çıkması yine tüketim toplumunu yaşam tarzı vurgusunu öne çıkarmaktadır. İstanbul Gençliği Gençlik Değerleri Araştırmasında Kuştepeli gençler ve Bilgi Üniversitesindeki gençlerle ilgili olarak yapılan tespitler tüketim toplumu ve bedenin araçlaşması, kültürel bir ifade malzemesi olarak bedenin kimlikleşmesi açısından dikkat çekicidir. İki gençlik arasındaki farklar sorulduğunda alınan yanıtlar beden ve beden teknikleri üzerinde yoğunlaşmıştır. Beden, farklılıkların kurgulanıp kaydedildiği bir alan olarak tasvir edilip bu farklılıklar sınıfsal ayrışımın bir yansıması olarak açıklanmıştır. Yumul, Kuştepeli gençlerin ekonomik gücün fiziksel sermayeye dönüştürüldüğünün farkında[214] olduklarını belirtmektedir.

Heterojen gruplardan oluşan karmaşık bir kitle olarak Türkiye'de gençliğin İnternete erişiminde sosyo-ekonomik koşullar belirleyici olmaktadır. Gençlik ya dönemin bir demokrasi ya da insan hakları içinde meşrulaştırmaya çalıştığı etnik ve dinsel kimlikler şeklinde ayrışan cemaatler aracılığıyla kendini tanımlamakta; ya da kültürel tüketim biçimleriyle kimlik oluşturma süreci içinde yer almaktadır. Ya da daha radikal biçimde ayrışan alt kültürler içinde yer alarak öz-kimlik arayışını

[213] Öngören, a.g.t., ss. 162-164.

[214] Arus Yumul, "Kuştepe Gençliği ve Bilgi Üniversitesi Gençliği: Sınıfsal/Bedensel Karşılaşmalar", **İstanbul Gençliği: Gençlik Değerleri Araştırması 2004**, ss. 243-244.
"Kuştepe'den birini ya da Bilgi'den birini hemen anlarsın. Duruşu bile farklı oluyor. İkisine de aynı giysileri giydir mesela.Her şeyi aynı gibidir.Bilgi'de okuyanın bi duruşu bi bakışı farklı oluyor, ya da hareketleri farklı oluyor" (Kuştepeli Gencin Anlatımı)

sürdürmektedir. Sanal alanda üniversiteli gençlerin yoğunluğu daha fazla gözlenebilmektedir. Hem ekonomik hem de eğitim düzeyi açısından bu kesim gerek kişisel kullanım gerekse de içinde yer aldığı eğitim kurumları vasıtasıyla erişim imkanına daha kolay ulaşabilmektedir. Bu imkanlardan yoksun kesim için İnternete ulaşma ve sanal ortamda var olma süreci her zaman diğerlerine göre daha kısıtlı olacaktır ancak İnternet kafeler aracılığıyla da yoğun teknoloji tüketimi diğer kesimler için uygun zeminler olarak öne çıkmaktadır.

Türkiye'de gençler değişik siteler etrafında cemaatleşmektedir. Bu sitelere gençliğin ilgisi oldukça yüksektir. Siteler eğlence-arkadaş aramadan oyunlara, siyasi kimlik ve duruş sergileyen sitelere, etnik ve dinsel kimlikler çerçevesinde oluşturulan sitelere, günlük yaşamın her alanından beslenen sözlüklere ve müzik alt kültürlerinin paylaşım sitelerine değin geniş bir yelpaze görünümü arz etmektedir. Popülarite ve tanınma açısından öne çıkan siteler daha çok üniversite gençliğinin organizasyonuyla gerçekleşen siteler olmaktadır. Bunlardan siyasi kaygılarla oluşturulmuş ve siyasi bir duruş sergileme çabasında olan www.gencsiviller.net, www.yuzde52.org gibi siteler gençliğin siyasi bir kolektiviteyi amaçlayan siteleri olarak öne çıkarılabilir. www.yuzde52.org üniversiteli gençlerin ağırlıklı olarak yer almasına karşın farklı sınıfsal tecrübelerden gelen ya da bu alanda kendini ifade etme olanağı bulunmayan gençlere de yer verme çabası içinde görünmektedir. www.izleniyoruz.net ise MOBESE kameralarının yaygınlaşmasından yola çıkarak bu kameralar önünde eylem yapan (tiyatro oyunları gibi) gençliğin tepkisel hareketiyle oluşmuş, içinde bulunduğumuz süreçte de sıkça tartışılan ve dönemin "özgürlük-güvenlik" çelişkisi üzerinden toplumsal bir uyarı/hareket mekanizması yaratmak çabalarıyla siyasi mesajlar vermeye çalışan ve aynı zamanda eylemcilerin birbiriyle iletişim kurabilmesi için oluşturulmuş bir sitedir. Ayrıca üniversite gençliğinin "sözlük siteleri" etrafında yoğunlaştığı görülmektedir. Sözlük siteler birbirine tepki ya da taklit şeklinde veya diğerlerinin ihtiyacı karşılayamaması nedenleriyle sayılarını da arttırmaktadır. Sitelerde siyasi konulardan astrolojiye, kız tavlamaktan pop müziğe günlük yaşamın her alanı tartışmaya açılmaktadır. Sayılarındaki bu artış cemaatlerin fanatikleşmesi ya da kutuplaşması olarak yorumlanabileceği gibi tam bir cemaat düzeyine erişmeden oluştuğundan bölünmelerin gerçek cemaat ve aidiyet biçimine dönüşme çabaları olarak da yorumlanabilecektir. Bunlara örnek olarak

www.sozluk.sourtimes.org, www.uludagsozluk.com, www.kampusozluk.net, www.itusozluk.com gibi örnekler sayılabilir. Ayrıca "google" gibi arama motorları da özellikle ödev ve araştırma amaçlı konularda herkes gibi gençlerin de en çok tıkladığı siteler arasında yer almaktadır. Siteler gerçek araştırma anlamında kullanımın yanı sıra anonim ortamın sağladığı fayda açısından hazır proje, ödeve ulaşma amaçlı da kullanılmaktadır.

3. 1. 2. Gençlik ve Alt Kültürler

Alt kültürler, hakim kültür içinde üyelerinin gerçekleşmesi engellenmiş olan özlemlerini gerçekleştirmek ya da hakim kültürle bağının zayıflamasıyla konumsal müphemlik taşıyan grupların hakim kültürle bağlarını tamamen koparmadan ancak önemli noktalarda ayrışarak oluşturulmuş kültürler olarak tanımlanabilir. Bu kültürler toplumla bağlarının zayıflaması nedeniyle içlerinde bir isyan duygusu da taşımaktadırlar ve bu nedenle daha çok gençlik kültürüyle birlikte ele alınmışlardır. Bu kültürler hakim kültürün değerlerini, sembollerini ve nesnelerini alarak onları değiştirerek ya da dönüştürerek kullanma biçimine yönelmektedirler. Müzik, dil, giyim, saç, boş zaman aktiviteleri gibi konularda hakim kültürden ayrılırlar.

Marksist kuramın sahte ihtiyaçlar yaratarak tüketim arzusunun beslenmesi ve tüketimin sosyal kontrol biçimine dönüşmesi anlayışı, savaş sonrası dönemde sınıfsal kimliklerin kod anlamlarını yitirmeye başlamasıyla değişime uğramış, tüketime yaklaşımlarda yeni açılımlar gerçekleşmiştir. Tüketimde sınıfsal farklılık kültürel bir ifade biçimine dönüşmüştür. Alt kültürler de bu süreçte hakim tüketim biçimlerinden ayrılarak yeni bir alt kültürel tüketim biçimi yaratmaktadır. Tüketim bu kültürler içinde cemaatçi bir anlatıma bürünmektedir.

Hebdige'e göre gençlik alt kültürlerinin ortaya çıkışı sınıfın kaybolmasıyla ilişkilendirilmelidir. Ona göre sınıfın yaşanma biçimleri -sınıf deneyiminin kültürde dışa vurulduğu biçimler- dramatik bir şekilde değişmiştir. Kitle iletişiminin gelişimi, aile, okul ve iş gibi kurumlardaki değişiklikler, çalışma ve boş vaktin göreceli statüsündeki kaymalar. Hepsi de sınıf deneyiminin geniş sınırları içerisinde bir dizi

marjinal söylem üreterek, işçi sınıfını böldü ve kutuplaştırdı. Gençlik kültürünün gelişimi, bu kutuplaşma sürecinin yalnızca bir boyutu olarak görülmelidir.[215] Tüm bu faktörler bütün bir yaşam şeklinin değişimi anlamına gelmektedir ve gençlik de bu süreçten en çok etkilenen kesim olmaktadır. Genç kimliği içinde ele aldığımız kuşak kavramında da pek çok görüş gençlerde nesil bilincinin oluşmasının da bu yıllarda şekillendiğini belirtmektedir.

Alt kültürler hızlı toplumsal değişim süreçlerinde gençliğin özgüven arayışının alternatif kaynağını oluşturmaktadır. Cohen, alt kültürü birbiriyle çelişik iki ihtiyaç arasındaki -ebeveynlerden ayrı ve farklı olma ile bunu açıklama ihtiyacı ve ebeveyn kimliğini sürdürme ihtiyacı- uzlaşma olarak tanımlanmaktadır.[216] Ona göre alt kültürler hakim kültür içinde gizli kalmış eski ile yeni arasındaki çatışmaları çözmek için gerçekleştirilen girişimlerdir. Alt kültürlerin saç, giyim kuşam, müzik, dil gibi ayırt edici özelliklerini Hebdige bütün bir toplumu etkileyen değişimlere karşı verilen şifreli bir cevap, anlamı olan özgün bir tarz olarak görmektedir. Toplumsal grupların, ayrı yaşam kalıpları geliştirdikleri ve kendi toplumsal ve maddi deneyimlerine dışavurumcu bir biçim kazandırdıkları bir düzey[217] olarak kültür içinde alt kültürler yaratıkları tarzla bu bütünlüğün farklı biçimde işlenişini ifade etmektedir. Alt kültürel oluşumlar bir sorunsaldan yola çıkılarak yaratılır ve bir problemden yola çıkarak çözümü temsil etme potansiyeli taşımaktadır. Bu özelliğiyle hakim kültür içinde direnç işlevi görmektedir.

Alt kültürlerin daha çok müzik dinleme biçimlerinin farklılaşması yönünde ortaya çıkmaktadır. Müzik tüketimi, gençlerin başkalarını yargılayıp başkaları tarafından yargılandıkları bir işaret (simge) olarak ele alınır. Alt kültür gençliğinin bir parçası olmak, müzik zevkini sergilemek ve bu müziğin tüketiminin müşterek bir yaratım eylemi olduğu ileri sürülmektedir.[218] Müzik boş zaman aktivitesi olarak bu kültürlerin hakim yapı içinde en fazla ayrıştıkları alan olmaktadır. Medyanın

---

[215] Dick Hebdige (2004b), **Altkültür: Tarzın Anlamı**, çev. Sinan Nişancı, 1.b., İstanbul: Babil Yayınları, 2004, s. 72.
[216] Hebdige (2004b), a.g.e. , s. 74'ten P.Cohen, **Subcultural Conflict and Working Class Community**, W.P.C.S. 2, University of Birmingham, [t.y].
[217] Hebdige (2004b), a.g.e., ss. 76-77'den S. Hall ve diğerleri, **Resistance Through Rituals**, Hutchinson, [t. y].
[218] John Storey, **Popüler Kültür Çalışmaları**, çev. Koray Karaşahin, 1.b., İstanbul: Babil Yayınları, 2000, s. 122.

toplumsal alanı kategorilere ayırarak toplumsal yaşamı sömürgeleştirme anlayışı ile sürekli "normal" ve "sapkınlık" tanımlarına vurgu yapması, başka bir deyişle medyanın durum tanımları yapma gücü alt kültürler ile medya arasında sistem içine çekilme ve sapkın olarak nitelenme arasında hegemonya mücadelesinin işlemesine sahne olur.

Metaların kullanım biçimi alt kültürlerin temel ayırt edici özelliğidir ve grup kimliğine katılma bu simgesel anlamlarla gerçekleşmektedir. Hakim kültür içinden alınan semboller ve metalar üretim amacından farklı, dönüştürülmüş biçimde tekrar kullanıma sokulur. Alt kültürlerin bu alternatif ve sembolik anlam taşıyan, özellikle tarza ilişkin yanı medyayla müzakere konusu haline gelir ve tekrar bütünleştirme biçimleri geliştirilir. Bu tehditle başa çıkma konusunda iki temel strateji geliştirilmiştir. İlk olarak, Öteki, önemsizleştirilebilir, doğallaştırılabilir ve evcilleştirilebilir. Burada, farklılık, basitçe yadsınır ("Ötekilik aynılık derecesine indirgenir"). Buna alternatif olarak, Öteki, anlamsız bir egzotiğe, "saf bir nesneye, bir gösteriye, bir palyaçoya" dönüştürülebilir.[219] Medya bu kültürlere ilişkin olarak "normal" ve "sapkınlık" tanımlarına vurgu yaparak bunlar "tehlikeli" olarak "etiketlenir" ya da farklılıkları sempatiyle karşılanarak söylemleri görmezden ve duymazdan gelinir. Tarza ilişkin olarak medya, moda ve gündemleri aracılığıyla onu kitleselleştirerek anlamın içinin boşaltılmasına, bağlamından kopmasına, süs ve imaj tekniği haline gelmesine neden olarak hegemonik işlevini gerçekleştirmektedir.

Hegemonya, kendilerini ikincil konuma iten sisteme rızalarının kazanılma aracıdır, ancak zaferleri asla mutlak ya da istikrarlı değildir; gündelik yaşamın çelişkili deneyimleri yüzünden mücadele asla sona ermez ve başat ideolojinin kazandığı her zeminin sürekli savunulması ve etkin biçimde elde tutulması gerekmektedir.[220] Medya ve diğer üstyapı kurumları aracılığıyla bu marjinal oluşumların hegemonya mücadelesi sonucu sisteme entegre edilişi bu süreci sona erdirmez. Kitleselleşen ya da önemsizleşen bir alternatif, yeni alternatifler yaratma eğilimi içine girer. Bazen de kitleselleştirilemez, önemsizleştirilemez ya da direnci tamamen kırılamaz.

---

[219] Hebdige (2004b), a.g.e., s. 91'den Roland Barthes, **Mythologies**, Paladin, [t.y].
[220] John Fiske, **İletişim Çalışmalarına Giriş**, çev. Süleyman İrvan, 2.b., Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları, 2003, s. 234.

Alt kültürlerde metaların kullanım biçimleri "brikolaj" kavramıyla açıklanmaktadır. Kavram ilk kez Levi-Strauss tarafından kullanılmıştır. Levi-Strauss Yabanıl Düşünce adlı çalışmasında kolajı gerçekleştiren kişi olan "brikolör"ü (bricoleur), elinde olan her şeyi pratik bir akılla yeni bir şey üretmek için kullanma eğiliminde olan özne olarak tanımlar. Brikolör, aynı zamanda, teorik aklın eleştirisi gibidir.[221] Bu kolaj estetiğini alt kültürlerde nesne devrimi olarak gören Breton (1936) şöyle ifade etmektedir:

…bütüncül bir nesne devrimi:nesneyi yeni bir adla eşleştirerek kökenlerinden ayırma hareketi… Karışıklık veya deformasyon asıl amaçtır bu noktada. Böylece, yeniden birleştirilen nesneler, bizi çevreleyen nesnelerden türemekle birlikte, basit bir *rol değişimi* ile onlardan farklılaşabilme gerçeğini paylaşırlar.[222]

Postmodern dönemde kolajlardan beslenen yeni estetik anlayış bu anlamda alt kültürel tarzların sanatın alanını işgal etmiş bir görünümü arz etmektedir. Harvey'nin "sanat piyasasının kalabalıklaşması", Jameson'ın "gerçek dünyanın sanatla kaplanması" olarak belirttikleri olgular alt kültürel tarzların sanatsal ifade biçimine yönelmesi ya da marjinal tepkilerin sanat içinde tepkiselliğini ifade etme olanağı bulduğu söylenebilir.

3. 1. 2. 1. Alt Kültürlerin Ticarileşmesi

Hegemonya mücadelesi aynı zamanda alt kültürlerin ticarileşmesine imkân veren bir yöntem olarak işleyebilmektedir. Bu mücadele esnasında marjinal olan sisteme dahil edilirken etkisizleşmekte, direnci büyük ölçüde kırılmaktadır. Ancak medyanın kitleselleştirme ve ticarileştirme faaliyeti alt kültürlerin yaygınlaşma çabalarına katkı sağlama biçiminde de işleyebilmektedir.

Birçok alt kültür ya da marjinal grup kitle iletişim araçları vasıtasıyla tanınmakta; çeşitli yapıtlara konu olarak toplumsal meşruluk kazanmakta ya da meşruiyetini arttırmakta; böylelikle toplumsal sistemin alanına çekilmektedir. Bu araçlar tüketim

[221] Kaya, a.g.e., s. 30'dan Claude Levi-Strauss, **The Savage Mind**, Chicago: University of Chicago Press, (1966).
[222] Hebdige (2004b), a.g.e., s. 100'den A. Breton, "Crises of the Object", **Surrealist on Art**, (ed.) L. Lippard, Spectrum, (1970).

arzusunu beslediğinden marjinallerin yarattığı alternatif tarz kolaylıkla tüketim malzemesi niteliği kazanabilmekte ve ticarileşebilmektedir. Bu süreç içinde alt kültür grubu kendini anlatma imkânı kazanabildiğinde gruba katılım oranını bu araçlar vasıtasıyla arttırabilir ve direnci kırılırken bir yandan hegemonyacı müzakere yöntemiyle hakim yapıyı bir ölçüde dönüştürebilir ve paradigma değişimi sağlama imkânına da erişebilir. Çünkü, anlamlar çoğunlukla sınıfsaldır ve algılayıcının özgül deneyimlerine dayanır. Bu yüzdendir ki ticari nesneler tüketicileri tamamıyla idare edip sömüremezler.[223] Ticarileşme sürecinde kitleselleşen alt kültür metalarının tümüyle içi boşaltılamaz ve bu durum grup üye sayısının artması biçiminde de işleyebilmektedir. Böylelikle kültürel bir güç sahibiyken ekonomik bir güç kazanımı da gerçekleşebilmektedir.

Gençlik alt kültürlerinin ticarileşmesini ele aldığı çalışmasında Blair, "Rap müziği"nin egemen medya tarafından reklâmlarda kullanılış biçimlerini incelemekte, anlamın içinin nasıl boşaltıldığına, köklerinden koparılmasına işaret etmektedir. Ancak bu süreç içinde bu müzik türü farklı bir dönüşüm içine girmektedir. İlk ortaya çıktığı koşullar içerisinde politik sözler içermeyen bu müzik türü, kitleselleştikçe ve ticarileştikçe alternatif değer yaratma arayışları içinde politik şarkı sözlerine yönelmektedir. Ticarileşmeye paralel giden politikleşme süreci çelişkili biçimde sürmekte, bu süreç içinde hem eleştirilerin hem de olumlayıcı bakışların altında etkisini ve popülaritesini sürdürmektedir.

Medyanın zorlayıcı koşullarıyla ticarileşmeden farklı olarak İnternetin gelişim süreciyle birlikte alt-kültürlerde daha farklı bir ticarileşme biçimi gelişmektedir. Medyanın zorlayıcı gücü bu kültürel tarzların ticari manipülasyon yoluyla kitlesel piyasalara yayılmasını sağlamaktadır. John Clarke (1976) kapitalizmle bu gençlik tarzları ilişkisini şöyle yorumlamaktadır:

Gençlik tarzlarının, alt kültürlerden moda pazarına yayılması, basit bir "kültürel süreç" değil, fakat yeni tür ticari ve ekonomik kurumların gerçek ağı ya da altyapısıdır. Müzik marketleri, yapımcı şirketler, butikler ve bir veya iki kadınla işletilen imalatçı firmalar -daha genelleştirilmiş ve daha az

[223] Elizabeth Blair, "Gençlik Alt Kültürünün Ticarileşmesi", çev. Derya Özkan**, Müzik Dergisi**, Sayı: 2, Mart 1996, Aralık 2006, http://www.anlamak.com/xbtu/index.php?q=node/262, (par.6)

belirgin olgulardan çok, zanaat kapitalizminin tüm bu versiyonları, ticari "manipülasyon"un diyalektiğini oluşturur.[224]

Fordizmden esnek üretime geçişle birlikte kapitalizm uzmanlıklara ve tasarıma izin veren küçük imalat atölyelerinin oluşmasına zemin hazırlamaktadır. Kitlesel yönelim dışında bu zanaat kapitalizminin yeni biçiminin oluşmasına imkân vermektedir. 70'lerde ve ağırlıklı olarak 80'lerde "manager tipi girişimciliğin" zayıflamaya başlamasına ve 1990'larda İnternetle birlikte yeni girişimcilik modelinin doğmasına ışık tutmaktadır. Büyük sermaye şirketlerinin yarattığı ürün tiplerinden farklı anlamda "markalaşma"nın bir kendini ifade etme biçimi olarak gelişmesi büyük şirketlerin de yönetim sistemi olarak katıldığı ancak daha çok küçük imalat veya zanaatkâr kesimin piyasaya girişine imkân veren "bilişimci girişimcilik" kavramının yükselmesine neden olmaktadır. Bu süreçte bilgiyi kullanan insan olduğu için, bilgi toplumu insana sınırsız fırsatlar sunma şansına sahip olacaktır.[225] Bu süreç kendi bilgi sermayesini ticari biçimde kullanmaya açık herkese kendi fırsatını yaratma ve değerlendirme imkânı sunmakta, herkesi potansiyel girişimci olarak görmektedir. Bu potansiyel de bilgiyle, teknolojik altyapıyla, dolayısıyla kültürel sermayeyle doğrudan ilişkilidir. Bu süreç sistem dışı kalmayı bilinçli olarak tercih eden ya da sisteme muhalif kültürel üretim biçimlerine sahip kesimleri ekonomik sistemin içine çekmeye çalışmakta, kültürel bir güç halinde olan kesimlere aynı zamanda ekonomik bir güç kazanma imkânı olarak da seslenmektedir.

Zeynep Aksoy "markalaşma" adıyla gerçekleştirilen ve aynı zamanda kültürel ifade biçimi içeren bazı ekonomik girişimlere dikkat çekerek onların ekonomik sistem içine dahil olma şeklini kavramaya çalışmaktadır:

…markalaşma bir kendini ifade biçimi. Alışveriş merkezleri, büyük zincir marketler ve 9-5 işlerden hoşlanmayan binlerce insan artık mobilya, ev eşyası tasarlıyor… Çoğu yaptıklarının şirketleşme karşıtı olduğunu söylüyor. Farklı materyalist formlarla ana akım materyalizmine bir karşı çıkış… Bilinen logoları, ikonları ya da markaları kendi dizaynlarında "parodi" şeklinde kullanılan bu

[224] Hebdige (2004b), a.g.e., s. 89'dan John Clarke, "Style", **Resistance Through Rituals**, (ed.) S.Hall et all, Hutchinson, (1976).
[225] Bülent Şenocak, "2000'li Yıllarda Girişimcilik Modeli", III.İzmir İktisat Kongresi Tebliğleri, 8.Tebliğ, (Sektörel Gelişme Stratejileri: Sosyal Değişim ve Soysa l Gelişme Stratejileri), İzmir: 6-7 Haziran 1992.

markalar bir kültür ve yaşam tarzının savunucusu olduklarını söylüyorlar… Öncelikle isyankâr ya da biraz anti… Hükümeti ve ebeveynleri sorgulayan… İsyankârlığın estetiğe dönüştürülüşü ilk kez olmuyor (50'lerin Beatleri, 60'ların çiçek çocukları, 70'lerin disko gençliği, 80'lerde punk vs.)… Bu bağımsız küçük markaların çoğu 90'ların başından itibaren ortaya çıktı. Az kişi çalıştırarak başarı… Bilgisayar üzerinden başka ülkelerdeki fabrikalarla iletişim… Yani punk, hiphop, kay kay, edebiyat, grafiti alt kültürleri günümüzde sadece sanatçıları değil, ticari girişimleri de besliyor. Belki her yeni bohem fikir bir öncekinden daha "girişimci" fikirler büyük firmalar tarafından ticari amaca alet edilirdi. Ancak alternatif kültürlerin alt kültürlerinin kendilerinin yarattıkları bağımsız markalar da var.[226]

Aksoy'un "Yeraltı Markalar" olarak adlandırdığı bu yeni girişimciler büyük şirketlerden bağımsız kalmayı, postmodernizmin sembolik ticari mekânlarından ayrışmayı, ticari bir faaliyet olarak ürün temelli markalaşmayı yaşam-düşünce temelli markalaşmayla birlikte ele alıyorlar. İsyankâr, hakim yapıya direnen fikirlerinden "ödün" vermeden yaratıcı yanlarını kullanarak üretim sürecinde varlık kazanmak istiyorlar. Yarattıkları alternatif değerlerden ekonomik olarak nemalanmak istiyorlar. Bu girişimcilik örneklerinde ürün ve kültür temelli yaratılan ideolojik biçim ekonomik temelde de devam ettirilmek istenmektedir.

Girişimde yeteneği dolayısıyla yaratıcılığı teşvik eden bu biçim gençlerin değerleriyle de örtüşmektedir. "İstanbul Gençliği:Gençlik Değerleri Araştırması 2004" adlı çalışmada araştırmaya katılan gençlere girişimcilik nitelikleri sorulduğunda denekler kendilerini "yeni fikirler açısından yaratıcı bulma" konusunda %68.6, "risk almaktan hoşlanma, macera" başlığında %38, "kendi işinin başında olma" konusunda %39.4, "hırslı olma" başlığında %59.3 oranlarında girişimci ruha sahip olduklarını ifade etmişlerdir.[227] Esasen, bilgi-işlem ve iletişim, bilişimci girişimciliğin altyapısı; eğitim, deneyim, yetenek ve güdülenme ise önkoşulu olmaktadır.[228] Şenocak bu unsurların birlikte varlığının oluşma süreci içinde olan 21. yüzyılın girişimciliğini yaratacağını belirtmektedir. Hakim ekonomik anlayış bu unsurların yaratılması sürecinde çalışmayı sürdürecektir. Teknolojiyi iyi kullanmayı ve kavramayı diğer kesimlere nazaran daha kolay yakalayan gençler, içlerindeki

[226] Zeynep Aksoy (çev.), "Yeraltı Markalar", **Radikal İki** , 06. 08. 2006, (New York Times Magazine'in "tüketici" köşesinin yazarı Rob Walker'ın yazısı kısaltılarak çevrilmiştir) http://www.radikal.com.tr/ek_haber.php?ek=r28haberno=6129

[227] Kazgan, "Alan Araştırmasının Genel Bulguları", **İstanbul Gençliği: Gençlik Değerleri Araştırması 2004** , s. 55.

[228] Şenocak, a. g. t., 1992.

potansiyel arayış süreçleriyle birlikte bu süreci bir ucundan yakalayarak ekonomik alanı da bir kendini ifade etme biçimi olarak kullanacak, aynı zamanda bu alandan nemalanmayı da sağlayacak görünmektedir. Alt kültürlerin ekonomik getiriyle beraber hakim yapıyla uzlaşısı kendiliğinden bir kırılma yaşayacak ya da aksi yönde ekonomik bağımsızlığını da kazanma biçiminde de gelişebilecektir. Ekonomik yapının yaşadığı geçiş süreci bu her iki potansiyeli mümkün kılacak biçimde yapılanmakta; kültürel ifade biçimlerinin, içinden çıktığı oluşumların ekonomik ifade biçimine dönüştürülmesine, grupların lehine işleyebilmesine imkân sunmaktadır. Bu imkanı da maceraya en açık grup olan genç kesim değerlendirme girişimlerini sürdürmektedir. İleride karşılaşılması muhtemel oluşumlar itibarıyla grupların genç ve isyankar özelliklerini de kanalize edebilecekleri, ekonomik alanda egemenden ayrışan ideolojik girişimcilik örnekleri görmek olası olacaktır.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4. GENÇLERİN KİMLİK MEKÂNI OLARAK 'EK$İ SÖZLÜK' SİTE ANALİZİ

4. 1. Siteye Genel Bir Bakış

Ekşi Sözlük, http://sozluk.sourtimes.org adresinde konumlanmış, kullanımı teknik olarak tüm İnternet sakinlerine açık, *etkileşim* gibi İnternet mecrasının en belirleyici özelliğini alabildiğine kullanan bir web sitesi[229]dir. Sözlük, her türlü kelime ve kavram hakkında, kayıtlı yazarların yorumlarını içeren, katılımcı sözlük tarzında bir Ağ sayfasıdır. İlk kez 15 Şubat 1999 günü İnternet kullanıcılarının hizmetine sunulmuştur.[230] Sözlük, binlerce üyenin (kendilerine yazar deniliyor), sitenin kurucularının belirlemiş olduğu kurallar çerçevesinde istediği herhangi bir kavram, konu, olay, olgu, nesne vb. hakkında kendi fikirlerini yazabildiği, uzunluk-kısalık ya da bilimsel olma şartı[231]nın aranmadığı aykırı bir sözlük yaratma girişimidir.

Ekşi Sözlük kendisini kutsal bilgi kaynağı olarak sunmaktadır. Sözlük deyişiyle "yıllardır okuyup da yazamayan" bir kitlenin bağrına bastığı, yılda yüz yirmi bin civarında entry* ve otuz bin civarında konu başlığı ve üç bin civarında kullanıcısıyla işlevselliğini devam ettirebilen bir ortamdır.[232] Sözlük kullanıcılarının kimlik profillerine bakıldığında Türkiye'deki genel tabloları dikkate aldığımızda, ağırlıklı olarak üniversite öğrencileri ve üniversite üstü eğitim düzeyinden kişilerden oluşmaktadır. Bunun yanı sıra eğitim düzeyiyle paralellik de gösteren teknoloji bilgisi ve "küresel çağın anadili" İngilizce'ye de hakimiyet dikkat çekmektedir. Kullanıcılar çok yüksek oranda İnternet erişimini kişisel bilgisayarları

---

[229] Aydın Uğur ve Erhun Geyisi, "Hede Hödöler Ne Yerler Ne İçerler-Ek$i Sözlük Üzerine", **Cogito**, Sayı: 30, Kış 2002, s. 239.
[230] http://tr.wikipedia.org/wiki/Ek%C59Fi_s%C3%B6zl%C3%BCk
[231] Enver Kubilay Yüksel, "İnternet Demokrasisi ya da Ekşi Sözlük", **Radikal İki**, 05. 09. 2004, http://www.radikal.com.tr/ek_haber.php?ek=r28haberno=3844
* *entry* yazarların girdikleri maddelere sözlük dilinde verdikleri addır.
[232] Samet Köse, "Sosyal Psikoloji Bağlamında Ekşi Sözlük: Bir Söylem Analizi", **Cogito**, Sayı: 30, Kış 2002, s. 205.

üzerinden gerçekleştirmektedir. Siteye girilen entrylerin saatlerinden de bunu gözlemek mümkün olabilmektedir. Site kullanıcıları genel olarak eğitim ve ekonomik düzeyi yüksek, elit bir gençlikten oluşmaktadır.

A. Uğur ve E. Geyisi İnternetteki sürekli kullanıcılara "internot(internaut)" adını vermektedir.[233] Yazarlar İnternetin sürekli kullanıcılarını (NP)'leri yaşça otuzunu geçmemiş, tercihen de yirminin üç altı üç üstü yaşlarda, daha çok erkek cinsine mensup[234] olarak nitelemektedir. Değerlerinde ise ötekilerden üstün olduğunu hisseden, ancak insanlarda doğrudan ilişki kurmakta zorlanan ya da bundan hoşlanmayan, genel geçer değerleri reddeden, medyanın totaliter yapısına ve popüler kültüre bağlı fakat bunların tüketiminde seçkinci davranan, yeni ekonominin ilişkilerini kolay kavrayan akılcı bir küresel insan durumuna işaret etmektedir. Sözlük kullanıcıları da kimlik profillerinde bu değerlendirmeye çok benzer özellikler göstermektedirler.

4. 2. Amaç, Kapsam ve Yöntem

Etkileşim özelliğiyle diğer kitle iletişim araçlarından bütünüyle farklılaşan ve kullanım özellikleri itibarıyla diğer araçların yerine ikame edilebilir olmasıyla da daha avantajlı bir konumda bulunan İnternet teknolojisi, etkileşim imkânı ya da işlevi vasıtasıyla yeni toplumsal oluşum ve davranış biçimleri de yaratmaktadır. Etkileşimi, mecra kullanımının ademi merkezileşmesi olarak[235] tanımlayan Uğur ve Geyisi, teknik altyapı ve birtakım temel kurallar çerçevesinde bu teknolojinin sonsuz ve sınırsız bir kendini ifade etme olanağı sunduğuna dikkati çekmektedir. Etkileşime eşlik eden anonimlikle birlikte yeni teknolojinin, zeminini belirlediği sanal cemaat olgusu tartışmalar ve katılımlar eşliğinde süreç içinde giderek yükselmektedir. Anonimlik ise bastırılmış olanın dışa vurulmasını, ikincil konumdakilerin kendini ifade edebilmesini kolaylaştırarak toplumsal bilinçaltının okunma çabalarına katkı sağlamaktadır.

[233] Uğur ve Geyisi, a.g.m., s. 241 (Yazarlar "internot" teriminin Sibernot (sybernaut)" ya da "Siborg (cyborg: cyber organism)" olarak adlandırıldığını da belirtmektedir. Aydın Uğur ise sürekli kullanıcılar için "netperest (NP)" terimini tercih etmektedir).
[234] Uğur ve Geyisi, a.g.m., s. 242.
[235] Uğur ve Geyisi, a.g.m., s. 240.

Ekşi Sözlük sitesinin analiz için seçilme nedenlerine ilişkin olarak; bir sanal cemaat olma potansiyeli göstermesi, elit gençliğin en popüler kimlik mekânlarından biri olması, tartışma konularındaki sınırsızlık ve herkesin bu konuya katkısının sınırsızlığı, her kullanıcının katkılarıyla gerçekleştirilen kolektif bir oluşum olması, günlük yaşamın her alanının tartışmaya açılması ve neredeyse parodileştirilmesi, alaycı üslup içinde eleştirilmesi, alaycı üslubun yanında ciddi bir üslubun da varlığı tercih nedenleri arasındadır. Günlük yaşamın her alanının sitede tartışmaya açılması, sistem tarafından günlük olan her şeyin ve her alanının endüstrileştirilmesi açısından bir sistem eleştirisi imkânı da vermektedir. Amaç kullanıcı profilleri, sözlükte yer verilen konular, dilin kullanım biçimi, üslup gibi faktörler dikkate alınarak gençliğin sisteme bakışını anlamaya çalışmak, sitenin homojen ya da heterojen yapısını kavramak, dil, tarz ve yaklaşım açısından kendi dünya tahayyülüne sahip olup olmadığına bakarak alt kültür ya da direnç özelliği gösterme potansiyelini ölçmeye çalışmaktır. Tüm ele alınış biçimleri içerisinde gençliğin kimlik kurgusu ve İnternetin bu kimliğin oluşumuna katkı ya da etkileri anlaşılmaya çalışılacaktır.

Site, göstergebilim yöntemi kullanılarak analiz edilecektir. Göstergebilim, anlamın metinlerde nasıl düzenlendiğini, göstergelerin ne olduğunu, göstergelerden oluşan iletilerin nasıl işlev gördüğünü ve bu göstergelerin ne olduğunu kavramaya çalışan bir çözümleme yöntemidir. Yöntemle, metinler içinde mitler, imgeler, karşıtlıklar, yananlamlar aranır. Yananlam, ideoloji ve mit ilişkisidir. Barthes,yananlam kavramını metinlerde gizli olan anlamı tespit etmek için kullanır. Mitler kendi köklerini ve dolayısıyla siyasal ve toplumsal boyutlarını gizemleştirirler ya da gizlerler.[236]

Bu yöntem ışığında site öncelikle Althusser'in ideoloji perspektifinden ele alınacaktır. Althusser, davet etmeyi medyanın en yaygın ve görünmez ideolojik pratiklerinden biri olarak "çağırma" ve "seslenme" diye nitelemektedir…her iletişim birisine seslenir ve seslendiği kişiyi toplumsal bir ilişki içine yerleştirir. Kendimizi seslenilen olarak gördüğümüzde ve iletişime yanıt verdiğimizde kendi toplumsal dolayısıyla ideolojik inşamıza katılırız.[237] Bu süreçte yerel bir oluşum olarak Ekşi Sözlük küreselleşme sürecinde globale nasıl eklemlenmektedir? Hakim ideolojinin

[236] Dağtaş, a.g.m., ss. 350-353.
[237] Fiske, a.g.e., s. 224.

bir pratiği olarak mı görülmelidir ya da hakim ideolojiyi dönüştürücü bir nitelik mi sunmaktadır? Siteye dahil olan gençler bu süreçte kendilerini nerede ve nasıl konumlandırmaktadır? Siteyi ve İnternette gençlerin giriştiği bu yapılanmaları hegemonyanın dinamik alanı olarak işleyen birer popüler kültür ürünü olarak mı yoksa başat ideolojiye muhalif yapılanmaların bir temsili olarak mı okumalıyız?

İkinci olarak sitenin amacı üzerinde durulacaktır. Bunu yaparken Huizinga'nın oyun kuramı esas alınacaktır. Huizinga'ya göre oyun kültürel bir edimdir. Oyun gönüllü bir edimdir, keyfe kederdir, "gündelik" ya da "asıl" yaşam değildir, belli zaman ve mekân sınırları içerisinde gerçekleşir, razı olunan kuralları vardır, bizatihi bir amaca sahiptir, "alışılmış yaşam"dan "başka türlü olmak" bilincinin eşlik ettiği iradi bir faaliyettir.[238] Kültürel bir faaliyet olarak gençliğin siteye katılımının hangi amaç ve beklentilerle gerçekleştirildiği, kendi anlam inşalarını burada nasıl yarattıkları ve kendilerini nasıl konumlandırdıkları ele alınacaktır. Sitenin kuralları ve gençlerin bilişsel tepkileri cemaat olma/olmama anlayışını nasıl etkilemekte olduğu, kimliklerin farklılıklarını nasıl kurdukları kavranmaya çalışılacaktır. Katılımın ve konu seçiminin serbestçe gerçekleştirildiği söylenen sitede kuralların demokratik işleyip işlemediği ve katılımcıları nötrleştirme eğilimi ele alınacaktır.

Site ayrıca alt kültür özellikleri gösterip göstermemesi açısından ele alınıp incelenecektir. alt kültür kavramı hakim düzende umduklarını bulamamış ya da ikincil konuma itilmiş kesimlerin, hakim düzenin araçlarını kullanarak alternatif kültürel tercih ve üretim biçimlerine yönelerek hakim sürece bir direnç niteliği gösteren grup oluşumu, etkileşimi olarak ele alınmaktadır. Bu kavram bilimsel çalışmalar içinde genellikle gençlik kültürleriyle birlikte ele alınmakta ve gençlerin yarattıkları alternatif kültürel formasyonlar üzerinde çalışmalar ağırlıkla sürdürülmektedir. Gençliğin bir deneyim ve iletişim alanı olarak sözlük Levi-Strauss'nun özneyi öne çıkaran "brikolaj" kavramından hareketle alt kültür olarak "benzeşim" biçemi sunma imkânına erişip erişmediği; sitenin bir gençlik alt kültürü özellikleri taşıyıp taşımadığı araştırılacaktır. Özneyi öne çıkaran brikolaj kavramı(özne, elinde olan her şeyi pratik bir akılla yeni bir üretime dönüştürme

[238] Mutlu Binark, "Kimlik(lenme), Dipnotsuz İletişim ve Etnik Laflama Odaları", **İnternet Toplum Kültür**, M. Binark ve B.Kılıçbay (der.),1.b., Ankara: Epos Yayınları, 2005, s. 121'den J. Huizinga, **Homo Ludens: Oyunun Toplumsal İşlevi Üzerine Bir Deneme**, İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 1995.

potansiyeli olan kişi olarak görülür), doğal, kanunsuz ya da sapkın olarak değerlendirilen kültürel biçimlerin öznel iradeyle oluşturulduğunu ileri sürmektedir. Kavram Willis ve Hall'ün gençlik alt kültürleriyle ilgili çalışmalarında bu kültürel grubun "benzeşim"i ile birlikte ele alınmıştır.

Kendine özgü alt kültürel bileşimlerde bir araya getirilen uygun nesneler, grup yaşamının çeşitli yönlerini yansıtmak ve dışa vurmak için oluşturulmuşlardır….Seçilen nesneler, ya orijinal ya da uyarlanmış biçimleri içerisinde, alt kültürün temel ilgi alanları, etkinlikleri, grup yapısı ve kolektif özalgılamasıyla benzeştiler. Bunlar, "alt kültür üyelerinin, korunan ve yansıtılan temel değerlerini gösterebilecekleri nesnelerdir."[239]

Bu nesnelerin sembolik anlamları, grup etkileşimini ve ilişkilerini biçimlendirmekte, grubun bir anlam bütünlüğü içerisinde oluşturulmasını sağlamaktadır. Bu kavramlardan hareketle sözlük, dille yakın ilişkisi ve dili kullanmadaki biçim ve farklılıklarıyla dilsel semboller yaratma, bu sembolik oluşumla ya da kullanımla bir karşı duruş, bir anlam pratiği yaratabilmekte midir? Sitenin eklektik yapısının , bir anlamlandırma pratiği varsa, buna katkısı nasıl gerçekleşmektedir?

Analiz bazı varsayımlardan yola çıkılarak gerçekleştirilecektir. Çalışmanın varsayımları şunlardır:

1-Ekonomik konumları itibarıyla siteye üye gençler orta ve üst gelir grubundan oluşan elit bir gençliktir.

2-Cemaat kavramı genellikle aykırı olanı nötrleştirme potansiyeli taşıyan bir toplumsal yapı olarak değerlendirilmektedir. Organik yaşamdaki cemaat oluşumundan farklı olarak İnternetin anonim ortamı ve cemaate katılımın ilgi ve tercihler doğrultusunda gerçekleştiği bir alan olarak sanal gerçeklikte, cemaatin nötrleştirme potansiyeli azalmaktadır. Oyun kuramı açısından oyuna katılan her kullanıcı kendi farklılığını kurgulayarak bir eylem gerçekleştirir. Bu farklılık kurgusu heterojen bir eğilim yaratır. Oyunun düzen biçemi açısından homojenleştirme

[239] Hebdige (2004b), a.g.e., s. 108'den S. Hall , "Subculture, Culture and Class", Hall ve diğerleri(ed.) **Resistance Through Rituals, Hutchinson**, (1976).

potansiyeli taşımasına karşın Ekşi Sözlük heterojen yönünün ağır bastığı, katılımın ve işleyişin demokratik biçimde gerçekleştiği bir sanal cemaattir.

3-Çalışmanın üçüncü varsayımı sözlüğün ve sözlüğe üye gençlerin dilsel pratik ve göstergeler açısından özneyi öne çıkarması, öznenin dili parçalayarak ve yeniden bütünleştirerek, dilin hakim kullanım biçimlerinden ayrışan yeni anlam inşaları yaratmasına karşın, bir karşı dünya tahayyülünden yoksun olması nedeniyle bir gençlik alt kültürü olarak değerlendirilemez.

4-Site, grup üyelerinin dünyayı algılama biçiminin Batı penceresinden gerçekleştiği, küresel kültürün taşıyıcısı medya ürünlerinden ve medyanın belirlediği tüketim kültüründen beslenen, teknoloji kullanımında yeterliliğe sahip, hakim düzenin vasıflı insan mitine uygun kullanıcılardan oluşmaktadır.

Site bu varsayımlardan yola çıkılarak göstergebilim yöntemiyle analiz edilecek, varsayımlar çalışma kapsamında ele alınan veriler ışığında sınanacak, değerlendirilecek ve yorumlanacaktır.

4. 3. Bulgular ve Yorumları

Çalışmanın ilk varsayımı ekonomik konumları itibarıyla siteye üye gençlerin orta ve üst gelir grubundan oluşan elit kesimden olduğu yolundadır. Varsayım, çalışmanın üçüncü bölümünde "Gençlik ve İnternet" başlığı altında gençliğin İnternet kullanımının ele alındığı konu içinde değerlendirilen bazı araştırmaların sonuçlarına yönelik olarak ileri sürülmektedir. Ele alınan araştırmalar doğrudan gençliğin İnternet kullanımına yönelik değildir. Ancak, Türkiye'de gençliğin içinde bulunduğu ekonomik, toplumsal ve kültürel konumlarını kavramak açısından önemli ipuçları içermektedir. Ekonomik göstergeler bu konuda en verimli okumayı sağlamaktadır. Gençlere yönelik olarak yapılan araştırmaların sonuçlarındaki ekonomik göstergeler ve T.İ.K'nın bilişim teknolojilerine ilişkin çalışmaları İnternet kullanıcılarının sınıfsal yapısını anlamamızı olanaklı kılmaktadır.

T.İ.K'nın 2005 yılı "Hane Halkı Bilişim Teknolojileri Kullanımı" araştırma sonuçlarına göre Türkiye'de İnternet kullanımı %13.93 olarak tespit edilmiştir. Bu oran kentlerde %18.57 olarak gerçekleşmektedir. İnternete erişim imkanı olan hanelerin %67.65'i İnternete kişisel bilgisayarları üzerinden erişmektedir.[240] IMV-SAM'ın 1998 yılında gerçekleştirdiği araştırma sonuçlarına göre gençlerin bilgisayar kullanım oranlarının gelir dağılımıyla yakından ilişkili olduğu görülmektedir. Araştırmaya katılan gençlerden en üst gelir grubunda bulunanlarda bu oran %49 olarak gerçekleşirken en alt gelir grubunda %1.9 olarak tespit edilmiştir.[241] Metropol gençliği üzerine değerlendirme yapmamızı mümkün kılabilecek bir araştırma olarak 2004 yılında gerçekleştirilen İstanbul Gençliği:Gençlik Değerleri Araştırması'nın ekonomik göstergelerine bakıldığında, gençlerin %32.8'i 400-899 TL, %30.5'i 900-1749, %7.8'i 1750-3999, %6.7'si 200-399, %2.4'ü 4000 TL ve üstü ile %1.2'si 200 TL'den az bir gelir düzeyine sahiptir.[242] Öngören'in İstanbul'da 2005 yılında üniversiteli gençlerle yaptığı çalışmada elde edilen gelir dağılımı ise şöyledir:Gençlerin %35.8'i 500-1000 TL, %21.3'ü 1500-2000, %15.3'ü 3000 ve üstü, %8.8'i 2000-2500, %6.5'i 2500-3000 TL arasındadır.[243]

Araştırma sonuçlarının göstergeleri bize Türkiye'de farklı toplumsal sınıflar içinde yer alan oldukça heterojen bir geçliğin varlığını göstermektedir. Farklı gelir gruplarından gelen gençler buna paralel olarak şekillenen farklı eğitim düzeyine sahiptir. Ekşi Sözlük sitesi içinde gençlerin, üyelerin siteye girdikleri maddelerin tarih ve saatleri kayıt altında, görülebilir biçimde yer almaktadır. Üyelerin diyaloglarından ve maddelerin giriş saatlerinden kolaylıkla anlaşılabileceği gibi kullanıcılar, İnternet erişimini büyük oranda kişisel bilgisayarları üzerinden gerçekleştirmekte, teknoloji yoğun bir yaşam sürdürmekte ve ortalama bireylere oranla daha fazla teknolojik bilgiye ve yeterliliğe sahiptir. Sözlükte yaşam gece saatlerinde yoğunlaşmaktadır. Sözlükteki dil kullanımına bakıldığında da ağırlıklı olarak Türkçe'nin yanında orta ve üst derecede İngilizce bilgisine sahip oldukları da gözlenebilmektedir. Türkiye koşulları ve eğitimin düzeyi dikkate alındığında sözlük

[240] http://www.tuik.gov.tr
[241] IMV-SAM, a.g.e.
[242] Gülten Kazgan, "Giriş", **İstanbul Gençliği: Gençlik Değerleri Araştırması 2004**, der. Gülten Kazgan, İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2006, s. 25.
[243] Öngören, a.g.t., s. 112.

üyeleri ortalamanın üstünde gelir, eğitim ve teknolojik yeterliliğe sahip elit bir kesimden oluşmaktadır.

Çalışmanın ikinci varsayımı cemaat kavramına ilişkindir. Genellikle aykırı olanı nötrleştirme eğilimi taşıyan bir yapı olarak değerlendirilen cemaat kavramının sanal alandaki temsilleri olarak belirmeye başlayan yeni toplumsal formasyonlar farklı homojenlik ve heterojenlik düzeyleri içermektedir. Varsayımımız sözlüğün birlikte var olma, kolektif bir oluşum olan siteye katkılar sunma, bireysel düzeyde bu kolektif oluşumla duygusal bağlar taşıma anlamında bir sanal cemaat olduğu, ancak nötrleştirme eğilimi az olan, gücünü heterojen olmasından alan bir site olduğu yönündedir. Sanal cemaatler yeterli sayıda insanın, insani duygularla siber alanda kişiler arası ilişkiler kurmak üzere kamusal tartışmalara yeterince uzun bir süre (elektronik ortamda) katılmasıyla Ağ'da oluşan toplumsal kümelenmelerdir.[244] 1999 yılında oluşturulan siteye, kullanıcılar ilk zamanlarından bu yana üyeliklerini sürdürmekte, her yıl yeni alımlarla sayıları binlerle ifade edilen üye sayısına ulaşılmaktadır. Sanal cemaat tanımı açısından üyelerin sürekliliği sözlüğün sanal bir cemaat olduğunu bize göstermektedir. Sözlük içeriklerinde yer alan maddeler pek çok farklı görüşü barındırmakta, bu görüşler ışığında üyenin öznel kimliğine yönelik çıkarımlar da mümkün olmaktadır. Üyelerin siteyle duygusal bir bağ kurmasının yanında onun, kendi içine yönelik eleştirilere de yer verilmektedir. Sitenin sıkıcı bulunmasından bazı üyelerin ona büyük anlam atfetmesinin gereksiz bulunmasına, sitenin kendini geliştirmesine yönelik önerilere kadar pek çok eleştirel görüş site içinde yer almaktadır.

Organik yaşamdaki cemaat anlayışından farklı olarak sanal cemaatlerde iletişimi engelleyici faktörler anonimlik aracılığıyla sınırlandırılabilmektedir. Kimliğin gizli oluşu gerginlikleri, olumlu etki bırakma isteğini ortadan kaldırıp bireyin kendi gerçek görüş ve özgür fikirlerini ortaya koymasında, kendini özgürce ifade etmesinde yardımcı olabilir. Bu özgürleşim onu grup baskısından kurtarabilir.[245] Bu özgürleşim bireyi grup baskısından uzaklaştırabileceği gibi farklılık vurgusuyla kendi kimlik kurgusunu yaratmasında, özgürlük ve üslubuyla da kolayca fark edilmesini

[244] Robins, a.g.e., s. 143'ten H. Rheingold, **The Virtual Community: Finding Connection in a Computierised World**, Londra, Secker&Warburg (1994), ss. 12-14.
[245] Timisi (2005b), a.g.m., s. 103.

sağlayabilmektedir, grup içinde anonimlikle gelen özgürlük kendi farklılık kurgusuyla bireyin daha kolay öne çıkabilmesini sağlayabilmektedir. Organik yaşam içindeki cemaatle sanal cemaatin en temel ayrışma noktası da burada oluşmaktadır. Birey; organik yaşamın iletişimi engelleyici baskılarından uzak, coğrafi tesadüfler ya da zorunluluk barındıran koşullardan farklı olarak kendi öznel iradesiyle, ilgi ve tercihleri doğrultusunda bu cemaatlere katılmaktadır.

Sözlük kullanıcıları bu deneyime dil aracılığıyla dahil olur ve anlam inşasına katılır. Oyun oynarken oyuncu oyunda diğer katılımcılar ile birlikte anlam üretim pratiklerine dahil olurken, anlam üretimine çeşitli bilişsel, siyasal ve fiziksel tepkiler gösterir, bu tepkiler dolayımı ile oyuncu kendi farklılığını kurar. Oyuncu aynı zamanda belli bir oyuna katıldığı ve o oyunun kurallarını benimsediği için de kolektif bir kimliğin de içinde yer almış olur.[246] Cemaat kavramı, farklılık yaratmaktan çok, fikir birliğine, ortak özlemleri dile getiren bir anlayışa, dolayısıyla homojenliğe işaret eden bir yaklaşım içinde de ele alınmaktadır. Bu açıdan Robins'e göre tekno-cemaat temel olarak anti politik bir idealdir. Bu iddiasını Moscovici'nin düzen ve düzensizlin diyalektiği yaklaşımıyla ele alır. Düzen gerçeklikte temeli olan bir şey değildir, "gerici bir fantazya"dır. Toplumsal sistem ancak belirli bir düzesizlik yaratırsa, belirli bir düzeyde belirsizliğe izin verirse, belirli bir korku düzeyini hoş görebilirse yaşayabilir.[247] Sanal gerçekliği, gerçek dünyanın tehlikelerinden ve olumsuzluklarından kaçmak için yaratılan bir ütopya olarak ele alan Robins, düzen arayışının heterojenliği dizginleyen bir faktör olarak görmektedir. Oyunu kültürel bir edim olarak ele alan Huizinga da, oyunun bir düzen yarattığını, bu düzen içinde gerilim, denge, salınım, birbirinin yerine geçme, zıtlık, çeşitleme, birbirine eklenme, ayrılma ve çözümün gerçekleştiğini belirtmektedir.[248] Oyun süreci heterojenliklerin kurulduğu ve cemaatin ortak aklıyla müzakere edildiği süreç olarak ele alınmalıdır.

Homojenlik ya da heterojenlik vurgusu söz konusu oluşumun kendine bakışıyla yakından ilgilidir. Bauman'a göre, bütün başka ortak görüşlerin altında yatan ve onları koşullayan ortak görüş, tartışma konusu topluluğun aslında bir cemaat

[246] Binark, a.g.m., s. 121.
[247] Robins, a.g.e., s. 66'dan Serge Moscovici, **Lacrainte du contact, Communications**, (1993), s.57.
[248] Binark, a.g.m., s. 121.

olduğunu -yani, sınırları içinde görüşlerin ve tutumların paylaşıldığı ya da paylaşılması gerektiğine, tek tek her görüş (inanıldığı üzere geçici olarak) farklı olsa bile bir fikir birliğinin yaratılabileceği ve yaratılacağına- ilişkin fikir birliğidir.[249] Sözlük, genel olarak alaycı ve "ağzı bozuk" olarak tanımlanmaktadır. Onu heterojen kılan yapısı da bu özelliklerinde gizlenmektedir. Ancak yazarların yazdıkları, sözlük kuralları dahilinde kontrol edilmekte ve uygunsuz olan yazılar moderatörler ve gammaz adı verilen gönüllü sözlük üyeleri işbirliği ile silinmektedir. Sözlük yazarları da sözlük kurallarına uymadıkları anda elenebilmektedir. Yazar alımlarının sürekli yapılmaması nedeniyle, alımların yapılmadığı kısa süreler boyunca yazar olmak için başvuruda bulunan kullanıcılar belirli gruplara ayrılırlar. Bu gruplara nesil denir ve sözlük içindeki hiyerarşik yapılanmada etkileyici faktör olamamalarına rağmen birer statü göstergesi olarak görülebilirler.[250] Kıdemli sayılabilecek yazarların da kurallar dahilinde elenebilmesi, sözlüğün madde madde, pek çok perspektiften yazıldığı şekliyle içerik oluşturmada demokratik yapısına, kurallara uygunluk ve bu kuralların işletilmesi açısından da ona demokratik bir işleyiş niteliği kazandırmaktadır. Sözlük kuralları da son derece esnek tutulmaktadır. Pek çok görüş ayrılığı, aykırılıklar içeren yapısı itibarıyla heterojen bir görünüm arz eden sözlük; söz konusu sözlüğün kendisi olduğunda eleştirel ifadelere de yer verilse farklı görüştekilerin buluştuğu ortak bir değere sahiptir. Onun varlığı, onlara ait bir mecra olarak bulunması, kurallarına ve oluşturulma sürecine herkesin katkı yaptığı bir oluşum olarak ona sahip çıkma ve geliştirme konusunda bir konsensüs oluşmaktadır. Tipik bir elektronik cemaat açısından katılımcıların sayısı ne kadar artarsa cemaat herkes için o kadar değerli olur.[251] Sayısı binlerle ifade edilen bir kesimin deneyim ve kimlik alanı olmasının yanında sözlüğe sahip çıkmak konusundaki oydaşma onu bir cemaat olarak ortaya koymaktadır. Ekşi Sözlük üyelerinin "Ekşi Sözlük" için sitede yer alan kendi anlatımlarından örnekler de cemaatin bağlarını göstermesi ve kolektif yapıyla tek tek bireylerin kurdukları ortak değer ve anlam inşası, cemaatin üyeler için anlamını kavramamızı sağlayacaktır.

[249] Bauman, a.g.e., s. 84.
[250] http://tr.wikipedia.org/wiki/Ek%C59Fi_s%C3%B6zl%C3%BCk
[251] Langdon Winner, "Siberliberter Söylemler ve Cemaatin Başarı Şansı", çev. Mehmet Küçük, **Cogito**, Sayı:30, Kış 2002, s. 156.

kültür deryası… duygu sağanağı. (vanzant, 10. 08. 1999)
hem eğlenilen, hem öğrenilen süper sözlük. (cadı, 19.03.1999)
insanı sürekli daha yaratıcı olmaya iten, kendimizi aşmamızı sağlayan bir atraksiyon…kültür yumağı…sevgi çiçeği. (carmilla, 29.06.2000)
insanlığın günlüğü. (vomitive, 19.05.2001)
eğer internet dünyanın 8. harikası ise bu sözlük de 9. harikası. (masterop, 21.06.2001)
dünya üzerinde yaşamaya alışmaya çalışan bir uzaylıya iyilik güzellik yapılmak istendiğinde okutulması gereken eser. (sioux, 14.09.2001)
imaj çağının kavramlarına sözcüklerle bakma; imaj çağının kavramlarını sözcüklerle açıklama çabası. (bettyblue, 05.11-2001)
kolektif şuur. (overflow, 02.01.2003)
akıp giden düşüncelerimi raptiyelediğim pano. (bettyblue, 13.02.2002)

Grup üyeleri için sözlük, dış dünyanın belirsizliğinden ve uçarılığından kaçma isteğinin bir sığınağı gibi algılanmaktadır. Üyeler, organik yaşamda bölgesel tesadüfler ya da koşulların gereksinimi olarak gerçekleşen cemaatlerden farklı olarak bu sanal cemaate, bireysel tercihleriyle yönelmekte; öznel iradeyle katıldıkları bu oluşum onlara dış dünyanın belirsiz, gelip geçici değerlerinden kendilerini koruyan bir mecra işlevi görmektedir. Dış dünyanın gelip geçici değerleri, günlük yaşama yabancılaşan bireylerin cemaatlere akmasına neden olmaktadır. Ünsal Oskay bu durumu, tek tek bireylerin değiştiremedikleri reel toplumu "terk etmek" umuduyla kendi alt kültür adacıklarına çekilmeye çalışması[252] olarak değerlendirmektedir.

Çalışmanın üçüncü varsayımı sözlüğün ve sözlüğe üye gençlerin dilsel pratik ve göstergeler açısından özneyi öne çıkarması, öznenin dili parçalayarak ve yeniden bütünleştirerek dilin hakim kullanım biçimlerinden ayrışan ortak değerlere sahip yeni bir dil yaratmasına karşın, bir karşı dünya tahayyülünden yoksun olması nedeniyle bir gençlik alt kültürü olarak değerlendirilemeyeceği yönündedir. Alt kültürler, hakim kültür içinde üyelerinin gerçekleşmesi engellenmiş olan özlemlerini gerçekleştirmek ya da hakim kültürle bağının zayıflamasıyla konumsal müphemlik taşıyan grupların hakim kültürle bağlarını tamamen koparmadan ancak önemli noktalarda ayrışarak oluşturulmuş kültürler olarak tanımlanabilir. Hakim değerlerden tamamen kopma anlamına gelmeyen alt kültürlerin gizil işlevini ebeveyn kültürünün gizli ve çözümsüz kalmış çelişkilerini ifade etmek ve çözmek olarak değerlendiren

[252] Oskay, a.g.e., s. 410.

Storey'ye göre bu çelişkilerden doğan alt kültürleri pek çok dizinim içinde ele almak mümkündür. İdeolojik seviyede geleneksel çalışan kesimin püritanlığı (katı ahlâkçılık) ile tüketimin yarattığı hazcılık arasındaki çelişki; ekonomik seviyede sosyal hareketliliğe sahip "elit" sınıfın parçası olarak beklenen gelecek ya da yeni lümpen proletaryanın parçası olarak beklenen gelecek.[253] Yazar bu tür çelişkilerden beslenen alt kültürleri ebeveyn kültüründe yitirilmiş olan değerlerin geri getirilmesine çalışan ve bu değerleri diğer sınıf katmanlarından seçilmiş unsurlarla bütünleştirme çabaları olarak görmektedir. Gençlik alt kültürlerinin ebeveyn kültürü ile uğraş içinde olması, sınıfsal yapılanmalara, hakim kültür içinde ait oldukları ebeveyn kültürünün konumuna, dolayısıyla sisteme yönelmiş bir uğraşı da ifade etmektedir.

Egemenin tam anlamıyla etkin olamadığı bir mecra olarak İnternette, dil oyunlarının iktidar biçimlerini belirlediği çağda sözlükteki dili bir karşı iktidar olarak algılamak hem mümkün hem de nafile bir çaba olarak görülebilir. Tanaydın'a göre kırık bir dilin, karşı iktidar olabilmesi için, egemen dil tarafından dışlanmış olması gerekir. Bir alt kültürün, toplumun bir alt grubunun, kendi gelişim çizgisinde egemen dilden farklılaşması, ya da egemen dile kendisini ait hissedememesi durumlarında oluşan kırık dil, bir direniş alanı açabilir.[254] Ekşi Sözlük'ün dilini direnmekten fazla sosyalleşme sürecinde bilinçsizce edinilen ana dilin farklılaşması olarak değerlendiren Tanaydın, sözlükteki dili, gençlerin yaşadıkları dünyanın otoriter yapısından kurtulma çabaları; ailenin, eğitim kurumlarının ve toplumsal hayatın her alanına sinmiş olan otoritenin gözden kaçırdıkları yaşam parçalarını büyütme isteği olarak değerlendirmektedir. Ebeveyn kültürü ile uğraş içinde olan gençlik alt kültürleri, bu kültürün çelişkilerini ortaya çıkarmaktadır. Bu nedenle sözlük üyelerinin aile, okul gibi kendi üzerlerinde otorite sahibi olduğunu düşündüğü kurumlara ilişkin kendi yorumlarına bakmak anlamlı olacaktır.

Aile kavramı grup üyeleri için özgürleşmenin önündeki engel, otoriteyle işbirliği halinde kişiyi biçimlendiren, tüketim toplumuyla içli dışlı, aynı zamanda sevgi, güven ve bağlılık sembolleri olarak görülmektedir.

---

[253] Storey. a.g.e., s. 141.
[254] Mert Tanaydın, "Ekşi Kum Sözlük Kitabı", **Cogito**, Sayı:30, Kış 2002, s. 256.

(Sözlük yazarlarının aile kavramı için girdiği bazı maddeler)
bitirmemek için kendilerine olan sevginizden başka hiçbir sebebiniz olmayan hayatınızı mahvetmekte olduklarını fark edemeyen insanlardır bazen (netle, 17.11.2004)
dua edilirken önceliğe sahip,duyulduğunda sevgiyi çağrıştıran şey (charm, 12.03.2004)
hastalıklı ilişkiler yumağı (archaea, 07.08.2005)
nokia telefonlarda seçildiğinde o kişi ararsa ekranda kalp beliren grup (cupit of hatred, 20.05.2003)
maruz kaldığımız en şiddetli terör…bir ömür süren intihar (jackle bagaj, 19.01.2006)
kızlara pembe, erkeklere mavi giydirmeyi makbul sayan en sivil örgüt. en hümanist olanları doğmamış çocukları için sarı seçer. üç renk dışına çıksanız bir dedirten yapı. tuhaf bir el verme organı bir yandan (atlantis, 02.03.2006)
toplumun temelidir diye öğretilir, vitamini çekirdeğindedir (cadd, 21.04.2005)

Aile ve eğitim kurumları için sözlük üyelerinin yaklaşımı tepkisel biçimde yükselmekte ve benzerlikler göstermektedir. Sevgi, bağlılık gibi birincil anlamlarının yanında otorite, engel, nefret, baskı, psikolojik şiddet gibi yan anlamlarla beraber değerlendirilmektedir. Hem ailenin hem eğitim kurumlarının otorite olarak algılanması ve bu kurumların toplumu biçimlendirme işlevi, özgürleşmenin önündeki en önemli engeller olarak kavranmaktadır. Dikey ilişki biçimleri ve zorunlu bağlılık, bir kaçma, çekilme isteği yaratmaktadır. Eğitimin sermayeyle ilişkisi, dolayısıyla sınıfsal konumdan doğan eşitsizlikler, gençliğin gelecek kaygısını arttıran ve biçimlendiren olgu olarak karşımıza çıkmaktadır.

(Sözlük üyelerinin okul için değerlendirmeleri)
insana en sonunda öğrenilmeye değer bir şey olmadığını öğreten kurum (root, 03.04.2005)
(Eğitim için değerlendirme)
yoksullar için sermaye, zenginler için faizdir (İtaatsiz, 15.10.2002)

Aile ve eğitim kurumları gibi toplumsal kurumları gençler ağırlıklı olarak sistemin yeniden üretim sürecinin en önemli figürleri ve özgürleşmelerinin önündeki en önemli engel olarak algılamaktadır. Umutsuzluk, geleceğe güven duygusunun yitirilmesi ve baskı gibi unsurlarla birlikte ele alınsalar da, sonuç grup üyelerinin eğitimden uzaklaşması biçiminde gerçekleşmemekte, eğitimi toplumsal statü kazanma aracı,yoksul kesimler için sınıfsal konum değişiminin anahtarı gibi görmektedirler. İstanbul Gençliği: Gençlik Değerleri Araştırmasında da gençlerin, eğitimle statü, saygınlık arasında bir bağ kurdukları gözlenmiştir. Aile başlığında

baskı ve sevgi kavramları iç içe geçmektedir. Sevgi güven duygusuyla birlikte değerlendirilmekte, aidiyet duygusu ihtiyacı genci bu kurumlara bağlamaktadır. Ekşi Sözlük için grup üyelerinin yaptığı yorumlar içinde de sıklıkla yer verilen özgürleşme, öğrenme, kendini aşma gibi değerlendirmelerin yanında sevgi ortamı gibi bilişsel boyutun yanında duyusal boyuta da yer verilmesi, sözlüğün baskıdan arınmış aile özlemini, grup üyeleri arasındaki bağın güçlenmesini ifade etmektedir.

Sözlük üyelerinin zaman zaman aile kavramıyla birlikte ele aldığı "ev" kavramına yaklaşımları da küreselleşme sürecinin ve postmodernizmin kimliklere etkisini yorumlamak açısından önem arz etmektedir.

(Grup üyelerinin "ev" için sitede yer verdikleri bazı söylemleri))
ruhsuz yuva (eyco, 11.03.2001)
insanın ruhunu çoğu zaman mundar eden ama yine de özlenen yer (teadium vitae, 23.05.2004)
içindeyken bıkılan, uzaktayken özlenendir. gitmeyi, dönülecek -ait olunan- bir yer olmasıyla daha da anlamlı kılabilendir (metamorpnus, 10.072007)
insanın hayata karşı son kalesi (mülteci, 04.08.2004)
salataya ekmek bandırabileceğiniz yerdir (rastebirwres, 19.10.2004)
ışıklar sönükken yolunu bulabiliyorsan o ev senindir (forgotton hopes, 12.12.2005)

Grup üyeleri tarafından yoğun bir güven duygusu ve toplumsal normlardan kaçış mekânı olarak formüle edilen "ev", bazen bağımsız bazen de aile kavramıyla birlikte değerlendirilmektedir. Bireyin dış dünyanın güvensizliğinden korunabildiği tek mekân olarak öne çıkmaktadır. Harvey, bu süreci küreselleşmenin yarattığı zaman-mekân sıkışması ve postmodernitenin ortaya çıktığı süreçle ele alır. Ona göre aile ya da cemaatler gibi temel kurumlara ilginin artması ya da tarihsel köklerin araştırılması gibi eğilimler hep değişen bir dünyada daha güvenli limanlar ve daha uzun ömürlü değerler arayışının işaretleridir.[255] Yazar, fotoğraflar gibi dönemsel bellek işaretlerinin evlerde sergilenmesi, çeşitli obje ve aksesuarlarla hem yaşam tarzını yansıtan hem de onlarla duygusal bağları ifade edilmesi evin müze biçiminde yeniden ortaya çıkışına, dış dünyanın belirsizliklerinin dışarıda bırakıldığı, güven duygusunun hakim kılındığı tek mekânlar olarak evlerin öne çıkmasına dikkati çeker.

[255] Harvey (2003b), a.g.e., s. 326.

Sanal cemaat olmasının doğası gereği dili araç olarak kullanmasının yanında Ekşi Sözlük, İnternet ortamındaki benzer oluşumlardan dilsel farklılaşmasıyla öne çıkmaktadır. Sözlüğün alt kültür potansiyelleri de özellikle bu pratikler içinde aranmalıdır. Grup üyeleri dili kullanım biçimiyle ayrışmakta, bir insanın zekasının kullandığı dille ölçülebileceğini belirterek, sitedeki popülarite ile kullanıcının dilde farklılık kurgusuyla gerçekleşmektedir. Sözlüğün dili daha çok dili esnetme, sınırlarını genişletme, onunla uğraşma, en çarpıcı çağrışımları akla getirebilecek yeni terimler kazandırma gibi sayabileceğimiz hem yaratıcı bunu yaparken aynı zamanda yıkıcı bir dil işçiliğini eğlenerek yapma özelliği göstermektedir. Çalışlar'a göre gençlik, dili zorlamayı, kirletmeyi, tuhaflaştırmayı, hatta yozlaştırmayı seviyor. Edebiyattaki dilsel karmaşıklıktan çoğunlukla kaçıyor. Ama, argo ve geyik muhabbetindeki dilsel karmaşıklığa büyük ilgi duyuyor. Dili sadece bir iletişim aracı değil, kendi içinde bir amaç olarak da algılıyor.[256]

Sözlük yazarları için dil hem bir oyun, hem bir amaç, hem de özgürleşmeleri için bir araç niteliği sunmaktadır. Sözlükteki entrylerden dile ilişkin olarak birkaç örneğe bakarsak dille ilişkilerini kavramak daha anlaşılır olacaktır.

(Sözlük yazarlarının dile ilişkin yorumları:)

bir kültürün belgesi. sadece serbestçe konuşuluyor olması asla insanın özgür hissetmesi için yeterli olmaz (nehiryeli, 14.12.2007)

bir anlamın etrafını onu zaptedebilmek için çitle çevirmeye yarayan yegane malzeme (sukedisisu, 20.05.2005)

iyi kullanıldığında çok iyi bir silah (kenny, 14.06.2000)

kılıçtan keskin olan kalemin kuzeni (son of a gun, 13.03.2006)

Sözlük yazarlarının anadilleri olan Türkçe'ye yaklaşımları ve küreselleşmenin ana dili İngilizce'ye yaklaşımları da, dilin sınırlarına, onun esnekliğine, onunla uğraşmaya elverişli olup olmadığına yönelik tartışmalar içinde geçmektedir. Türkçe'ye yönelik olarak argonun yaratıcı yönüne, dili anlamlı kılan üstün özelliğine göndermeler yapılmaktadır. Türkçe ve argo için sözlük yazarlarının bazı yaklaşımları:

[256] Reşat Çalışlar (2002b), "Gençliğin Dil Şeytanlığı", **Radikal İki**, 29. 09. 2002. http://www.radikal.com.tr/ek-haber.php?ek=r28haberno=1617, (par. 1)

(Türkçe için girilen yorumlar)

metafor cenneti (coup de foudre, 06.06.2004)

cinasların cirit attığı ebem kuşağı renkli dilimiz (eksi amca uncle sour, 19.03.2005)

türkçem benim ses bayrağım (litost, 09.08.2005)

küfür etmesi zevkli olan dil (erotomaniac, 17.10.2006)

ekşi sözlüğün başarısının ve tutulmasının altında yatan temel sebebe ilişkin sessel, dilsel, yapısal ağlar örgüsü (plec xus, 22.01.2005)

(Argo için sitedeki bazı yorumlar)

varolan dil üzerinde yapılan araştırma, geliştirme ve oluşturma çalışmaları (bkz=arge) (Misantrope 20.06.2002)

etik azınlıkla etnik azınlığın savunma biçimi (Quaderno 11.06.2004)

dilin süsü, kişinin zeka kıvrımlarını gösteren yegane ayrıntı (vanilya, 21.02.2007)

Sözlük yazarlarının İngilizce'ye yaklaşımları dilin küresel hakimiyetine, küfür dağarcığının yetersizliğine, öğrenmenin gerekliliğine, diğer dillerle kıyaslanmasına yönelik maddelerde yoğunlaşmaktadır.

(İngilizce için sitede yapılan yorumlar)

anadili olarak konuşanların hayalet olma (kamusal alanda azınlık dille abuk sabuk konuşabilme özgürlüğü) lükslerinin kalmadığı dil (zongo, 04.05.2005)

dil aleminin windows'u (vitogenouse, 21.04.2004)

net'te alınan nick'lerin, kafelerin, barların, bakkalların bile adları ingilizce olmaya başlamıştır. bu tip şeyler ingilizce olunca karizman artar. vay ne güzel bir İngilizce kelime derler, çevren genişler, piyasaya ayak uydurursun. böyle güzelliklere sahip basit bir dildir (bezginkurt, 18.02.2003)

Sözlük üyelerinin dili esnetme, dille oynama ve onun yeni kullanım biçimlerini üretme çabası bir özgürleşme çabası, dilin kullanım sınırlarından hareketle kendi sınırlarını genişletme çabası olarak görülmelidir. Grup üyeleri genel olarak kavramsal anlamda "sözlük"e özel bir önem atfetmektedir. Üyelerin bu kavram için sitede yer alan bazı değerlendirmeler şöyledir:

bir dili kullananlar herhangi bir kelime konusunda sözlüğe, o dilde yazan insanların bu kelimeyi ne demek için kullandıklarını bilmek için başvururlar. sözlük bir kanun kitabı değildir; o bir tarih kitabı gibidir. yani sözlük kural koyucu değil, dildeki kullanımları derleyen ve öncekilerin kullanım tarzlarını gösteren bir kitaptır. sözlük otoritesini işte bu niteliğinden alır. (blevarcont, 05.o7.2001)

içine söz konulabilen, içine anlam saklanabilen kaba verilen ad. (integer, 06.10.2001)

Ekşi Sözlük yazarlarının kendi ifadelerinden hem "sözlük" kavramına hem "Ekşi Sözlük"ü kavrayış biçimlerine baktığımızda dilin kültürle ilişkisi öne çıkmaktadır. Site yazarları için "sözlük" kültürlerin dilsel pratiklerinin bir toplamı. Dilsel pratikler bir tarz, kültürlerin kendi özgün koşullarıyla oluşturulmuş farklı anlam inşaları, kültürlerin belgeleri olarak algılanmakta, sözlük bir tarzlar toplamı, bütün tarzların ifade biçimlerinin yer aldığı,tüm anlamları içinde barındıran otorite olarak görülmektedir. Sözlüğün otorite olarak algılanması, hükmedici ya da bir tarzı önde tutup diğerlerini ikincil düzeye iten bir anlayışı değil; bütün tarzlara eşit mesafede, gücünü bu tarafsızlığından alan "bilginin tarafsızlığı"nı öne çıkaran bir anlayışı ifade etmektedir. Ekşi Sözlük'ün grup üyeleri tarafından anlamlandırılmasında nüans farklılıkları oluşsa da, grubun ortak deneyim alanı, organik yaşamın dışsal baskılarından uzak, dış dünyanın uçarılığından kaçış ile birlikte hem İnternetin hem sözlüğün özgürleştirici yanı öne çıkmaktadır.

Sözlüğün eleştirel bakışı ve direnç noktası sözlük kavramına bakışa paralel olarak yazıya yönelme üzerinde odaklanmaktadır. Yazı dilinin kural koyucu niteliği ve samimiyetten uzak oluşuyla başlayan tavır alma biçimi, küreselleşmenin kültürel niteliği haline gelen ve giderek artan ölçüde gerçekleşen kültürün görselleşmesine yazıyla karşılık verme, görselleşme sürecinin yazıyla güncesini oluşturma çabası olarak görülmektedir. Grup üyeleri hızlı değer tüketimi ve geçicilik duygusunun egemenliğinde "söz uçar yazı kalır" anlayışından hareketle ya da üyelerin deyişiyle "yıllardır okuyup da yazamayan" bir kitle olarak dönemin, grubun ve kendi kişisel tarihini aynı ortamda birleştirme ve bütünleştirme işlevine yönelmektedir. Hareket noktası ve gerekçelendirme biçimi postmodernitenin öngördüğü tarihsellik anlayışıyla da uyumludur. Tarihin sonu olarak da değerlendirilen postmodernizm, cemaatleşme ve bireyselleşme çelişkileriyle her kimlik ve kesimin kendi tarihini yeniden anlatılaştırmasına, öznelleştirilmesine izin verir. Bu anlayış, bugüne değin modernizmin egemen lehine kullanılmış bilim ve tarih anlayışına tepki olarak yükselmektedir.

Türkçe sözlük, sözlüğü, bir dilin veya belli bir çağda kullanılmış kelime deneyimlerini alfabe sırasına göre alarak tanımlarını yapan, açıklayan, başka

dillerdeki karşılıklarını veren eser[257] olarak tanımlamaktadır. Ekşi Sözlük, sözlüğün sıralama, sınırlama, tanımlamalarını reddederek kendi bilgi kaynağını üretmeye, konuştuğu gibi yazmaya, bir maddenin anlamının bir otorite tarafından değil de onu kullanan herkes tarafından tanımlanmasını sağlayarak kolektif bir sözlük oluşturmaya koyulmaktadır.

Tanaydın, egemenden ayrışan kırık dilin hakim düzen tarafından dışlanmış olması gerektiğini, bu anlamda Ekşi Sözlük'ün daha çok sosyalleşme amacıyla gençlerin bir araya gelmesiyle oluştuğunu, dilin farklılaşmasının sosyalleşme sürecinde bilinçsizce oluştuğunu belirtmektedir. Sözlükteki gençlerin kaygılarının daha çok otoritenin dikkatinden kaçmış küçük yaşam kırıntılarını büyütmek olduğunu , bu nedenle dili bir karşı direnç olarak okumanın güçlüğünden bahsetmektedir. Toplumsal yaşama pek yatırım yapmamış bir kesim olarak gençlik, bugüne değin depolitizasyon süreciyle birlikte daha çok tüketici olarak ele alınmış, büyük ölçüde kamusal alanın dışında yer almıştır. İnternetin anarşizmle birlikte değerlendirilen alanı gençliği tekrar kamusal alana çekmeye başlamakta, teknoloji bilgi ve ilgisiyle gençler bu alanda şimdiye kadar kendilerini dışlayan tüm kesimlerden daha kıvrak, bilgili ve ilk kez önde olma fırsatı yakalamışlardır. Süreç gençlerin kamusal alanda tekrar yoğun biçimde yer almaya başlaması ve gençlerin bu alana yoğun ilgisi bu dışlanmışlık duygusuna tepkisi olarak da görülmelidir. Bu anlamda Ekşi Sözlük gençlerin kamusal alanda tekrar boy gösterme isteklerinin göstergesi olarak okunmalı, ancak gençler bunu kendi yapısal özellikleriyle, özgürlükleriyle ve kendi üsluplarıyla gerçekleştirmek istemektedir.

Her alt kültürün kendi yarattığı anlam bütünlüğü içinde bazen metaların, görünümlerin sembolik anlamları, bazen de dilsel pratikleri öne çıkabilmektedir. Ekşi Sözlük sanal bir cemaat olmanın doğası gereği dil aracılığıyla anlam inşasını gerçekleştiren bir alt kültür formasyonu özelliği göstermektedir. Sözlüğün sanal cemaat olması dolayısıyla grup üyelerinin dışsal görünüm açısından metalarla ilişkisini ele almak kuşkusuz mümkün olamamaktadır. Ancak sözlüğün adına ilişkin yazım ya da görünümü adına dünya ölçeğinde ortak bir anlayış ve bilgi dağarcığı içinde bilinen, algılanan bir sembol gerçek anlamıyla bağlarından koparılıp yepyeni

[257] Türkçe Sözlük, s. 1806.

bir kullanım biçimine dönüştürülmektedir. (Ek$i) Türkçe'de bir ses, alfabenin bir harfi, dilsel bir işaret olarak bilinen ses, küresel dönemin hakim sermaye değeri para ve onun sembolik işaretiyle ifade edilmektedir. Finans alanından bir sembol dilsel bir anlam içine yerleştirilmektedir. Bu gösterge sitenin alt kültür olarak değerlendirilme potansiyelini, öznenin bilinçli bir girişimle metaları dönüştürdüğünü göstermekte ve onu egemenin öngörmediği yeni kullanım biçimleri içine yerleştirmekte, anlamı orijinal bağlamından koparmaktadır. Kültürlerin tarzları olarak gördükleri dile ve bu tarzların toplamı olarak gördükleri sözlüğün adında, küreselleşme sürecinin en hakim sembolünü kullanarak aykırı ve alt kültürlere özgü şok edici anlam biçimini kullanmaktadır.

Çalışmanın son varsayımı grup üyelerinin dünyayı algılama biçiminin Batı perspektifinden gerçekleştiği, küresel kültürün taşıyıcısı medya ürünlerinden ve medyanın belirlediği tüketim kültüründen beslenen, teknoloji kullanımında yeterliliğe sahip, hakim anlayışın mitleştirdiği vasıflı insan profiline uygun kullanıcılardan oluştuğu yönündedir. Sitedeki kimlik profilleri bize gençlerin medyayla içli dışlı olduklarını; popüler kültürden beslendiklerini; film, müzik vb. popüler medya ürünlerine ilgi duyduklarını göstermektedir. En çok gündelik yaşamın serbest zaman faaliyeti olarak deneyimlenen medya ürünlerinin günlük yaşamla ilişkisini kavramak, etkilerini gözlemlemek ve sistemin gündelikle ilişkisini anlamaya çalışmak, kültürel temas ve kültürel üretimin nasıl gerçekleştiğini de bize göstermektedir. Pop müzik ve gençlerin ilgi gösterdikleri bu alandaki oluşumlar günlük yaşam ile bu dilin estetik bağını gençlerin nasıl kavradığını göstermekte; kendilerini diğerlerinden farklı kurguladıkları yönlerini deşifre etmektedir.

(özgürlük) sınırların istediğimiz yerde olması hali (ssg)

(para)mutluluğu satın alamaz denilen ama mutlu olacağımız şeyleri satın almamızı sağlayarak bizleri sevindiren bir çeşit sinir yatıştırıcı (Shadown)

(Nickname) süperegonun dijital ortamlara akmışı (Fu)

(Politika) hiçbir şey söylemeden cevap vermek sanatı (Mortifera)

(Özgürlük) kişinin bir kontörü olması durumu (Uluer)

(Medya) yiğidi öldürmeden hakkını yiyebilen yaratık (Mononoke)

(Televizyon) kurtulması en zor alışkanlık (Annie)

(Marka) zamane tanrısı (Eyco)

(Diploma) bir bürokrasi parçası, olmazsa olmuyor çoğunlukla (Mazaka)

(Televizyon) anlamın bit pazarı (Cervantes1614)
(Müzik) şekillenmiş duygular topluluğu (Cadi)
(Para) en güçlü afrodizyak (Incarnete)
(Para) dünyanın en ünlü turisti (Karem)

Sözlük kullanıcılarının kimlik profilleri, küreselleşme sürecinin hız kazanması ve hizmet sektöründeki değişimle beraber ortaya çıkan "postmodern dönemin sınıfsal biçimi" olarak değerlendirilen, kültürel tüketimde orijinallik peşindeki yeni orta sınıfın değerleriyle uyumlu bir seyir izlemektedir. 1990'lı yıllarda belirginleşme süreci içine giren bu sınıfsal farklılık büyük ölçüde medya aracılığıyla biçimlenmektedir. Batılı değer yargılarına sahip, beyaz yakalı, ağırlıklı olarak hizmet sektöründe yoğunlaşan, kentli yaşam biçimini önemseyen, ekonomik olarak iyi kazanan ya da yeni ekonomik sistemi kolaylıkla kavrayarak iyi kazanma planlarına sahip, kendiyle barışık, genç, elit bir kitle olarak görülmektedir. Tüketimde ve değerlerde bu ayrışma büyük ölçüde kitle iletişim araçları vasıtasıyla biçimlenmektedir.

Sözlük içinde tartışma konuları arasında en yoğun ilgiyi gören başlıklardan biri olarak "Tikilik" olgusu ve tikinin tüketim toplumunun pasif alıcısı olarak kabul edilmesi, negatif bir anlayışla tanımlanması; gençliğin kendine yönelik bir eleştirel ifadesi olarak okunabilir. Sitedeki kimlik profilleri; pek çok konuda olduğu gibi film, müzik vb. medya ürünlerinin tüketiminde de kendilerini tikilerden ayrıştırmaktadırlar. Medyanın egemen anlayışını reddeden sözlük gençliği; kendine yeni mecralar yaratmak isteyen, televizyona bağımlılığı reddeden, İnternet gibi, kullanıcılara daha aktif katılım imkânı tanıyan ve onu kullanım biçimiyle de ayrışan, teknolojik bilgiye sahip ve onunla ne yaptığını bilen bir anlayışı benimsemektedir.

Sınıfsal içeriği itibarıyla büyük ölçüde kitle iletişim araçları vasıtasıyla biçimlenen elit kesimi ifade eden sözlük gençliği ve tikiler, farklı değerlendirilme biçimleri içine yerleştirilmektedir. Sözlük kullanıcılarının kendilerini tikilerden ayrıştırdıkları nokta farkındalık düzeyleri ve eleştirel bakışları üzerinde odaklanmaktadır. Farklılık olarak, sözlük gençliğinin kendini ayrıştırdığı noktalar ve bazı temel özellikleri dikkate alarak bu gençlik kesimini yeni orta sınıf, tiki gençliğini de geleneksel orta sınıf içine yerleştirmek sözlük gençliğinin bakışıyla

mümkün gözükmektedir. Sözlük kullanıcılarına göre tikiler, farkındalık düzeyi gelişmemiş, orijinallik arayışı içinde olmayan, markaları olduğu gibi kitlesel biçimde tüketen ve kendi anlayışını yaratmaktan yoksun kesimleri ifade etmektedir. Sözlük kullanıcılarındaki farklılık ise, medyada, popüler kültürde, müzikte, eğlence ve yaşam biçiminde seçkinci, kendilerini üstün görme, orijinallik arayışları ve kendi iç dünyalarına, çelişkilerine ve toplumsal tabu olarak görülen konulara dair itirafçı yapılarında gözlenmektedir. Sözlükteki kimlik profillerini "kolay angaje olmayan, derdini sloganlarla anlatmayan ama "trendy" yaşam tarzlarının da karşısında olan bir geçlik"[258] olarak tanımlayabilmek mümkün gözükmektedir.

Hakim düzen küreselleşmenin kültürel mecrası haline gelen ileri medya teknolojilerini kullananları biçimlendirme iddiasını sürdürmektedir. Dünyaya çoğunluğun dilinden seslenen medyada, vasıflı insan söylemleri; teknolojiyi iyi kullanabilen olarak dillendirilmektedir. Eğitim ve kültür düzeyinden önce teknolojik yeterlilik esası üzerinde yoğunlaşan vasıflı insan tanımlaması, dahil olduğu üretim sürecinin yeniden üretimi sürecinde, bu süreçlere katılmak ve bunları yeniden üretmek donanımına sahip olarak ele alınmaktadır. Eğitim ve bilinç düzeyiyle kültürel sermayenin önemi görmezden gelinmekte ya da ikincil konuma itilmektedir. Sözlük üyelerinin aile ve eğitim kurumlarını otorite olarak algıladıklarını, ancak eğitimin önemini reddetmediğini belirtmiştik. Ayrıca İstanbul Gençliği:Gençlik Değerleri Araştırması sonuçlarına göre gençler eğitim ve saygınlık arasında bir bağ kurmaktadır.

Dünyaya bakışı ağırlıklı olarak Batı perspektifinden olan sözlük üyeleri, Batının kültürünü süreçlerden bağımsız, tek ve mutlak yol olarak değil eleştirel bir akıl süzgecinden geçirerek ve kendi yerel dünyasıyla harmanlayarak anlam inşasını gerçekleştirmektedir. Tüketim potansiyeli yüksek, elit bir gençlik algısı olarak Ekşi Sözlük, postmodernitenin yaşam biçimi motiflerini kullanan ama aynı zamanda ona karşı direnme yollarını arayan bir oluşum olarak karşımıza çıkmaktadır. Sistemin öngördüğü teknolojik yeterlilik özelliğine sahip sözlük üyelerini egemen söylemin yaygınlaştırdığı vasıflı insan ilkesinden hareketle, teknolojik yeterliliğin yanında kültürel sermayenin niteliğini öne çıkaran farkındalık, eleştirel bakış, bilişsel

[258] Yıldırım, a.g.m., s. 56.

düzeyini yükseltme çabası içinde olan bireyler olarak okumak mümkündür. Kimlik bu süreçte diğerleriyle ilişki içinde, hareketli, esnek, sürekli olarak öğrenmeye açık, karşılıklı etkileşim süreciyle kurulmaktadır.

Gençlerin eleştirel düzeyleri medyanın türdeşleştirici ürünlerine, pasifleştirme eğilimine, tüketim toplumunun pasif algılayıcısı olma biçimine karşı durdukları gibi, Batı orjinli bir hareket olan küreselleşmeye bakışlarında da görülebilmektedir.

Küreselleşme bireyleri ve toplulukları birlikte bir dünya kültürü yaratmaya davet eder. Bu süreçte herkese ve her gruba kendini ifade etme imkanına, dolayısıyla teknolojik alana katılıma çağırır. Sözlük gençleri sürecin bu ideolojik çağrısına yanıt vermekte ancak, süreci kendi ideolojik okumalarından ve bilişsel süzgeçlemeden geçirerek değerlendirmektedir. Gençler küreselleşme için sözlükte şu maddelere yer vermektedir:

gerçek adı piramitleşmedir, sömürenler tepede ve sömürülenler tabandadır (shineon) (13.08.2001)
ingiltere prensesi diana'nın veliahtı el fayed'le fransa'da alman yapımı bir arabada giderken ve italyan paparazzileri tarafından takip edilirken belçika yapımı bir yere çarparak ölmesi ve bu olayın benim gibi bir türk tarafından aktarılmasıdır. (ceylin) (14.04.2002)
dünyanın toplaşmaya başlaması. tabi ki para için (Aether) (19.11.2006)

Küreselleşmenin ekonomik eşitsizliğin taşıyıcısı olduğu, Batı merkezli bir sömürü olarak çevre ülkeler düzeyinde işlediği, taşıdığı kültürel değerler açısından kültürü de küreselleştirdiği ve bunun sonucunda kimliklerde yaşanan melezleşme biçimi sözlük üyeleri açısından kavranmakta ve sürecin eleştirel bir süzgeçlemeye tabi tutulduğu anlaşılmaktadır. Ayrıca site içinde konuya ilişkin olarak yapılmış akademik çalışmalara, yeni çıkmış yayınlara dair bilgilendirici anlatımlar ve uzun, açıklayıcı bilgiler de yer almaktadır.Sitenin bilgilenme amacında olanları bilgi kaynaklarına yönelttiği görülmektedir. Buraya sadece çarpıcı olabilecek kısa birkaç örneği alınmıştır.

Küreselleşmenin ve onun en önemli taşıyıcısı olan medyanın çağırma ve seslenme yoluyla bireyleri teknolojik alana ve onun ürünlerini kullanmaya davet etmesi pratiği, sözlük kullanıcılarını en fazla İnternete çekmektedir. Üyelerin

özgürleşme amacıyla kullandıkları bir araç olan İnternet, yaşamın diğer tüm alanlarından farklı olarak grup üyeleri için bir üst-anlamı ifade etmektedir. Para kazanma, kendi tarihini yazma, toplumsal sorumluluk alma, dünyayı yeniden anlamlandırma gibi pek çok açıdan İnternete yaklaşım grup üyelerini Aydın Uğur'un deyişiyle "Netperest (NP)" olarak tanımlamak için yeterlidir.

(Sözlük kullanıcılarının İnternet için kullandıkları tanımlamalar)
beynelşebeke (lagara, 29.05.2001)
her şeyi gören ve bilen yeni tanrı (yanılgı, 02.10.2007)
dünyanın sekizinci kıtası (bukadaryurektencagırmabeni, 06.11.2007)
bir savaş görmedim, bir toplumsal harekete katılmadım, herhangi bir ideolojiye inanıyorum diyemem. o nedenle hayatta kuruluşuna ve gelişimine şahit olup da içinde yer alabildiğim tek şeydir İnternet…25 yaşındayım, anlatacak 50 yıllık İnternet anım var (Nick belane, 11.11.2005)
yeni ekonominin en şirin oyuncağı, masrafları düşüren, verimliliği arttıran, bürokrasiyi azaltan, araya aracı sokmadan yüzlerce işleminizi yapabileceğiniz bir araç (caelumluna, 10.11.2001)

Kullandığı ve içinde yer aldığı araçların doğası gereği bütüncül dünya kültürüyle etkileşim içinde bir elektronik cemaat olarak Ekşi Sözlük dilsel pratiklerle gerçekleşen ve sanal cemaat olmasıyla koşut dili kullanmasının yanında anlam pratiğinin öne çıktığı, dilin özgün kullanımıyla yeni anlam inşaları yaratması, farkındalık düzeyi, grup üyelerinin yeni anlam inşasını sahiplenmesi, kolektif niteliğiyle söylemsel bir gençlik alt kültürü olarak görülebilir. Yazı dilinin kurallarını reddederek konuşur gibi yazma, kültürün görselleşmesinden hareketle ve tepkisel olarak yazma edimine yönelme, kendi kültürünün tarzını yaratarak ait olduğu toplumsal yapının dönemsel tarihini tuttuğu iddiasıyla kavramsal olarak kültürel simge olarak gördüğü sözlük kavramına koşut, kendi sözlüğünü yazmaya ve güncesini tutmaya yönelmiş, kendini tüm diğerlerinden ayrıştıran ve yarattığı tarzla gençleri kendine çekmeye devam eden bir oluşumdur.

Sözlük üyelerinin tartışma konularının büyük ölçüde popüler kültürden beslenmesine karşın, hakim anlayışın hızla yaydığı görselleşmeye karşı yazma edimine yönelmesi, sitenin en önemli direnç noktasıdır. Görmenin akılla doğrudan bir ilişkisi olmamasına karşın, yazma edimi beraberinde okumayı da gerektirmektedir. Okuma ise bilişsel süreci harekete geçiren, olayları duyusal algılama biçiminin yanında akıl süzgecinden geçirmeyi de gerektirmektedir.

Görselleşme ve imge kültürünün egemenliği altında okumanın bir alt kültür haline gelmekte olduğu günümüz sürecinde, sözlüğün dünya tahayyülü okuma ve yazmaya yönelmek, postmodernizmin tarihin sonu algısına kendi tarihini tutmaya girişerek yanıt vermektedir. Ancak bunu postmodernizmin öznel tarih anlayışıyla uyumlu biçimde gerçekleştirmektedir.

SONUÇ

Küreselleşme sürecinde yeni toplumsal formasyonlar da üreten İnternet ve sanal alemin yeniliklere en açık toplum kesimi olarak gençlerin kimlik deneyimine etkilerini kavrama çabasından yola çıkılan çalışmada, gelir ve eğitim düzeyi olarak siteye dahil olan gençlik toplumun orta ve üst gelir grubundan oluşan elit bir gençliktir. İnternetin ekonomi-politiği gereği büyük sermaye ve siyasal otoritelerle yakın ilişkisi, bu teknolojinin "eşitlikçi" yapısını kullanıcılar düzeyinde ele almamızı gerektirmektedir. Batılı ülkelere kıyasla İnternet Türkiye'de pahalı bir kitle iletişim teknolojisidir, bu teknolojiye erişmek ekonomik yeterliliğin yanı sıra kültürel ve teknolojik yeterliliği de gerektirmektedir. Yaygınlaşması hızlı bir biçimde gerçekleşse de Türkiye'de kullanım alanı toplumsal kesimler açısından sınırlıdır ve diğer araçlarla kıyaslanabilecek düzeye erişmesi henüz mümkün gözükmemektedir.

Site, yılda yüz yirmi bin civarında entry ve otuz bin civarında konu başlığı ve üç bin civarında kullanıcısıyla işlevselliğini sürdürmeye devam ettiren bir ortamdır.[259] Üye sayısı, üyelerinin devamlılığı, üyelerin aralarında bu yapıyla kurduğu duyusal ve bilişsel bağ, konu başlıklarında ve girilen maddelerde her kullanıcının sözlüğün minimumda tutulan kurallarına uyması karşılığında sitede yer alması siteyi heterojen özellikleri ağır basan, büyük ölçüde demokratik kurallarla işleyen elektronik bir sanal cemaat olarak karşımıza çıkarmaktadır.

Sözlük, benzeri diğer sanal cemaat örneklerinden dilsel pratiğiyle ayrışmaktadır. Sözlük üyeleri olarak özneler ile dil arasında araç-amaç ilişkisi dikkati çekmektedir. Özne dilin içine girerek, sözlük üyelerinin adlandırdığı biçimde "laf sokma" diyaloglarında sonuçtan ziyade sürece odaklı, zaman zaman dilin öznesi, zaman zaman da nesnesi konumunda yeni anlam patlamaları gerçekleştirmekte, bu özelliği sözlüğe kendi özgün dilini yaratma imkânı da sağlamaktadır. Özne dili parçalayarak ve parçalardan doğan yeni anlam pratikleri oluşturarak dilin hakim kullanım biçimlerinden ayrışmaktadır. Siteye alt kültür potansiyeli kazandıran niteliği ise öncelikle kültürün görselleşmesine tepki olarak yazma edimine yönelmesi, yazı dilinin katı kural biçemlerini reddetmesi, kamusal alanda uzun bir süredir varlığına

[259] Samet Köse, a.g.m., s. 250.

rastlanmayan ya da kabul edilmeyen genç kesimin İnternette etkin biçimde yer alması ve kamusal alanın yeni aktörü olma niteliğidir. Site ayrıca adındaki sembolik işaretin ve sözlük kavramının anlamının bağlamından koparılarak yeni bir anlama bürünmesini gerçekleştirerek alt kültürlerin metaları dönüştürme, onları yeni anlam pratikleri edinmelerini sağlayarak gruba özgü ortak değerler inşa etme ve simgesel anlamlar üretme yetisine sahiptir.

Siteye üye gençler ağırlıklı olarak, ait oldukları sınıfsal yapı, alt kültür olarak seçici/genelden ayrılması ve orijinallik arayışı özelliğiyle, bireysellik ve özgürlük anlayışıyla dünyayı Batı penceresinden algılamaktadır. Ancak Batı kültürünü eleştirel bir değerlendirme biçimiyle benimseyen ve kendi yerel değerleriyle birleştiren daha çok iki değerli hatta maruz olduğu kültürel temas biçimleriyle ve alternatif arayışlarıyla çok değerli bir kimlik kurgusuna sahiptir. Küreselleşmenin ana dili haline gelen İngilizce, siteye üye gençlerin büyük çoğunluğu tarafından bilinmekte, ayrıca gençler ortalamanın üstünde bir teknoloji kullanımı yetisine sahiptir. Bu özellikleri itibarıyla hakim söylemin eğitim ve ekonomik düzeyi ikincil konumda bırakan, vasıflı insanı teknoloji kullanım yeterliliğine sahip ve bu süreçlere katılarak sistemin kendini yeniden inşa sürecine katılan bireyler olarak tanımlamasına uygunluk göstermesine karşın, sözlük üyesi gençler eğitim ve bilgi düzeyini, aklın kullanımını öne çıkaran kültürel sermayeyi de önemsemektedir. Üyelerinin özellikleri ve sitenin niteliği olarak Ekşi Sözlük kültürel üretim ve tüketimiyle enformasyon toplumunun enformasyonu hem tüketen, hem sorgulayan hem de enformasyon üretim sürecine katılan bir oluşumudur. Artan yoğun kültürel tüketim süreci olarak da küreselleşmeye başat ideolojiyi yeniden üretecek biçimde değil, egemen olanın motiflerini kendi değerlerinin içine yerleştirip orda eritme ya da süzgeçleme biçiminde katılmaktadır. Küreselleşmenin türdeşleştirici etkisi, yoğun İngilizce kullanımı ve özellikle takma adların bu dilde ağırlık kazanmasına karşın, sitenin yerel oluşum niteliğini gölgelememektedir.

Siteye üye katılımcılar İnternet ve Ekşi Sözlük oluşumlarına özgürleştirici özellikler atfetmekte, bu iki alan üyeler arasında bir üst-anlam haline gelmektedir. Bu özellikleri İnternetin anonim ortamı nedeniyle sorumluluğu olmayan özgürleşmenin toplumsal yaşamda bir karşılığı olmadığı yönünde eleştiriler de almaktadır. Ancak

özgürleşmenin bu niteliği İnternetin geleceği tartışmaları içinde yer alan temel sorunsalını oluşturmaktadır. Ve henüz çok yeni bir kullanıma sahip bir teknoloji olarak İnternetin kamusal yarar anlamında geleceği bu sorunsalın çözümü ile şekillenecektir.

Üyelerin "kendini geliştirme imkânı", "kendini aşma" olarak tanımladığı sözlük özellikleri itibarıyla da yeni değerler yaratma, onları benimseme ve tüketme anlayışı bir kolektivite içerisinde gerçekleştirilmektedir. Mead, pirefigüretif toplum olarak değerlendirdiği modern toplumlarda yetişkinlerin değişim sürecine ayak uyduramadıklarını, gençlerin ancak yaşıtları olan gençlerden bir şeyler öğrenebileceklerini, bu toplumlarda kuşaklar arası uçurumun yaşanacağını belirtmektedir. Sözlük üyelerinin kendilerini farkındalık düzeyleri, teknoloji ağırlıklı yaşam ve eleştirel düzeyleriyle diğer kesimlerden ayrıştıran yapısı genel geçer değer, kural ve otoriteleri geride bırakarak sürekli bir yenilik ve "daha iyi bilinç" arayışları, kendi bilgilerini birbiriyle paylaşarak birbirinden öğrenme süreci de sözlüğe devamlı bir devinim kazandırmaktadır. Ekşi Sözlük, sınırların giderek kaybolduğu global bir dünyada kullanıcılarına bilişsel ve duygusal bir zırh sağlamaktadır.[260]

Gerek içerik, gerekse yapısı nedeniyle "postmodernizmin son perdesi" tanımlamaları da yapılan Ekşi Sözlük, eklektik yapısı ve ideolojik bakışıyla postmodern bir oluşumdur. Binlerce madde ve tartışma diyalogları içinde kolajlardan oluşmuş bir bütünlüğü oluşturmaktadır. Eklektik yapılanma, yön duygusunun kaybından doğan bir sürüklenme ve yeniden anlamlanma sürecini yaratmaktadır. Bu yeniden anlamlanma süreci sürüklenme duygusuyla birlikte gerçekleşen, bir maddeden diğerine, bir duygudan akıl yürütmelere uzanan geniş bir yelpazede gerçekleşmektedir. Tek bir konuya yoğunlaşmayı önleyen bu yapı, Jameson'ın postmodernitede etkilemenin ortadan kalkması olarak gördüğü, fragman etkisi olarak ifade ettiği geçmişin kırık anlam parçalarının yeniden anlatılaştırılması, yeniden anlamlanma, yitik anlamdır.

Küreselleşme sürecinde kültürel alanın tüketiminin artması, küresel kültürün homojenleştirme eğilimiyle aynı anlama gelmemektedir. Kültür akışı yerel

[260] Samet Köse, a.g.m., s. 253.

kimliklerin yeniden biçimlendiği bir süreç olarak görülmelidir.[261] Bu süreç her kültürün anlam akışı içine yeni anlamların, yeni değerlerin dahil olasıyla birlikte işlemekte, kültürler kendi anlam akışını yeniden inşa sürecine yönelmektedir. Hall'e göre de küresel kültür, tikellik (particularity) aracılığıyla işleyen; tikel mekânları, tikel etniklikleri müzakere eden, tikel kimlikleri harekete geçirerek işleyen bir şeydir. Dolayısıyla, yerel ile küresel arasında daima süre giden bir diyalektik vardır.[262] Küresel, eklemlenmiş tikelliklerin bir sonucu olarak karşımıza çıkmaktadır. Kullandıkları araçların doğası gereği enformatik cemaatler bütüncül dünya kültürü ile etkileşim içindedir. Küreselleşmenin en önemli araçlarından olan ulus aşırı medya teknolojileri içinde bir oluşum olarak sözlük, sürecin bir parçası, bu alanın pek çok öznesinden biri olarak konumlandırılabilir. Althusser'in medyanın ideoloji pratiğini öncelikle küreselleşme için uygulayacak olursak, küreselleşme süreci tüm tikel oluşumlara seslenerek, onları kendini ifade etme olanağına, bir dünya kültürü yaratmaya, kendini farklılıklarıyla dünya ölçeğinde konumlandırmaya davet etmektedir.

Wollen'a göre de küreselleşme açık uçlu bir süreçtir. Tikellikler aracılığıyla işleyen bu süreç merkez-çevre tanımlarını muğlaklaştırdığı gibi bu ilişkileri de dönüştürme potansiyeli taşımaktadır. Tikellikler içine yerleşen her yani anlam ve değer akışıyla ulusal kültürlerin anlam inşaları da bir yeni süreç içine girmektedir. Ona göre;

> …çevredeki kültürler farklı hızlarda ve farklı istikametlerde değişecektir. Ancak şundan emin olabiliriz: Bu değişimler bu üç eksen boyunca gerçekleşecektir:Göç, kentleşme ve kültürel temas… Melez ya da bileşik bir kültürün tek bir modelinin olamadığını, böyle kültürlerin önünde pek çok alternatifin olduğunu görmeye başladıkça kültürel kimlik sorunları daha da karmaşık bir hal almaktadır…[263]

Tikelliklere hakim düzene karşı kendi alternatifini yaratma ya da diğer alternatiflerle etkileşim içinde olmayı sağlayarak anlamlandırma pratiği içinde seçme

---

[261] Kırca, a.g.m., s. 176'dan D. Held, A. McGrew ve D. Goldblatt, **Global Transformations: Politics, Ekonomics and Culture**, Oxford:Blackwell, (2000), s. 328.
[262] Hall (1998b), a.g.m., s. 88.
[263] Chambers, a.g.e., s. 111'den Peter Wollen, "Tourism, Language and Art", **New Formations 12**, 1990, s. 57.

ve ayıklama yapma imkânı sağlamasıyla küreselleşme, kültürel temasın en önemli araçlarından olan ileri medya teknolojilerinde egemen lehine işleyen homojenleştirici eğilimi zayıflatmaktadır. Sözlük yazarları anadilinin yanında İngilizce'yi de yoğun biçimde kullanmakta; İngilizce içinde de yeni kelimeler yaratma, onu esnetme çabalarına yer verilmektedir. Egemenin dilinin yoğun biçimde kullanılması onu egemene yaklaştırmaktan çok daha ziyade onun dilini de kendi üslubu içine yerleştirme biçimi olarak gerçekleşmektedir. Sözlük Fatih Özgüven'e göre, küresel köyün enformasyon akışının o kadar da küresel olmadığını, kürenin gene de / özellikle / hâlâ / belki her zamankinden de çok, köy-köy bölündüğünü (ve bunun daha da görünür olduğunu) ortaya koymaktadır.[264]

Sözlük üyelerinin cemaate çekilmesi organik yaşamda imaj kültürünün egemen hale gelmesi, sürekli değer tüketimi ve alternatife yönelme isteği site içinde de hızlı tüketimi beraberinde getirmektedir.hızlı tüketim ve sürekli alternatife yönelme yeni arayışları site içinde de hissettirmektedir. Sözlük, bu yönüyle de postmodern anlayışla uyumunu sürdürmektedir.

Küreselleşmeyle hızlı bir dönüşüm sürecine giren dünya, büyük ölçüde bu sürecin beslediği kültürün görselleşmesi ve imaj çağı olarak adlandırılan postmodern dönemin yarattığı kültürel akım, dünyayı görüntünün evrenselleşmesiyle karşı karşıya bırakmaktadır.Hızla gelişen yapısıyla İnternet de bu sürece ayrı bir ivme ve devinim kazandırmaktadır. Postmodernitenin kimlikler üzerinde yarattığı bunalım ve organik yaşamdaki aşırı değer tüketimi bireyleri sanal cemaat oluşumlarına ve sanal gerçekliğe yöneltmektedir. Jameson bu süreci postmodernde etkilemenin (affect) ortadan kaybolduğu yer olarak görmektedir. Bu kaybolma ona göre, olumsallık ya da anlamsızlık ve yabancılaşma durumunun yerini, imge dünyasının kırık parçalarının yeniden anlatılaştırılması almıştır.[265] Bu yeniden anlatılaştırılma postmodernitenin kolaj estetiğini ifade etmektedir. Bunu "fragman etkisi" olarak ele alan Jameson, bu dönemdeki anlam inşasının bütünlükten yoksun, fragmanlarda olduğu gibi farklı duygu parçalarından bir diğerine sürekli geçişi ifade eden yitik anlamdır.

---

[264] Fatih Özgüven, "Ekşi Zamanlar", **Radikal İki**, 17. 06. 2001. http://www.radikal.com.tr/ek-haber.php?ek=r28haberno=156, (par. 2)

[265] Jameson, a.g.e., s. 166.

Gençliğin yaşamındaki ve dildeki değişimlerin edebiyata yansımadığını belirten Reşat Çalışlar(2003c),[266] sanat ve dildeki bu boşluğun İnternet başta olmak üzere mizah dergilerinde ve yazılı basın organlarının hafta sonu ekleriyle doldurulduğunu belirtmektedir. Jameson bu durumu kültür-kapitalizm ilişkilerinde gelinen boyut ile görme-ölçüm-bilme arasındaki yakın bağlarla ilişkilendirmektedir. Ona göre modernitenin kavramsal sanatının içindeki sorunsal üretici güç olan bilmecemsi nesnenin yerini medyatik teknoloji almaktadır. Bu yeni teknoloji sanat dallarını özellikle de görsel sanatları melezleştirmekte, sanatsal alan bu teknolojilerle ve sanatsal temayla gerçekleştirilen karma deneyimlere dönüşmektedir. Kültürel üretim medya merkezli bir biçim haline dönüşmektedir. Postmodernizmin sanatın beslendiği alanı ve sanat sektörünü genişletmesi sanatın ve medya araçlarının deneyimlenme biçimlerini dönüştürmektedir. Bu durumu sanatın sömürgeleştirilmesi olarak ele alan Jameson'a göre, postmoderniteyi kültürel alanda karakterize eden şey, ticari kültürün her şeyin yerine geçmesi, imge üretiminin yanı sıra tüm yüksek ve alt sanat formlarını yutmasıdır.[267]

Postmodernite, dünyanın ayrıcalıklı bir bölümüne ait bir kültürdür ve dünyanın bu bölümünün tipik özelliği olan, üst derecede tüketim ve zenginliğe bağlıdır.[268] İnternet teknolojisi bu noktada postmodernitenin hem taşıtıcısı hem de ona direnme imkânı sağlayan bir nitelik sunmaktadır. Sözlük üyeleri postmodern dönemde kültürün giderek görselleşmesine tepki olarak yazma edimine yönelmekte, bu tutumuyla görmenin duyusal biçiminden yazıyla birlikte bilişsel düzeye yönelik bir eyleme ağırlık vermektedir. Yazmak okumayla yakın ilişki içinde olan bir kavramdır. Yazmak ve okumak görmeden farklı olarak olaylara ilişkin değerlendirmede akıl süzgecine ihtiyaç duymaktadır. Dolayısıyla bu aktiviteler bireyi görme eyleminin pasif bir parçası olmaktan aktif, katılımcı ve akıl yürütmelerle gerçekleşen bir muhakeme imkanı sunmaktadır. Bu süreçte sözlük grup üyelerine değer tüketiminin hızla gerçekleştiği bir dönemde duygusal zırhın yanında bilişsel bir zırh da sağlamaktadır.

---

[266] Çalışlar (2003c), "Edebiyatın Durgunluğu ve Diğer Medya", **Radikal İki**, 22. 06. 2003. http://www.radikal.com.tr/ek_haber.php?ek=r28haberno=2314, (par. 2).
[267] Jameson, a.g.e., s. 141.
[268] Zygmunt Bauman, "Postmodernite Modernite ve Etik", çev. Aytaç Yıldız, **Doğu Batı Dergisi**, Yıl: 6, Sayı: 19, Mayıs-Haziran-Temmuz 2002, 2.b., Ankara: Doğu Batı Yayınları, 2005, s. 63.

Bilimsel gerçekliklerin, bilimin modernizmdeki araçsallığının bir tahakküme dönüştüğü ve egemene hizmet ettiği, sistemin kendini yeniden üretmesinin meşruiyeti haline geldiği düşüncesi, postmodernizmin en önemli çıkış noktasıdır. Postmodernizmin bilimin içine düştüğü krizden beslenmesi ve küreselleşmeyle dünya ölçeğinde yaygınlaşması medya araçlarının da etkisiyle kültürel/sanatsal ifade biçimi almasına neden olmaktadır. Ancak bilime ilişkin eleştirel yaklaşımlar yeni bir olgu değildir. Thomas Kuhn "paradigma"[269] terimiyle bilimsel çalışmalarda ortak değerler yaratma çabalarına değinmiş ancak bu eleştirel yaklaşım bilim çevrelerinde kapsamlı bir değerlendirmeye tabi tutulmadığından postmodernizm, hızla değişen dünya koşullarıyla beraber bir realite olarak varlığını kabul ettirmektedir. Bu bakımdan postmodernizm, kendi öteki kimliklerimizi de içinden okuduğumuz Avrupa-Amerikan, Batı/Kuzey kültürünün sorgulanamaz bir egemenlik içinde dünyanın merkezi olmadığının bilincine varılmasıdır.[270]

Postmodernizmin büyük anlatıların reddi, güvenli kimlik kurgusunun yitirilmesi, sanatta değişen estetik anlayışlar ve sanat sektörünün kalabalıklaşması ve aşırı değer tüketimiyle sürekli alternatif arayışları içinde olması ve her yeni alternatifin de hızlı tüketim döngüsünde yitirilmesi, aşırı bireyselleşme ve cemaatleşme çelişkilerinin iç içe geçmesi gibi olumsuzlayıcı nitelik sorunlarıyla öne çıkmaktadır. Ancak postmodernizm merkez-çevre anlayışını dönüştürmesi ve hegemonya alanını dünya ölçeğinde genişletmesiyle hegemonyanın işleyişini daha görünür kılması, yerelliklerin dönüşümünü ve canlanmasını da beraberinde getirmektedir. Tıpkı postmodernizm gibi kitle iletişim araçları da olumlayıcı özelliklerinden ziyade kültür emperyalizminin taşıyıcısı, kültürel tehdit araçları olması yönleriyle daha fazla ele alınmaktadır. Ancak bu araçlar aynı zamanda yaşamı kolaylaştırma ve alternatiflere yer verme açısından tercih imkanı da sunmaktadır. Medya ürünlerinin algılayıcıları pasif değil aktiftir ve anlamlandırma süreci her bireyin öznel değerlendirme süzgecinden geçerek gerçekleşir. Bu nedenlerle, kitle iletişim araçlarının

[269] Thomas Kuhn, **Bilimsel Devrimlerin Yapısı**, çev. Nilüfer Kuyaş, 6.b., İstanbul: Alan Yayıncılık, 2003, s. 68.
[270] Tuğrul İlter, "Modernizm, Postmodernizm, Postkolonyalizm:Ben-Öteki İlişkileri ve Etnosantrizm", **Küresel İletişim Dergisi**, Sayı: 1, Bahar 2006, s. 9, http://globalmedia-tr.emu.edu.tr/bahar2006 .

yaşamlarımıza biçim verme gücü sınırlıdır; bu araçlar, tüm manipülatif özelliklerine rağmen, her zaman iletişim ve tartışma mecrası olarak kalacaklardır.[271]

Küreselleşme sürecinde postmodernizmin ve kitle iletişim araçlarının dünya ölçeğinde yaydığı ideolojiler nedeniyle, henüz çok yeni bir kullanıma sahip İnternetin geleceği belirsizdir. Ne türden bir teknolojik araç olursa olsun eğitim düzeyi bu araçların kullanım biçimini belirlemesi açısından birincil öneme sahiptir. Bu nedenle eğitimin önündeki ekonomik, eşitlik, özgürlük gibi politik sorunlar çözülmedikçe bu araçların kullanımı bir sorunsal olarak devam edecektir. Küreselleşme karşısında bir filtre işlevi görebilecek küyerelleşme, henüz kitlesel ve dünya ölçeğinde bir hareket tarzı yaratılmasına katkıda bulunamamıştır. Ancak sorunsal halinde ele alınan bu araçlar küreselleşmeye kucak açtığı gibi ona direnme yollarını da içinde barındırmaktadır.

Geleceğe eşitlik, özgürlük ve demokrasi kaygılarıyla bakanlar için[272] yeni mücadele ekonomik sermaye ile kültürel sermaye arasında gerçekleşecektir. İnternetin olumlayıcı yanlarını mümkün kılabilecek çözümler kültürel sermayenin niteliğini yükseltecek olan eğitimin önündeki engellerin aşılmasıyla mümkün olabilecektir.

[271] John Keane, **Medya ve Demokrasi**, çev. Haluk Şahin, 3.b., İstanbul: Ayrıntı Yayınları, s. 169.
[272] Kozanoğlu, a. g. e. , s.111

YARARLANILAN KAYNAKLAR

Kitaplar:

ALTHUSSER, Louis. **İdeoloji ve Devletin İdeolojik Aygıtları**. çev. Alp Tümertekin. 1.b. İstanbul: İthaki Yayınları, 2003.

ANDERSON, Benedict. **Hayali Cemaatler**. çev. İskender Savaşır. 3.b. İstanbul: Metis Yayınları. 2004.

BALİ, Rıfat N. **Tarz-ı Hayat'tan Life Style'a**. 1.b. İstanbul: İletişim Yayınları. 2002.

BAUDRİLLARD, Jean (2004a). **Tüketim Toplumu**. çev. Hazal Deliçaylı. 2.b. İstanbul: Ayrıntı Yayınları. 2004.

BAUDRİLLARD, Jean. **Simülarklar ve Simülasyon** çev. Oğuz Adanır. 3.b. Ankara: Doğu Batı Yayınları. 2005.

BAUMAN, Zgymunt. **Sosyolojik Düşünmek**. çev.Abdullah Yılmaz. 5.b. İstanbul: Ayrıntı Yayınları. 2006.

BEK, Mine Gencel(der.) **Avrupa Birliği ve Türkiye'de İletişim Politikaları**. 1.b. Ankara: Ümit Yayıncılık. 2003.

BİNARK, Mutlu ve Barış Kılıçbay (der.). **İnternet Toplum Kültür**. 1.b. Ankara: Epos Yayınları. 2005.

BOURDİEU, Pierre. **Karşı Ateşler**. çev. Halime Yücel. 1.b. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları. 2006.

CHAMBERS, Iain. **Göç Kültür Kimlik**. çev. İsmail Türkmen ve Mehmet Beşikçi. 1.b. İstanbul: Ayrıntı Yayınları. 2005.

CHANEY, David.**Yaşam Tarzları**. çev. İrem Kutluk. 1.b.Ankara: Dost Kitabevi. 1999.

EAGLETON, Terry. **İdeoloji**. çev. Muttalip Özcan. 2.b. İstanbul: Ayrıntı Yayınları. 2005.

FEATHERSTONE, Mike. **Postmodernizm ve Tüketim Kültürü**. çev. Mehmet Küçük. 2.b. İstanbul: Ayrıntı Yayınları. 2005.

FİSKE, John. **İletişim Çalışmalarına Giriş**. çev. Süleyman İrvan. 2.b. Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları. 2003.

GERAY, Haluk**. İletişim ve Teknoloji**. 1.b. Ankara: Ütopya Yayınevi. 2003.

GIDDENS, Anthony. **Modernliğin Sonuçları**. çev. Ersin Kuşdil, 3.b. İstanbul: Ayrıntı Yayınları. 2004.

HALL, Stuart ve Martin Jacques(der.) **Yeni Zamanlar**. çev. Abdullah Yılmaz. 1.b. İstanbul: Ayrıntı Yayınları. 1995.

HARVEY, David(2003b). **Postmodernliğin Durumu**. çev. Sungur Savran. 3.b. İstanbul: Metis Yayınları. 2003.

HEBDİGE, Dick(2004b). **Altkültür: Tarzın Anlamı**. çev. Sinan Nişancı. 1.b. İstanbul: Babil Yayınları. 2004.

IVM-SAM. **Turkish Youth 98:The Silent Majority Highlighted**, Ankara: Konrad Adenauer Foundation. 1999.

JAMESON, Frederic. **Kültürel Dönemeç**. çev. Kemal İnal. 1.b. Ankara: Dost Kitabevi. 2005.

KANE, John. **Medya ve Demokrasi**. çev. Haluk Şahin. 3.b. İstanbul: Ayrıntı Yayınları. 1999.

KAYA, Ayhan. **Berlin'deki Küçük İstanbul**. 1.b. İstanbul: Büke Yayınları. 2000.

KAZGAN, Gülten(der.) **İstanbul Gençliği: Gençlik Değerleri Araştırması 2004**, 1.b. İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları. 2006.

KEJANLIOĞLU, Beybin. **Frankfurt Okulu'nun Eleştirel Bir Uğrağı: İletişim ve Medya**. 1.b. Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları. 2005.

KİNG, Anthony D.(der.) **Kültür Küreselleşme ve Dünya Sistemi**. çev. Gülcan Seçkin ve Ümit Hüsrev Yolsal. 1.b. Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları. 1998.

KOZANOĞLU, Can. **İnternet Dolunay Cemaat**. 3.b. İstanbul: İletişim Yayınları. 1997.

KOZANOĞLU, Can. **Cilalı İmaj Devri**. 11.b. İstanbul: İletişim Yayınları. 2004.

KUHN, Thomas. **Bilimsel Devrimlerin Yapısı**. çev. Nilüfer Kuyaş. 6.b. İstanbul: Alan Yayıncılık. 2002.

KUMAR, Krishan. **Sanayi Sonrası Toplumdan Post-Modern Topluma Çağdaş Dünyanın Yeni Kuramları**. çev. Mehmet Küçük. 2.b. Ankara: Dost Kitabevi. 2004.

KÜÇÜK, Mehmet(der. ve çev.) **Medya İktidar İdeoloji**. 3.b. Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları. 2005.

MATTELART, Armand. **Beyin İğfal Şebekesi**. çev. Işın Gürbüz. 1.b. İstanbul: Ayrıntı Yayınları. 1995.

MUTLU, Erol. **İletişim Sözlüğü**. 4.b. Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları. 2004.

OSKAY, Ünsal. **Kitle İletişiminin Kültürel İşlevleri**. 1.b. İstanbul: Der Yayınları. 1993.

POSTMAN, Neil(2006a) **Teknopoli:Yeni Dünya Düzeni**. çev. Mustafa Emre Yılmaz. 2.b. İstanbul: Paradigma Yayıncılık. 2006.

POSTMAN, Neil(2004b) **Televizyon: Öldüren Eğlence**. çev. Osman Akınhay. 2.b. İstanbul: Ayrıntı Yayınları. 2004.

RITZER, George. **Büyüsü Bozulmuş Dünyayı Büyülemek**. çev. Şen Süer Kaya. 1.b. İstanbul: Ayrıntı Yayınları. 2000.

RITZER, George. **Toplumun McDonaldlaştırılması**. çev. Şen Süer Kaya. 1.b. İstanbul: Ayrıntı Yayınları. 1998.

ROBINS, Kevin. **İmaj: Görmenin Kültür ve Politikası**. çev. Nurçay Türkoğlu. 1.b. İstanbul: Ayrıntı Yayınları. 1999.

SARTORI, Giovanni. **Görmenin İktidarı**. çev.Gül Batuş ve Bahar Ulukan. 1.b. İstanbul: Karakutu Yayınları. 2004.

SCHILLER, Herbert. **Zihin Yönlendirenler**. çev. Cevdet Cerit. 2.b. İstanbul: Pınar Yayınları. 2005.

SMITH, Philip. **Kültürel Kuram**. çev. Selime Güzelsarı ve İbrahim Gündoğdu. 1.b. İstanbul: Babil Yayınları. 2005.

STOREY, John. **Popüler Kültür Çalışmaları**. çev. Koray Karaşahin. 1.b. İstanbul: Babil Yayınları. 2000.

ŞAYLAN, Gencay. **Postmodernizm**. 2.b. Ankara: İmge Yayınevi. 2002.

TİMİSİ, Nilüfer (2003a) **Yeni İletişim Teknolojileri ve Demokrasi**. 1.b. Ankara: Dost Kitabevi. 2003.

TOMLINSON, John. **Küreselleşme ve Kültür**. çev. Arzu Eker. 1.b. İstanbul: Ayrıntı Yayınları. 2004.

URRY, John. **Mekânları Tüketmek**. çev. Rahmi G. Öğdül. 1.b. İstanbul: Ayrıntı Yayınları. 1999.

YEDİG, Serhan ve Haşim Akman(yay.haz.) **İnternet Çağında Gazetecilik**. 1.b. İstanbul: Metis Yayınları. 2002.

Makaleler:

AKSOY, Zeynep (çev.) "Yeraltı Markalar", **Radikal İki**, 06.08.2006.

ALEMDAROĞLU, Ayça. "Bir 'İmkân' Olarak Gençlik". **Birikim Dergisi**. Sayı:196. Ağustos 2005.

ATEŞ, Nevin Yurdsever. "İstanbul Gençliğinin Siyasal Değerleri". **İstanbul Gençliği: Gençlik Değerleri Araştırması 2004** içinde (der.) Gülten Kazgan. 1.b. İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayını. 2006.

BASIM, Nevzat. "Dünyada ve Türkiye'de İnternetin Gelişimi", **İnternet Çağında Gazetecilik** içinde (yay.haz.) Serhan Yedig ve Haşim Akman. 1.b. İstanbul: Metis Yayınları. 2002.

BAŞARAN, Funda (2005a). "İnternetin Ekonomi Politiği", **İnternet Toplum Kültür** içinde (der.) Mutlu Binark ve Barış Kılıçbay. 1.b. Ankara: Epos Yayınları. 2005.

BAŞARAN, Funda(1998b). "Yeni Bir İletişim Ortamı: İnternet". **Birikim Dergisi**, Sayı:110. Haziran 1998.

BAUDRİLLARD, Jean (2005b). "İllüzyon, Yitirilen İllüzyon ve Estetik". çev. Oğuz Adanır. **Doğu Batı Dergisi**. Yıl: 6. Sayı:19. Mayıs-Haziran-Temmuz 2002. 2.b. Ankara: Doğu Batı Yayınları. 2005.

BAUMAN, Zygmunt. "Postmodernite, Modernite ve Etik". çev. Aytaç Yıldız. **Doğu Batı Dergisi**. Yıl:6. Sayı:19. Mayıs-Haziran-Temmuz 2002. 2.b. Ankara: Doğu Batı Yayınları. 2005.

BEK, Mine Gencel. "Avrupa Birliğinde İletişim Alanının Düzenlenmesi: Kültür Ağırlıklı Politikadan Ekonomi Merkezli Politikaya Doğru". **Avrupa Birliği ve Türkiye'de İletişim Politikaları** içinde (der.) Mine Gencel Bek. 1.b. Ankara: Ümit Yayıncılık. 2003.

BIMBER, Bruce. "İnternet ve Siyasi Dönüşüm: Hızlandırılmış Çoğulculuk". çev. Tuncay Birkan. **Cogito**. Sayı:30. Kış 2002.

BİNARK, Mutlu. "Kimlik(lenme), Dipnotsuz İletişim ve Etnik Laflama Odaları", **İnternet Toplum Kültür** içinde (der.) Mutlu Binark ve Barış Kılıçbay. 1.b. Ankara: Epos Yayınları. 2005.

BLAIR, Elizabeth. "Gençlik Alt Kültürünün Ticarileşmesi". çev. Derya Özkan, **Müzik Dergisi**. Sayı: 2. Mart 1996.

ÇALIŞLAR, Reşat (2002a). "Tikilik ve Tiki Karşıtlığı". **Radikal İki**. 23. 06. 2002.

ÇALIŞLAR, Reşat (2002b). "Gençliğin Dil Şeytanlığı". **Radikal İki**. 29. 09. 2002.

ÇALIŞLAR, Reşat (2003c). "Edebiyatın Durgunluğu ve Diğer Medya". **Radikal İki**. 22. 06. 2003.

DAĞTAŞ, Banu. "İngiliz Kültürel Çalışmalarında İdeoloji", **Kurgu. Anadolu Üniversitesi İletişim Bilimleri Fakültesi Yayını**. Sayı:16. Temmuz 1999.

DREYFUS, Hubert L. "Bilgi Otobanında Nihilizm:Günümüz Çağında Anonimlik Karşısında Bağlılık". çev. Ece Gamze Atıcı. **Cogito**. Sayı:30. Kış 2002.

HALL, Stuart (1995a). "Yeni Zamanların Anlamı". **Yeni Zamanlar** içinde (der.) Stuart Hall ve Martin Jacques. çev. Abdullah Yılmaz. 1.b. İstanbul: Ayrıntı Yayınları. 1995.

HALL Stuart (1998b). "Eski ve Yeni Kimlikler, Eski ve Yeni Etniklikler". **Kültür Küreselleşme ve Dünya Sistemi** içinde (der.) Anthony D. King. 1.b. Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları. 1998.

HALL, Stuart (1998d). "Yerel ve Küresel:Küreselleşme ve Etniklik". **Kültür Küreselleşme ve Dünya Sistemi** içinde (der.) Anthony D. King. 1.b. Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları. 1998.

HALL, Stuart (2005c). "Kültür Medya ve İdeolojik Etki". **Medya İktidar İdeoloji** içinde (çev ve der.) Mehmet Küçük. 3.b. Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları. 2005.

HARVEY, David (1993a). "Postmodernizme Bir Bakış". **Birikim Dergisi**. Sayı: 49. Mayıs 1993.

HEBDIGE, Dick (1995a). "Kitlelerin Ardından", **Yeni Zamanlar** içinde (der.) Stuart Hall ve Martin Jacques. çev. Abdullah Yılmaz. 1.b. İstanbul: Ayrıntı Yayınları. 1995.

HELD, David. "Ulus Devletin Çöküşü", **Yeni Zamanlar** içinde (der.) Stuart Hall ve Martin Jacques. çev. Abdullah Yılmaz. 1.b. İstanbul: Ayrıntı Yayınları. 1995.

İLTER, Tuğrul. "Modernizm, Postmodernizm, Postkolonyalizm: Ben-Öteki İlişkileri ve Etnosantrizm". **Küresel İletişim Dergisi**. Sayı: 1. Bahar 2006.

İNANIR, Samet. "Bildiğimiz Gençliğin Sonu". **Birikim Dergisi**. Sayı: 196. Ağustos 2005.

İNSEL, Ahmet. "Metropol Kent Kimlikleri". **Birikim**. 18. 02. 2005.

İNSEL, Ahmet. "30 Yıllık Serüven: Dinlenmek veya Özgür Olmak". **Birikim Dergisi**. Sayı: 191. Mart 2005.

KAZGAN, Gülten. "Alan Araştırmasının Genel Bulguları". **İstanbul Gençliği: Gençlik Değerleri Araştırması 2004** içinde (der.) Gülten Kazgan. 1.b. İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayını. 2006.

KENTEL, Ferhat. "Türkiye'de Genç Olmak: Konformizm ya da Siyasetin Yeniden İnşası". **Birikim Dergisi**. Sayı:196. Ağustos 2005.

KEYMAN, Fuat. "Küreselleşmenin Nevrotik Vatandaşları". **Radikal İki**. 15.08.2004.

KILIÇBAY, Barış. "Bir Teknoloji Söyleminden Parçalar:Enformasyon ve İletişim Teknoloji Kuramlarına Tarihsel Bir Bakış". **İnternet Toplum Kültür** içinde (der.) Mutlu Binark ve Barış Kılıçbay. 1.b. Ankara: Epos Yayınları. 2005.

KIRCA, Süheyla. "Medya Ürünlerinin Küresel Yayılımı, Yerelleştirilmesi: Ulus Aşırı Kimliklerin Yaratılması". **Doğu Batı Dergisi**. Yıl: 4. Sayı:15. Mayıs-Haziran-Temmuz 2001. 3.b. Ankara: Doğu Batı Yayınları. 2006.

KÖSE, Samet. "Sosyal Psikoloji Bağlamında Ekşi Sözlük: Bir Söylem Analizi". **Cogito**. Sayı: 30. Kış 2002.

LÜKÜSLÜ, Demet (2005a). "Farklı Kitaplardan Farklı Açılardan Gençlik Analizleri". **Birikim Dergisi**. Sayı: 196. Ağustos 2005.

LÜKÜSLÜ, Demet (2005b). "Maddeci Başarıcı Manager Tipten Yuppie ve Tiki'ye". **Birikim Dergisi**. Sayı:196. Ağustos 2005.

MORT, Frank. "Tüketim Politikası". **Yeni Zamanlar** içinde (der.) Stuart Hall ve Martin Jacques. çev. Abdullah Yılmaz. 1.b. İstanbul: Ayrıntı Yayınları. 1995.

NAGEL, Thomas. "Enformasyon Gettoları: İnternet ve Demokrasi Tartışması". çev. Kemal Atakay. **Cogito**. Sayı: 30. Kış 2002.

ÖZGÜVEN, Fatih. "Ekşi Zamanlar". **Radikal İki**. 17. 06. 2001.

"Sanal Uzayı Ne Sanıyoruz". **Cogito**. Sayı: 30. Kış 2002.

SPAHİU, Yücel. "Foucault-Foucaultcu İktidar, Söylem ve Özne Kuramları". **Kurgu Anadolu Üniversitesi İletişim Bilimleri Fakültesi Yayını**. Sayı:19. Temmuz 2002.

STRATTON, John. "Siberalan ve Kültürün Küreselleştirilmesi". çev. Mehmet Doğan. **Cogito**. Sayı: 30. Kış 2002.

SUBAŞI, Necdet. "İnternet ve Sanal Cemaat Tartışmaları". **İnternet Toplum Kültür** içinde (der.)Mutlu. Binark ve Barış Kılıçbay. 1.b. Ankara: Epos Yayınları. 2005.

SUNSTEIN, Cass R. "Günlük Gazetemiz: İnternet Demokrasi İçin Bir Nimet Mi?". çev. Cem Soydemir. **Cogito**. Sayı: 30. Kış 2002.

ŞENOCAK, Bülent. "2000'li Yıllarda Girişimcilik Modeli". **III. İzmir İktisat Kongresi Tebliğleri**. 8.Tebliğ. (Sektörel Gelişme Stratejileri: Sosyal Değişim ve Sosyal Gelişme Stratejileri). İzmir: 6-7 Haziran 1992.

TANAYDIN, Mert. "Ekşi Kum Sözlük Kitabı". **Cogito**. Sayı: 30. Kış 2002.

TANYOL, Tuğrul. "Anarşizm ve İnternet". **Cogito**. Sayı: 30. Kış 2002.

TİMİSİ, Nilüfer (2005b). "Sanalın Gerçekliği: İnternetin Kimlik ve Topluluk Alanlarına Girişi". **İnternet Toplum Kültür** içinde (der.) Mutlu Binark ve Barış Kılıçbay. 1.b. Ankara: Epos Yayınları. 2005.

TÜRKER, Yıldırım. "Gençliğin Tatlı Kuşu". **Radikal**. 02. 05. 2005.

UĞUR, Aydın ve Erhun Geyisi. "Hede Hödöler Ne Yerler Ne İçerler: Ek$i Sözlük Üzerine". **Cogito**. Sayı: 30. Kış 2002.

YILDIRIM, Yavuz. "Olmayan Gençlik Algısı Üzerine". **Birikim Dergisi**. Sayı:196. Ağustos 2005.

YUMUL, Arus. "Kuştepe Gençliği ve Bilgi Üniversitesi Gençliği: Sınıfsal/Bedensel Karşılaşmalar". **İstanbul Gençliği: Gençlik Değerleri Araştırması 2004** içinde (der.) Gülten Kazgan. 1.b. İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayını. 2006.

YÜKSEL, Enver Kubilay. "İnternet Demokrasisi ya da Ekşi Sözlük". **Radikal İki**. 05. 09. 2004.

WINNER, Langdon. "Siberliberter Söylemler ve Cemaatin Başarı Şansı". çev. Mehmet Küçük. **Cogito**. Sayı: 30. Kış 2002.

WILLIAMS, Raymond. "Teknoloji ve Toplum". çev. Aytaç Yıldız. **Doğu Batı Dergisi**. Yıl: 4. Sayı: 15. Mayıs-Haziran-Temmuz 2001. 3.b. Ankara: Doğu Batı Yayınları. 2006.

Tezler:

ÖNGÖREN, Habibe. "Küresel Kültürün Kimlik Dönüşümüne Etkileri:Üniversiteli Gençler Araştırması". (Doktor Tezi, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2005).

Sözlükler:

Türkçe Sözlük. Türk Dil Kurumu. 10.b. Ankara. 2005.

İnternet Kaynakları:

http://sozluk.sourtimes.org

http://www.birikimdergisi.com

http://www.tuik.gov.tr

http://www.radikal.com.tr

http://tr.wikipedia.org

http://www.anlamak.com

http://www.umitatabek.net

http://globalmedia-tr.emu.edu.tr

ÖZGEÇMİŞ

Gülten Kır 1975 yılında İzmir'in Beydağ ilçesinin Yağcılar Köyü'nde doğdu. 1997 yılında Gazi Üniversitesi İletişim Fakültesi Gazetecilik Bölümünden mezun oldu. Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Gazetecilik Anabilim Dalı Genel Gazetecilik programında yüksek lisans öğrencisidir.